STÉPHANE MALLARMÉ

ŞİİRLER

TÜRKÇESİ: ERDOĞAN ALKAN

VARLIK ŞİİR

STÉPHANE MALLARMÉ'nin Bütün Şiirleri de diyebileceğimiz bu yapıtta, şairin sağlığında şiir seçimi, sayfa düzeni ve taslağını bizzat kendi yaptığı ama yayımlandığını göremediği "Şiirler" kitabı, sonradan diğer yayınevlerinin bu kitaba eklediği şiirlerin tamamı, "Zarla Şans Dönmeyecek" adlı uzun şiiri ve düzyazı şiirleri yer alıyor.

Sembolizm'in kurucusu ve öncüsü Mallarmé, sözün büyüsü peşinde koşan bir sözcük avcısıydı. Pek çok dünya şairini, ülkemizde ise Ahmet Haşim, Cenap Şahabettin, Tanpınar ve Cahit Sıtkı'yı etkiledi.

VARLIK ŞİİR

STÉPHANE MALLARMÉ

ŞİİRLER
ANEKDOTLAR ya da ŞİİRLER
ZARLA ŞANS DÖNMEYECEK

Türkçesi: Erdoğan Alkan

ŞİİRLER

Mallarmé'nin sağlığında kendisinin seçip düzenlediği,
ancak ölümünden sonra
Deman Yayınevi'nin yayımladığı şiirler.

Yalnızca kadehtir bunlar
Bu köpük, bu erden dize;
Denizkızları denize
Dalmış, fır fır dönüyorlar.

Kara kış ve yıldırımlar,
Eş, dost, arkadaş biz bize
Mavi sulara, denize
Yelken açtık... ey dalgalar!

Çöktü üstüme esriklik
Gemi nice sallansa da
Bu selamı uzaklara

Götüreceğim ben dimdik!
Yalnızlık, kayalar, yıldız...
Ak hüzünlü tuvalimiz.

İnsanların şaşkın hayvan sürüsünde sürekli,
Sıçrıyordu ışık içinde vahşi yeleler
Ayağı yollarımızda gök dilencileri.

Açılmış sancak adımlarında kara yeller,
Soğuk, etlerine kamçı gibi işliyordu
İzler açıyordu orda öfkeli tekerlekler.

İçlerinde hep denizle karşılaşmak umudu,
Ekmeksiz, asasız, çömleksiz gidiyorlardı
Dişleyerek acı ülkünün altın limonunu.

Gece şölenlerinde çokları hırıldadı,
Bakıp akan kana coşkuyla esrikleşerek,
Ey ölüm suskun dudaklardaki öpücük tadı!

Bozgun mu? Onu yaratan çok güçlü bir melek
Yüzünden oldu, yalın kılınç, ufukta, ayakta
Alınlarında kızıl kan pıhtısı şükrederek

Bir düşü emer gibi acıyı doya doya
Emiyorlar ve yürüdüklerinde şehvetli
Gözyaşlarıyla diz çöküyor halk, bakıp onlara.

Doğruluyor anneler, avunmuş ve görkemli
Adımlarında yüzlerce kardeş, emin
Kendilerinden şanssızlığın ölenleri,

Oyar yanaklarını tuz yaşlar gibi bütün gün
Külleri yiyorlar aynı tutkuyla, sevgiyle
Görgüsüz ya da soytarı kurbanları kaderin.

Tıpkı bir tambur gibi uyarabilirlerdi de
Köle acımasını boğuk seslerle soyların
Akbabasız ve denk Promethée'ninkilere.

Alçakça, sarmışsız, çöllerde, içinde kumların
Şanssızlık gülüşüyle secde ediyor onlara,
Koşuyorlar kamçısı altında kızgın zorbanın.

Âşıklar, bölüşücü sıçrayıp biniyor ata
Çamur keseği bırakıp beyaz yüzücü çiftten
Aşılmış sel daldırıyor sizi bir bataklığa.

Yumrukları kalçalarında inatla gülen
Çocuklar öykünüyorsa bando-mızıkaları
Ve biri çalıyorsa borazanını inceden

Sayesinde solgun bir göğü süslüyorsa biri
Gelinlik bir gül ile –onu yeniden yakan–
Parlayacak kargınmış demetinde salyaları.

Çizmeli, koltuk altlarında kurtlar kaynayan
Başında tüylü fotörüyle bu cüce iskelet
Onlar için sonsuzluğudur acının, inan.

Kırgın, onlar sapığı kışkırtacaklar elbet
Kemiklerini karlayıp tam ortasından geçen
Ay ışığını izliyor palası göğe inat.

Bahtsızlığı kutsayan onurdan yoksun, pişmanlar
Ve üzgün, gaga vuruşlarıyla kemiklerinin
Öcünü almaktan, hınçtan çok kinden yanalar

Gıygıycıların, yumurcakların, fahişelerin
İçecek suyu yokken göbek atan çulsuzların
Eğlencesidir onlar cilvesi bu kaderin.

Lütuf olsun diye ya da öç almak için, bakın
Sıkıntılı ve cahilce onlardan söz ederler
Kötülüğünden habersiz bu silik tanrıların.

"Nice gaza'yla dolu artık kaçabilirler
Dörtnal gitmekten çok, ağır zırhlar içinde
Fırtınadan kudurmuş erden bir at gibiler.

Günnük'e boğacağız galip'i törenlerde
Ya onlar, sorumsuzlar, şaklaban, soytarılar
Kızıl paçavralılar uluyan 'Yeter!' diye."

Aşağılayıp yüzlerine tükürüyorlar
Gürleyen göğü ansıtan sözcükler olmaz olsun!
Gülünç sıkıntılarla dolu bu kahramanlar

Sokak lambalarına, gülünç, asılacaklar.

Hüzünleniyordu ay. Ellerinde keman yayı,
Buğulu çiçeklerin dinginliğinde, hülyalı
Taçların mavisinde kayan ak hıçkırıklarla
Gözü yaşlı Melekler çekiyorlardı akşamla
Tellerini inleyen viyolaların, üzgün
–Senin ilk öpücüğünle kutsanmış gündü o gün.
Düşüncelerim bana zulmetmeyi seviyordu,
Kendinden geçiyor, bilgece esrikleşiyordu,
Bir Düş hasatının onu devşiren yüreklere
Bıraktığı hazin, hoş kokular, ıtırlar ile;
Hiçbir pişmanlık, hiçbir nedamet duymadan, heyhat!
Ağzımın içinde ne acılık, ne buruk bir tat.
Gözlerimi dikmiş yaşlı kaldırım taşlarına
Saçlı güneşle akşam, dolaşıyorken sokakta
Göründün bana, tatlı bir yüzle, gülümseyen
Şapkası ışık bir peri gördüğümü sandım ben:
O şımarık, o güzelim çocuk günlerimizde
Yarı aralık, şefkatli, sevecen elleriyle
Yıldızlı, burcu burcu kokan beyaz demetleri
Usulca uykumuza salıp yüzdüren bir peri.

Tapınaklar rahibi, çıplak, porselenlerden
Yansıyan resim miyim Ecem, bilemiyorum
Öptüğünüz fincandan doğan bir Hébé'nin ben
Yazgısını kıskanıp alev tüketiyorum.

Cıdığı gür sakallı köpeğin miyim? Ve de
Şekerlemen, oyunun, kızıl şarabın al al?
Hayır! Üstüme düşen bu kapalı göz de ne!
Söyle, göksel berberi kuyumcu olan kumral.

Coşkuları meleyen, dilekleri otlatan,
Nice ahududulu gülücükleri kuzu
Sürüleri halinde besleyen Ece Kızı,

Yelpaze kanatlı Amour bu ağılı uyutan
Bir kaval ile beni çizsin, resmetsin diye
Çoban yapın bizi ecem gülücüklerinize.

Yeniden doğma esrikliğimin gölleri, gözler
Bir soytarı gibi: elini, kolunu sallayan,
Kalemi kandilin budala isini ansıtan
Bir yazar gibi, duvara oyduğum pencereler.

El, kol, bacak sallayıp taklalar, perendeler
Atan bir yüzücüyüm sayrı Hamlet'i yadsıyan!
Denizlerde temiz, erden kaybolmaya çalışan
Biriymişçesine kazıyorum nice gömütler.

Yumrukların kışkırttığı güleç, sembol altını,
Güneş döğüyor birden arınmış çıplaklığımı
Yayılan bu serin, bu körpe sedef bedenimden.

Üstümden geçtiğinizde, ey tenin karanlığı
Buzulların suyunda boğulmuş düzgün, nerden
Bilecektiniz benim kutsanmış kokum, yağımdı.

Bıkmış hazin hastaneden, perdelerin pespaye
Beyazlığında kasvetli duvarda haça doğru
Çıkan iğrenç tütsüden usanmış canlı cenaze
Sürünüyor sinsi sinsi doğrultup kamburunu

Ve, çürük tenini ısıtmaktan çok, taşlardaki
Güneşi görmek için ağarmış kıllarını
Tatlı ve bol bir ışığın kavurmak istediği
Pencerelere yapıştırmaya gidiyor. Harlı,

Yanan bir ağız mavi göğe hasret –Bir zamanlar
Hazinesini solur gibi henüz toy bir gençken
Ve de erdenmiş gibi teni bir zamanlarki kadar–
Kirletiyor ılık, altın camları öpüp birden.

Unutmuş dehşetini kutsal yağların adam
Esrik! Şifalı bitkileri, saati, yatağı,
Oksürüğü unutmuş; ve kiremitlerde akşam
Kanarken, ışıl ışıl gökyüzünde bakışları

Kuğular gibi güzel altın kadırgalarda,
Sularda uyuyorlar... burcu burcu bir ırmak...
Uyuyorlar anılarla dolu bir kayıtsızlıkla
Çizgilerinin zengin ışığını sallayarak.

Böylece, tiksinsem de katı ruhlu insandan,
Tıkınmak mutluluğu içine yuvarlandım,
Çocuğunu emziren kadına sunmak için
Yemek denen çöplüğün ardı sıra dolandım.

Kaçıp yapışıyorum bütün pencerelere
Sonsuzun sabahının yaldızladığı sofuca;
Camlarında kutsanmış, arınmış çiğler ile
Omzumu pencerelerden dönüyorum yaşama.

Kendimi aynada melek gibi görüyorum
–Pencere sanat olsa, koyu bir gizem olsa–
Seviyor, yeniden doğmayı, götürsem diyorum
Düşümü Güzelliğin yeşerdiği ufuklara!

Ama heyhat! Tutsağıyız şu yalan dünyanın
Kendi evimde bile iğreniyorum ondan
O rezil, o berbat soluğu Budalalığın
Burnumu tıkamaya zorluyor beni her an.

Ey acıyı bilen Ben, bir çaresi var mıdır
Canavarın sövdüğü şu camları kırmanın,
Ve düşmek pahasına sonrasızlık boyunca
–Tüysüz kanatlarımla havalanıp kaçmanın?

İlk günde, yıldızların ölümsüz karlarında
Som altın çığlarından ufkun, eski göklerin
Bir zaman hayli büyük kadehler kopardın sen
Yıkım nedir bilmeyen henüz genç dünya için.

Kuzukulağı, ince boyunlu kuğularla
Ve bu kutsal defnesi sürgün olan ruhların
Baş meleğin saf ayak parmağı gibi gonca
Kızarttığı utangaç gün doğumunun, tan'ın,

Sümbül, mersin dalları, tapılası bir ışık
Ve kadın teni gibi bir gül, yırtıcı, yaban
Hérodiade çiçekli bir bahçede, aydınlık
Suluyor onu parlak, vahşi, insafsız bir kan.

Leylakların ağlayan beyazlığı olmuştun
Okşadığı hüzünlü dalgalar ile giden,
Soluk göklerde mavi tütsülerle dolmuştun
Gözleri yaşlı aya, hülyalı, yükselirken.

Hosannah sitaralar ve buhurdanlardasın
Meryem Ana, Araf bahçelerinin şarkısı
Kutsal akşamlardaki bu yankı sona ersin!
Bakışların coşkusu, aylalar parıltısı!

Anam, dürüst, güçlü bağrında yaratan sensin
Geleceğin şişesini sallayan kadehleri,
Yaşamın soldurduğu bu yorgun ozan için
Derde deva Ölümün büyük çiçeklerini.

Sayrı ilkyaz kovdu, yazık, duru sanat mevsimi
Aydın kışı, güçsüzlük uzun uzun esneyerek
Üzgün kanımla birlikte gerinip gevşeyerek
Bu uzun esnemelerde salıyor kendini.

Beyaz tan, demir çemberin eski bir mezar gibi
Sıktığı kafatasım altında hantallaşıyor.
Özsuyunun coştuğu kırlarda dolaşıyor
Ozan: üzgün, belirsiz, andırarak düşleri.

Ağaç kokularına kızgın, yorgun düşüyorum,
Ve rüyamda yüzüm ile bir çukur kazarak
Ve leylaklar biten sıcak toprağı ısırarak,

Yıkılmış, sıkıntımın kalkmasını bekliyorum...
–Bu sırada Mavilik gülüyor çitin üstünde
Kuşlar çiçekleniyor, cıvıldıyor güneşe.

Amacım, ey bayan –bu akşam gelirken sana–
Ne halkın günahıyla dolu gövdemi yok etmek
Ne de öpüşümü akıtan sıkıntı altında,
Rezil saçlarında bir fırtınayı eşelemek

Azabın gizemli perdeleri altında uçan
Hiçliği ölülerden de iyi tanıyan senin
Ancak kara yalanlardan sonra tadabildiğin
Düşsüz ağır uykuyu istiyorum yatağından:

Çünkü o katıksız soyluluğumu kemiren
Çirkef beni de kısırlığıyla damgaladı
Ama, bağrında suç dişinin yaralamadığı

Taş bir yürek çarparken, bozguna uğramış, ben
Solgun, kefen içinde, nasıl kaçıyorum bir bak
Yalnız yattığım gecelerde ölmekten korkarak.

Doğal göğün altında tapılası güllerle
Uğrunda bir zamanlar çocukluğumdan bile
Kaçtığım bir utkuyu tembellik incitirken
Bu acı dinlenişten yorgun usanmışım ben
Bir mezarcıymış gibi şu zihnim bilmem niçin
Her akşam yeni başka bir çukur kazmak için
Beynimin kısır, soğuk alanlarında yaz kış,
Yedi kez daha beter bir bağıt imzalamış.
Büyük mezarlık korkup saydam goncalarından
Bomboş çukurlarını birleştirdiği zaman
–Al güllerin ziyaret ettiği ben, ne derim
Ey düşler Doğan Gün'e ne söyleyebilirim?–
Yırtıcı bir ülkenin aç sanatından kaçmak
Köhne sitemlerine dostların gülüp geçmek
Veda etmek geçmişe, veda etmek dehaya
Can verişime tanık olan solgun lambama,
Özenmek saydam, ince yürekli o Çinliye
Çinli ki aydan düşmüş kor fincanlar üstüne

Kristal yaşamına sinmiş güzel kokulu
Bir çiçeğin sonunu resmetmek tüm coşkusu
Okşayıp kokladığı daha çocukluğunda
Ruhun aşılandığı masmavi soluğunda.
Tek düşü, rüyasıysa ölüm bilgenin nasıl
Ben de berrak ve duru, kendime usul usul
Körpe toy bir görünüm, bir manzara seçerdim
Fincanların üstüne, hülyalı, resmederdim.
Çıplak bir porselenden yapılmış gökyüzünde
Bir göl olurdu ufuk çizgisi solgun, ince;
Gölgeli bir bulutun içinde kayıplara
Karışmış ıpıl ıpıl bir ay buzlu sulara
Dingin boynuzlarını saplıyor. Yakarışlar...
Az ötede üç büyük zümrüt kirpik, kamışlar.

Sabahın arınmış, saydam, derin havasına
Yayıyor yine çan, sesini, aydınlık, duru
Okşuyor, lavantalar, kekikler arasına
Duasını bırakan küçük bir çocuğu,

Çıkmış üstüne eski bir ipi geren taşın,
Dilinde dua, zangoç, üzgün, mırıldanarak
Dinliyor inişini uzak çınlamaların
Bir kuş geçiyor yanından, ona dokunarak.

Ben arzulu gecenin o adamıyım. Yazık!
Boşa çekiyorum Ülküyü çalan halatı
Bir tutam tüy söylüyor soğuk günahlarımı,

Çok usul geliyor kulağıma sesler artık!
Ve bir gün, yorgun boş yere çekmekten bu ipi
Taşı atıp ucuna asacağım kendimi.

Ey uykulu savaşçı güzel, kumsalında güneş
Saçının altınında baygın suyu kaynatıyor
Ve günnüğü, düşman yanağında alnında güneş
Yakıp aşk içkisine gözyaşlarını da katıyor.

Sonsuz ve üzgün dinginlik, çıkıp bu ak alevden
Seni, ey ürkek öpücüklerim, şöyle söyletiyor:
"Eski çölün ve mutlu palmiyelerin altında
"Asla tek bir mumya olamayacağız, sen ve ben!"

Ama yapışkan ruhu titremeden boğduğumuz
Sana yabancı gelen bir Hiçliğe doğduğumuz
Saçlarının suları ılık bir ırmaktır akan.

Tadacağım yaşlı düzgünü gözkapaklarından,
Taş ve göğün, kapısını çaldığın o yüreğe,
Duygusuzluğunu sürme verebilir mi diye.

Duru alay, kayıtsızca güzel çiçekler gibi
Çorak, kısır bir Hüzünler çölünün arasında
Dehasına kargışlar yağdıran güçsüz şairi
Eziyor ölümsüz Maviliğin ağır sisinde.

Kaçıyorum gözlerim kapalı, ama üstüme
Bakışlarıyla yoğun pişmanlıklar yükleniyor,
Yürek boş. "Nereye kaçsam? Bu ezilmişliklere
Hangi yabanıl geceyi, çulları atsam" diyor?

Sisler, yükselin! Tekdüze küllerinizi boşaltın
Kurşuni mor güz bataklarının boğacağı
Göklere, uzun sis paçavralarınızı atın
Ve kurun yukarlarda sessiz, büyük bir tavanı!

Haydi, Lethée göllerinden çık ve topla gelirken
Sararmış kamışlar ve vazoyu, dost Sıkıntı
Kapamak için, o hep yorgun ellerinle sen
Kuşların haylazca açtığı mavi çukurları.

Yine! tütüyor aralıksız nice üzgün ocak
Ve kurumlardan oluşmuş gezgin bir cezaevi
Solduruyor kara izlerinin dehşetinde, bak
Gökyüzünde o sarımsı can çekişen güneşi!

–Gök ölü. –Sana doğru koşuyorum, ey madde, ver
Unutuluşunu Günahın ve yaban Ülküsel'in
Bu kurbana, sınırını paylaşmaya geliyor
Mutlu insan sürüsünün uzandığı o yerin.

Çünkü bir duvarın dibinde alık alık
Duran sürme çanağı gibi boşalmış beynim
Hıçkıran düşünceyi giydiremiyor artık
Karanlık bir ölüme doğru esnemekteyim...

Heyhat! Kazanan yine o, Mavilik, duyuyorum
Şarkısını çanlarda. Ses olup dökülüyor
Haylaz utkusuyla korkutmak için bizi, ruhum,
Ve canlı madenden mavi dualarla çıkıyor!

Yuvarlanıyor sislerle Mavilik, ve bilenmiş
Bir kılıç gibi geçiyor can çekişen gövdenden;
Bu şaşkın isyan içinde nereye kaçsan da, boş
Mavilik! Mavilik! Mavilik! *Kurtuluş yok senden.*

Devirdim sayfaları! gönlümde yine hüzün var.
Kaçmak! oralara kaçmak! Nasıl da mutlu kuşlar
Göklerle köpükler arasında kanat çırpmaktan!
Denizde ıslanan yüreğimi bu yolculuktan
Hiçbir şey durduramaz, ne gözlerin yansıttığı
O yaşlı bahçeler, ne lambamın sürgün ışığı
Aklığın savunduğu boş kâğıda bakıp duran.
Ne de emzikli gelin bebeğini doyuran.
Gideceğim! Ve gemim doldurup yelkenlerini
Kalkıyor, götürmek için o ülkelere beni!
Hüzün bu, acımasız umutlarla aldanıyor,
Sallanan mendillere yine inanıp kanıyor!
Fırtınaları çağıran şu direkler, kim bilir
Rüzgârların gömdüğü o batık gemilerdendir,
Şimdi ne direkleri ne adaları kaldı...
Boş ver kalbim, dinle tayfaların şarkılarını!

Tatlı düşlere dalarken alnında çilli bir güz
Ruhum da kanatlanıyor oraya, ey durgun kız,
Yükseliyor melek bakışının gezgin göğüne,
Üzgün, sadık bir bahçede ufkun Maviliğine
Doğru göğüs geçiren beyaz bir fıskiye gibi!
–Solgun Ekim'in yumuşattığı bir Mavilik ki
Yansıtıyor büyük havuzlarda sonsuz hüznünü
Ve yaprakların, koyverip rüzgâra ölümünü,
Dolaştığı, çukurlar kazdığı cansız sulara
Salıyor, sarı güneşi uzun ışıklarıyla.

Bu keseyi al Dilenci! Pinti bir memenin, sen
Bunamış süt çocuğu, damla damla yaşını
Akıtmak, süzmek için bu keseyi al hemen.

Bizim gibi acayip ve de büyük bir günahı
Çıkar kutlu madenden, sıkılmış yumrukların,
Öp onu ve içine üfle coşkun bir şarkı.

Maviliğin beşiği, üstünde duvarların,
Bu yerler tütsülü bir kiliseyi andırıyor
Yuvarlıyor duaları tütün konuşmaksızın.

Nasıl da güçlü afyon eczacılığı kırıyor
Durgunluğu mutlu salyada içmek ister misin?
Cübbeler ve deri ile saten yırtılıyor.

Saltanatlı kahvelerde sabahı bekler misin?
Atılır dilenciye bir şölen pencereden
Süsler tavanlarını resmi su perilerinin.

Yaşlı Tanrı, titreyerek, çapıtlar altında
Çıktığın zaman altın bir şarap gölüdür seher;
Diyorsun: "Nice yanan yıldızlar var boğazımda."

Hazinenin ışığından yoksun kalırsan eğer
Hiç değil en azından bir kuş teleğiyle süslen
Ayinlerde inandığın azize mum yakıver.

Çılgınca şeyler söylediğimi sanma sakın sen
Açılıyor toprak yaşlı acından ölenlere
Yok bil beni başka bir sadaka bekleme benden

Ve, kardeş, sakın ekmek satın almaya gitme.

Karanlık gecesinden İdumeya göğünün
Bir çocuk taşıyorum sana ağarırken gün!
Puslu, heyhat! buz tutmuş pencereden usulca
Siyah, solgun, kanayan, yolunmuş kanadıyla
Itırla ve altınla yanıp tutuşan camdan
Atıldı, melek yüzlü lambanın üstüne tan.
Hurmalar! Yoz gülüşü sorgulayan babaya
O kutsal kalıntıyı gösterdiği sırada
Doğan güneş, kızıllık, tutuşan altın ışık
Titredi mavi, kısır ve soluksuz yalnızlık.
Kızının beşiğini sallayan anne! Soğuk
Ayaklarından korkunç bir doğuşa masumluk
El ediyor. Klavsen, viyola gibi, sesin
Sararmış parmaklarla basıp sıkar mı dersin
Göğsü: kadının beyaz Sibeller'ce aktığı,
Dudaklar için: erden göğün acıktırdığı.

HÉRODIADE

DADI-HÉRODİADE

DADI

Yaşıyorsun! bir ecenin gölgesi midir yoksa?
Bu gördüğüm, yüzüklü parmakları dudağımda
Yürümeyin bilinmez bir çağda...

HÉRODİADE

Uzak durun
Sarışın, coşkun seli tertemiz saçlarımın
Yalnız bedenimi arıtıp yuduğu zaman
Ve büyük bir korku ile dondurduğu zaman
Ölümsüz olunca ışığın sardığı saçlarım
Ey kadın bir öpüşe
Feda olurdu canım...
Hangi albeniyle sürüklendim, peygamberlerin
Unuttuğu hangi sabah boşaltıyor o derin
Hazin şölenlerini uzakta can çekişen
İnsanların üstüne bunu bilir miyim ben?
Ey kış dadısı anımsa, demirlerden, taşlardan
Yapılmış o ağır zindana girdiğim zaman
Aslanlarım vahşi çağları sürüklüyordu,
Bu kızın, özgür, esen ellerle yürüyordu
Şu eski kralların yalnız kokûlarında:
Gözünle görmedin mi korkuyordum nasıl da?
Bazen sürgünleri hayal ederek duruyordum,
İçimdeki solgun leylakları koparıyordum;
Fıskiyesi bana hoş geldin diyen bir havuzun

Yanındaymış gibi düş kuruyordum uzun uzun
Düşlerim arasına sessiz sedasız inen
Ölgün yıkıntıları aşkla izliyordum ben.
Telaşlanmayın dadım, ürpermesin yaslı tenin
Şöyle yaklaşın sizi, yırtıcı yelelerin
Vahşi, yaban haliyle ürkütse de saçlarım
Yardım edin onları tembelce tarayayım.

DADI
Kapalı şişelerde kıvançlı mürümüz var,
Eski güllerden süzme baygın gül yağımız var,
Üzgün erdemi denemek ister miydiniz çocuğum
Söyleyiniz?

HÉRODİADE
Bu kokulardan nefret ediyorum
Boğulsun mu esrik coşkularında yorgun başım?
Acıyı unutturan çiçek değil saçlarım,
Artık ıtırların en erdeni altından onlar.
Vahşice parıldayan ya da solgun bu saçlar
Gözlemlesin isterim kısır serinliğini,
Madenin, ve duvarlardaki mücevherleri
Armaları, çocukluğumdan kalma vazoları.

DADI
Pardon ecem! Çağ siliyordu savunmanızı
Eski ya da kara bir kitap gibi belleğimden..

HÉRODİADE

Yeter! Lafı bırak da bana şu aynayı tut sen.
Ey Ayna! Ey soğuk su, çerçeven içinde donmuş
Kaç kez ve saatlerce düş kurmaktan bunalmış
Benim, çukur camının altında yaprak yaprak
Anılarımı her an sürekli arayarak
Uzak bir gölge misali göründüm sende.
Kahretsin! akşamları ağır başlı çeşmende
Çıplaklığı tanıdım dağınık düşlerimden.
Güzel miyim ben dadı?

DADI

Bir yıldızsın gerçekten...
Bu kâhkül düşüyor ama...

HÉRODİADE

Kanımı kaynağına doğru donduran
Bu suçuna bir son ver, bu dinsiz tutumundan
Vazgeç: söyle oy dadı! oy dadı anlat bana
Hangi iblis attı beni bu hazin heyecana,
Bu öpüşler, sunulmuş kokular, ey yüreğim
Söylesem mi? bu hâlâ günahkâr olan elim
Ki kulede dokunmak istiyordun ona sen
Yıkım dolu bir günün simgesidir oy, bilsen...
Ey gün, Hérodiade'ın korkuyla baktığı gün!

DADI

Zaman gerçekten garip, gökler sizi korusun!
Yalnız bir gölge, yeni bir öfke gibisiniz
Tatlı çocuğum, başıboş dolaşıyorsunuz
Bakıp dehşetin tufanda meyvesi kendinize.
Bir tanrıça kadar her zaman güzelsiniz siz de.
Yavrum bu...

HÉRODİADE

Bana dokunmamanızı söylemiştim

DADI

...Gizlerinize
Sahip varlık olmak isterdim.

HÉRODİADE

N'olur sus!

DADI

Zaman zaman gelecek mi?

HÉRODİADE

Yüce yıldızlar,
Duymamış olun bu sözleri!

DADI

Korkunç bir karanlıkta
Değil iseniz eğer daha bir amansızca
Düşünün ve güzellik olan servetinizin
Beklediği tanrıya yakarır gibi derin
Biri için, yıkılmış, bitmiş sıkıntılardan
Biri için, usanmış o büyük acılardan
Saltanatı, görkemi ve de varlığınızın
Boş gizemini korudunuz mu uzun uzun?

HÉRODİADE

Yalnızca kendim için

DADI

Yapayalnız büyüyen
Güçsüz halde görülmüş sudaki gölgesinden
Başka bir heyecanı olmayan hazin çiçek

HÉRODİADE

Biraz da insaf eyle, alay etmeyi bırak

DADI

Narin, tatlı çocuğum söylentilere boş ver
Daha da çoğalacak dik başlı horgörüler

HÉRODİADE
Vahşi aslanların bile saygı gösterdiği
Benim gibi birine kim dokunabilir ki?
Benden uzakta dursun insansal olan şeyler
Cennette yontu gibi yitik gözlerle eğer
Görürsen o görüntüm çocukluk çağlardandır
Dadım o ak sütünü emdiğim zamandandır.

DADI
Yazgısına adanmış acınılacak kurban!

HÉRODİADE
Göklerin oyuncağı ben terk edilmiş insan
Ne yaparım kendimi çiçeklenmekten özge,
Bunu bilirsiniz siz, göz kamaştıran bilge
Eskil ışınlarını saklayan altınlar siz
İlk toprağın altında bunları bilirsiniz.
Gözlerimin tıpkı bir elmas gibi ezgili
Parlaklığını ödünç aldığı siz değerli
Taşlar ve siz şu yaslı, hazin saçıma yer yer
Bu yekpare halini kazandıran metaller.
Sana gelince, sana, eskil, kötü çağların
Ürkütücü, kasvetli kâhin mağralarının
Uğursuz ortamında dünyaya gelen kadın!
Bir ölümlüden söz ediyorsun bana sürekli
Arzu kokan giysilerimin kadehleri
Çıplaklığımın ak ürpertisini yayıyormuş
Ona göre. Ve bu ölümlü şöyle diyormuş:

Kadınların önünde rahatça soyunduğu
Ilık yaz göğü beni yıldız gibi ürperen
Doğal halimle görse çarpılırmışım hemen.
Severim dehşetini kızoğlankız olmanın
Saçlarımın bende uyardığı korkuların
Arasında yaşamayı isterim, ilk akşamda
Erden, el değmedik sürüngen gibi yatağıma
Çekilip yararsız tenimde duyumsamak için
Soğuk kıvılcımlarını solgun alevinin.
Sen ki ölen, sofuluk ateşiyle tutuşan
Beyaz buzlar gecesi, beyaz kar, vahşi, yaban!

Ve yalnız kızkardeşin, sen ey ölümsüz bacım
Sana doğru çıkacak düşlerim, rüyalarım
Ki şimdiden başladı onu düşünen kalbin
O ender saydamlığı. Şu tekdüze yurdumda
İnandığım kimse yok benim, kendimden başka.
Ve çevremdeki her şey dinginliğinde her an
Duru elmas bakışlı Hérodiade'ı yansıtan
Bir aynanın putperestliği içinde yaşıyor
Ey son albeni, evet! yüreğim duyumsuyor
Onu. Ve bakın işte artık yapayalnızım

DADI

Ölecek misiniz oy hanımım, tatlı kızım?

HÉRODİADE

Hayır zavallı anam ferah tut yüreğini,
Ayrılmadan bağışla bu katı kalpli beni
Ama pancurlarımı kapat istersen önce
Melek gök gülümsüyor derin pençerelerde.
Ve ben nefret ederim güzel bir gökyüzünden!
Dalgalar sallanıyor. Orda, bilir misin
sen
Tek bir ülke yoktur ki dallarda akşamları
Yanan Venüs'ün nefret edilmiş bakışları
Bulunsun:
Oralara ne çok gitmek isterdim
Çıkmadan tüm öteki mumları da yak dadım,
Beyhude altınların arasında bu mumlar
Nasıl garip, yabancı gözyaşı döküyorlar,
Ayrıca...

DADI

Evet?

HÉRODİADE

Boş ver, hoşça kal!

Dudaklarımın, siz

Ey çıplak çiçekleri, yalan söylüyorsunuz!
Bekliyorum bilinmeyen bir şeyi ya da
Yabancıyım gizeme ve çığlıklarınıza
Düş evreninde soğuk, değerli taşlarından
Sonunda artık kurtulduğunu duyumsayan
Bir çocukluğun yüce hıçkırıklarıyla siz
Ağlamayı, gözyaşı dökmeyi deneyiniz.

Bir Kır Tanrısı'nın Öğlen Sonrası

KÜÇÜK KIR ŞİİRİ

KIR TANRISI

Ebedi kılmak isterim bu orman
perilerini.
Kiraz kırmızısı usul renkleri
Uykudan yorgun düşmüş uçuşuyor havada.
Bir düşü mü sevdim ben?
Gerçek ormanlardaki nice ince dallarda
Eski gecenin yığını kuşkum kamıtlamakta
Yazık ki yanlış bir güller utkusu uğruna
Yalnızca ben kendimi sunuyordum–
Görelim...
Söylediğin bu kadınlar masalsı
Duyguların gerçekleşmesi dileği midir!
Kır Tanrısı, en sofu bir ağlayan kaynak gibi
Mavi ve soğuk gözlerden süzülüp kaçıyor düş;
Ama öteki peri, sen iç çekip şunu mu söylüyorsun:
Günün sıcak esintisi gibi postunda
Ürperiyor düş? Hayır, devinimsiz ve yorgun
Sıcaktan nefes nefese kendinden geçmiş
Bir baygınlıkla serin sabah yeli savaşıyorsa,
Ezgilerin uyumuyla sulanmış korulukta
Flütümün çıkardığı ses kadar mırıldanmıyorsa
Serin sabah yeli; ve içi boş kamışların
Dışında tek rüzgâr sesini çorak yağmura

Saçmadan önce kendini duyurmaya can atıyorsa,
Tek bir kıvrımın bile kıpırdamadığı ufukta
Esinin görünen, yapay ve saydam soluğu
Gökyüzünü kaplamakta demek ki.

Kendimi beğenmişliğimin güneşlerle yarışarak
Yağmaladığı durgun bataklığın, siz,
Kıvılcım çiçekleri altında belli belirsiz
Ey Sicilya kıyıları, SİZLER SÖYLEYİN ki ben
Bir zamanlar buralarda yetenekle yetişmiş
İçi oyuk kamışlar kesiyordum; asmalarını
Çeşmelere adayan uzak yeşilliklerin tirşe
Altını üzerinde dinlenen bir hayvanın
Beyazlığı sularda dalgalandığı zaman:
Kavalların içinde can bulduğu usul prelude'lerde
Bu kuğular –pardon! bu ırmaklar, pınarlar
Tanrıçaları uzaklara kanatlanıp uçtukları
Ya da suya daldıkları zaman...

Her şey durgun, devinimsiz yakıyor
Vahşi saatte, hangi ortak sanatla "la"yı özleyenin
Aradığı o nice evliliği belirtmeksizin;
Ayakta, yalnız, eskil bir ışık dalgası
Altında, ey Zambak, duru ve saf sizlerden
Birinin altında uyansaydım.

(...)
Ormanın altın ve kül rengi aldığı şu anda
Coşkulu bir şölen var sönmüş dallarda:
Etna! Tanrıça Venüs ziyaret etti seni
Ateşlerine koydu o saf topuklarını
Gürleyince üzgün bir uyku, sönünce ateş.
Tutkunum sana ecem!
Ey güvenli işkencem...
Ama, hayır
Sözlerin sahipsiz ruhu, bu beden
Geç ağırlaşmış beden katlanıyor öğlenin
Mağrur sessizliğine: Katlanacak, çaresiz
Çünkü kargınmışlığın unutulmuşluğunda
Uyumak gerek zaten, susamış kumsallarda.
Şarapların şifalı yıldızına ağzını
Açmayı çok eskiden beri seven biriyim!

Selamlar; şimdi gölge halini göreceğim.

Cumbasında bir zaman flüt'lerin, lavta'nın
Parladığı ve artık yaldızı dökülmüş tek,
Bir sandalağacından yapılmış kırık dökük
Viyolo'suyla solgun benizli ermiş kadın,

Koymuş önüne açılmış eski kitabını
Akıyor İkindi İlahisi sayfalardan
Kutsal akşam dualarıdır bunlar duyulan
Geçmiş zamanların kutsal akşam duaları:

Kutsal ekmek kabının konduğu camekân'a
Akşam saatlerinde uçuşan bir melekle
Usul usul bir harpe'ın telleri dokunmada
Ermişin o incecik parmak kemiği ile.

Bir parmak; ne yaşlı tahta eskimiş kitap ne de
Tıpkı bir beşikteymiş gibi sallanıp durur
Çalgı gibi ses veren kuş tüyleri üstünde
Dinleyin onu sessizliğin müzisyenidir.

Ey sen zorunlu simge, ey sen mutluluğumuz!

Sebil solgun içkiler, selam çılgın coşkumuz
Sanma ki koridorun büyülü umuduna
Sunuyorum altın bir canavarın acıyla
Kıvranıp çırpındığı kupayı, boş kadehi!
Aniden belirişin hiç bana yetişir mi?
Koydum seni çünkü ben, kızılsomaki yere
Meşaleyi söndürmek elin görevi, dince,
Kalın demirden mezar kapılarına karşı:
Bilmezler bu şölene bunun için seçildi
Ozanın yokluğunu şakımak için geldi.
Ki bu güzel anıtta tümüyle yalnız o var
Eğer yalnız uğraşın utkusu ise bunlar
Külün ortak, bayağı saatlerine kadar
Orda sökmekten mağrur şafağın, batan günün
Kızarttığı camlarda ölümlü, saf güneşin
Ateşine doğru dön. Saltanatla, görkemle

İnsanların yalancı kibri böyle çevreye
Saçılmak ve yayılmak korkusuyla titriyor,
Bu şaşkın kalabalık dinleyin neler diyor,
Neler söylüyor bakın: Garip hayaletler biz
Sonraki görünüşün buğulu biçimiyiz.
Ya o dağınık yaşlar bomboş duvarlardaki!
Hor gördüm gözyaşının bilinçli dehşetini
Bu geçenlerden biri kibirli, dilsiz ve kör
Kutsal dizeme bile hayli kayıtsız, sağır
Aniden dönüşünce kefeninin içinde
Gelecek bekleyişin erden bir yiğidine
Demediği sözlerin öfkeli rüzgârıyla
Getirilmiş büyük uçurum sis yığınına
Yok edilmiş bir adam ve hiçlik üzüntüsü
"Ey ufuk anıları, ey sen, nedir Yeryüzü?"

Uluyup dur bu düşü, ışığın susadığı
Bir ses ile, uzam'ın, mekânın oyuncağı
Bir ses ile, kulak ver şu çığlığa, diyor ki:
"Bilmiyorum!" Bilmiyor, nice olup biteni.
Adımları üstünde Usta bir gözle derin
Yatıştırdı görkemli kaygısını Eden'in
Sesindeki titreşim uyarıyor bütün gün
Bir ismin gizemini Gül ve de Leylak için
Kalan hiçbir şey yok mu bu yazgıdan yarına
Ey sizler boş veriniz kuşkulu bir inanca
Karanlıklarda kalmaz ölümsüz yüce deha
–Sizden farklı– yaşamak isterim ben bilin ki

Dünya bahçelerinin bizlere yüklediği
Ülküsel görevlerde kaybolmuş biri için
Dingin bir felaketin şanı, onuru için.
Havada görkemli bir sözcükler kışkırtısı
Büyük, parlak bir kadeh, esrik bir gül goncası
Yağmur, elmas, solmayan, soldurmayan çiçekler
Üstünde duru bakış gün ışığı altında
Soyutluyor her şeyi bu saatte, bu anda!

Her günkü bildik, gerçek korularımızdır bu
Ozan alçakgönüllü bir davranışla onu
Düşe yasaklar çünki görevine düşmandır:
Düşe yasaktır; mağrur, kendini beğenmiş bir
Dinlenişin, uykunun beklenen sabahında
–Eski ölüm Gautier Usta için ışığa
Gözlerini açmamak ve susmak ise nasıl–
Geçitlerin zorunlu bezeği gibi, usul,
Tüm zararlı şeylerin yattığı sağlam mezar,
Cimri sessizlik, gece ve yoğun karanlıklar
Koridorlar içinden ortaya çıksın diye.

(Des Esseintes için)

Hiperbol! Ürünü belleğimin
Utkulu, kalkmayı bilmez misin sen
Doğrul bugün ki başka şey değilsin
Demir kaplı kitaptaki büyüden:

Çünkü yerleştiriyorum, bilimle
Tinsel yüreklerin ilahisini,
Sabrımın yeşerttiği ürünlere
Din kitaplarını, atlası, bitkiyi.

Gezdiriyorduk her an yüzümüzü
(Yalnız ikimizdik tanrı tanığım)
İzleyip doğa'nın görünümünü
Seninle karşılaştırmak için bacım.

Yetke çağı hayret edip şaşıyor
Nedensiz sözlere bu güney için
Çifte bilinçsizlik derinleşiyor;
Kucak kucak süsençiçekleri'nin

Büyüdüğü şu topraklar ve şu kent
Bilirler var olup olmadığını
Yaz trompetleri altınının
Söylediği ismi taşımadığını.

Havanın düşle değil görünümlerle
Doldurduğu odada her çiçek neden
Yayılıp saçılıyor daha bir geniş
Onlarla oturup söyleşemeden?

Her biri –ki kocaman öylesine–
Süslendiler halleriyle bilinen
Ve bir boşluk, bilinçli bir çerçeve
Var onu ayıran bu bahçelerden.

Uzun arzunun Utkusu, Düşünler...
Görünce, her şey bende coşuyordu,
Tatlı çiçeklerin, süsengillerin
Bu yeni görev için doğduğunu.

Ama bu bacı akıllı,yumuşak
Bakışını uzağa –biliyorum–
Gülücüğe gönderebilir ancak...
Eskil özentimi üretiyorum.

Sustuğumuz bu durgun saatlerde
Şunu bil ki, ey Tini nizaların!
Geliyordu akıl almaz bir hale
Saçları nice nice zambakların.

Kıyının gözyaşı gibi değil bu
Genişlik ve esenlik gelsin diye
Yalan söylüyor tekdüze oyunu
Benim ergen şaşkınlığım içinde.

Sonsuz onaylanmış adımlarımda
Bütün gökle, haritayla yoğrulmak,
Uzaklaşıp giden şu dalgalarda
O ülkenin olmadığını duymak.

Çocuk ruhum coşkudan el çekiyor
Bu uzun yolların bilgini olmuş
Anastazya, yenidendoğuş diyor
Ölümsüz parşömenler için doğmuş,

Ki mezarlıklardaki ataları
Pulchérie adını taşıdığına
Gülünmesin diye hiçbir iklimde
Gizlenmiş kuzgunkılıcı ardına.

Karım'ın yelpazesi

Dersen konuştuğu dil nenin nesi
Bir kanat vuruşu yeter göklerden
Yayılıyor geleceğin dizesi
Çok değerli, eşsiz konuttan evden

Ardında pırıl pırıl bir aynanın
Işıdığı yelpazenin aynısıysa
Uçan, havalanan bir ulak kadın
Usul usul çarpan bir kanat bu da

Saydam, duru (nerelere konacak
Avlanmış her tohumda, her tanede
Belki de görünmez bir küldür ancak
Adanmış bana acı çektirmeye)

Hep böyle görünür yelpazen bana
Gayretli parmakların arasında.

Kızım'ın yelpazesi

Ey hülyalım saf bir zevkin içine
Arzuyla dolu dalmam için hemen,
Kanadımı yüce bir yalan ile
Ellerinde korumasını bilsen.

Tutsak darbesi ufku usul usul
Genişleten her kanat vuruşumla
Nazla esen bir rüzgâr gibi, nasıl,
Bir tan serinliği geliyor sana.

Baş dönmesi! Yalnız kendisi için
Doğmuş olmaktan çılgın, fışkırmayan,
Yatışmayan büyük bir öpüş gibi
Ürperiyor, titriyor işte mekân.

Kefenlenmiş bir gülücük misali
Ağzının köşesinden, vahşi cennetin
Uyumlu, genel kıvrımın dibine
Duyumsa akışını serin serin.

Bileziğin ateşi karşısına
Koyduğun bu kapanmış beyaz kat
Dersin pembe durağan kıyıların
Altın akşamlarındaki hayalet.

Birdenbire, oyun oynar gibi siz
Flütlerimden çıkan sesleri biraz
İşitmek ve dinlemek istediniz
Küçük hanım, tatlı güzel, yaramaz

Bir doğu görünümü karşısında
Girişti̇ğim bu deneme a canım
Size bakmam için son bulduğunda
Bir işe yarayacak küçük hanım.

Ciğerlerimi dolduran bu soluk
Bu beyhude, bu boş soluk, elbette
Benim şu küt parmaklarıma göre
O çok doğal, o aydınlık, o çocuk,

Mest eden gülüşünü öykünürse
Hünerini gösteremez elbette.

Esinti kimi vakit sürüklediği zaman
Tütsü rengindeki tüm yıkıntı yavaş yavaş
Hem gizli hem açıkça terk eder onu bir an
Kıvrım kıvrım üstüne soyulur ve bu dul taş

Dalgalanır sularda, hiçbir kanıt yok sanki
Yeni dostluğumuzun ivedi doğuşuna
–Bizler geçmiş çağlardan kalıntı birileri–
Eskil reçine gibi vakti yaymaktan başka.

Siz ey sevgili dostlar rastladığım Brüj'de
O ölü kanalında tanı çoğaltan kentte
Kuğuların dağınık gezintisi... ve sular

Görkemle, saltanatla bu kent bana öğretti
Oğullar arasında diğer bir uçuş da var
Zihni ışıtmak için hızlı bir kanat gibi.

I
AYAKKABICI

Buna pençe, zift gerek mümkünü yok,
Zambak doğuştan beyazdır, bilirim;
Şu ayakkabı tamircisinden çok
Elbet zambağı koklamak isterim.

Ayakkabımın pençesi felaket
Bu gariban, bu çıplak topuklarım
Haykırıp nağralar atıyor: "Medet!"
Bu denli sıkılıp bunalmamıştım.

Ayakkabıcı hınzır çivileri
Çakıyor ayakkabımın altına
Böyle kapalı kalmak sıktı beni
Bir bitse de çıkabilsem sokağa.

Ayaklar! Emredin, ayakkabıcı
Yeniden yaratsın ayakkabıları!

II
ATTAR KADIN

Gök mavisi lavanta samanına
Boş vermişim, o saldırgan, cüretli
Kirpiğinle satamazsın sen bana
Kuru otu, nursuza satar gibi,

Kendisiyle alay eden bir karın
Mavimsi duygulara doğsa bile,
Kirpiğin aşk evleri duvarına
Bu saplardan hasır dokusa bile.

En iyisi tak kuru otunu sen
Arasına istilacı saçının
Ki sağlıklı, temiz saplar orada
Zéphirine, Paméla'yı duyumsasın.

Üzerinde alıp götürsün ya da
Bitinin sirkelerini kocana.

WHISTLER'E YAZILMIŞ PUSULA

Siyah şapka uçuşuna uyarlı
Yolu nedensiz yere işgal eden
Deli rüzgâr değil, bora*** değil bu,
Gördüğünüz bu çengi kız, bu giden.

Müslin entari giymiş bir kasırga
Ya da dizleri vurdukça saçtığı
Köpük içindeki öfke, bir afet
Çoğumuzun uğruna yaşadığı.

Tinsel, esrik, devinimsiz bu çengi
Whistler'in dışında, söylenip duran
Her şeyi çarpıyor etekleriyle
Kızmadan, öfkelere kapılmadan.

Whistler'i serinletiyor aslında
Eteğinin dalgacı havasıyla.

I

Bir yalnızlık her yandan akıyor
Yoksun kuğudan ve rıhtımdan
Bitmişliğini yansıtıyor
Kopup terk ettiğim bakıştan

Boyandığında nice göklerin
Batan güneşin altınlarında
Öğünüp böbürleneceksin
Ona değmemek dokunmamakla

Çıkarılmış ak çamaşır gibi
Baygın, edayla uzanıyor
Sanki bir kuş yanımda ivedi
Sulara coşkuyla dalıyor

Dalgalar deniz artık sensin
Şu çıplak neşenle sevinsin.

II

Çaresiz, umudum gibi, o da
Kaybolup yitiyor yükseklerde
Çaresiz, parçalanmak zorunda
Öfkeyle ve de sessizliklerle,

Bir ses ki korulara yabancı
Yankısı hiç duyulmamış ya da
Bir kuş, ötüşü, yakarışları
Asla işitilmemiş yaşamda.

Kuşkular içinde can veriyor
Yırtıcı, yaban, vahşi müzisyen
Beter bir hıçkırık, koptuysa eğer
Senin olmayan bağrımdan, göğsümden

Yırtılmış olsa da bütünüyle
Kalacak dağ yolunun üstünde.

SONE'LER

"Gölgesi Düştüğünde..."

Ölümcül kara yasanın gölgesi düştüğünde
Yaşlı bir Düş, omurlarımın sızısı, arzusu
Hazin tavanlar altında ölüm hüznüyle dolu
Pek ünlü, aşikâr kanadını katladı bende.

Ey lüks, kralı ayartmak için defne taçların
Ölümle yok edildiği ey salon abanozdan,
Bir gursun sadece, karanlıkça aldatılan,
İnanç ile kamaşmış gözlerinde yalnızın.

Biliyorum, bu gecenin ötelerinde Dünya
Fırlatıyor tuhaf bir gizemi parıltılarla
Korkunç çağlar altına onu daha az karartan.

Öke, şölen halindeki bir yıldızla yanıyor
Artmış ya da yadsınmış, kendisine benzer mekân
Buna tanık, alçak ateşlerde yuvarlanıyor.

"Kızoğlankız, diri..."

Güzel bir gün bugün diri, kızoğlankız ergen
Yırtacak mı bizim için esrik bir kanatla
Kaçmayan uçuşların kırağılar altında
Unutulmuş sert gölü saydam buzla öpüşen!

O'dur evet eski kuğu anımsıyor çok iyi
Görkemli ama umutsuzcasına kurtulan
Dölsüz sıkıntıyı aydınlattığı zaman
Şakımamak için yaşadığı bölgeleri.

Tüm boynu o beyaz can çekişmeyi sallayacak
Bu onu yadsıyan kuşun göğüyle olacak
Tüylerin yolunduğu korkunç yeryüzünde değil.

Buraya saf ışığının hayaleti düşüyor,
Kuğunun beyhude sürgünlerde giyindiği
Horlanan soğuk rüyada devinimsizleşiyor.

"Utkuyla firar etmiş..."

Utkuyla firar etmiş güzel intihar kanıyor
Zafer köseğisi, köpüklü kan, altın fırtına!
Ey gülüş kızıllık belki boş mezarımı orda
Renk renk kumaşlarla örtmeye hazırlanıyor.

Ne! O alevden kalma tek parça bulunmuyor
Gece yarısı, bu bizi kutlayan karanlıkta
Işık yok, o okşanmış uyuşukluktan başka
Ki saçların o görkemli hazineyi sunuyor,

Seninki her zaman mutluluk kaynağı, büyük zevk
Devşiriyor, ışığı başına taç örerek
Baygın gökyüzünden küçük, tıfıl bir utkuyu.

Çocuk bir kraliçenin zırhlı başlığı gibi
Yastıkların üstüne yaydığın zaman onu
Kızıl güller yağacak göstermek için seni.

"Saf tırnakları..."

Yücelerde oniks'ini sunan saf tırnakları
Sıkıntı bu gece buyruğunda meşalenin
Feniks'in yaktığı nice ikindi rüyası
Devşiremediği ölü külü çömleğinin

Boş salon ayin masası tek kırışık yok şimdi
Çın çın öten boşunalığın hükümsüz biblosu
(Efendimiz Stiks'ten gözyaşı almaya gitti
Bu biricik nesneyle hiçliğin onur duyduğu)

Bir altın komşu kuzeydeki açık pencereye
Ölüyor döşemeye belki de uygun bir halde
Ateşten su perisine çifte atan Likorn'lar

Aynada ölü çıplak çerçevelenmiş o var
O var unutuşlar içinde pırıltılarla
Yedi yıldız demir atıyor göğe, saltanatla.

"Saç..."

Açılıp saçılmak için kanatlanıyor
Arzunun Batısı'na, alevin uçuşu saç,
Eski ocağına doğru usulca konuyor
(Ki bana sorarsanız aslında ölü bir taç)

Yalnız şu diri bulut özlem duyduğu altın
İçerde ta ezelden yanan ateşin harı
Kıvancında dürüst, güleç bir gözün, bakışın
Sürüyor hâlâ yanıp duran ateşin harı.

Devinimsiz yıldızda, parmağın ateşinde
Yansıyor yumuşak bir yiğitlik çıplaklığı
Ki kadını utkuyla yalın kılmak dışında
Şimşek gibi çakan o alev alev saçları

Yakutlarından kızıl kuşku saçıyor şimdi
Kıvançlı, koruyucu, kızıl meşale gibi.

Edgar Poe'nun Mezarı

Gerçek haline dönüşmüş sonunda sonsuzlukla,
Şairimiz, elinde o çıplak, yalın kılıcı
Ölümün bu acayip seste zafer çığlıkları
Attığını bilmeyen çağını uyarmada!

Bir zamanlar Hidra'yı dinleyen meleğin hayın
Sıçrayışı gibi oymağın sözlerine onlar
Anlam verip içilmiş büyüyü açıklıyorlar
Onursuz dalgalarında siyah bir karışımın.

Ey yakarış! ey sızı! Hasım topraktan, buluttan
İmgelemimiz eğer Poe'nun bu göz kamaştıran
Mezarıyla bezenmiş bir kabartma yontamazsa

Hazin bir yıkımdan buraya düşmüş dingin kitle,
En azından şu granit sınırını sonsuzca
Küfrün kara kanadına göstersin gelecekte.

Baudelaire'in Mezarı

Çamur ve yakut akan o çukur mezar ağzıyla
Kefenlenmiş tapınak Anubis'nin putlarını
Vahşi uluma gibi hayvanın yanan alazlı
Sivri yüzünü çıkarıyor gün ışığına

Yeni gaz katlanılmış nice utançları birden
Silmek istercesine şaşı fitili buruyor
Ölümsüz bir kalçayı vahşice tutuşturuyor
Uçuşu sokak lambasına göre firar eden

Hangi kurumuş yapraklar akşamsız kentlerde
Oturup boşuna taşın mermerlerin önüne
Baudelaire'in dinlendiği mezarı kutsayabilir

Onu örten tülden yoksun ürperirken gölgesi
Hep ağulu koruyucu bir havadır nefestir
İçimize çekecek öldürse bile bizi.

Yıldönümü-Ocak 1897

Çağdaş kötülüklere benzer mi diye
Bir kalıbı kutsarcasına eğer
Tutmaya kalksa bile sofu eller
Durmaz yelin yuvarladığı bu kaya.

Şakısa da güvercin hep bu yas kalır
Karartır ergen kıvrımları tek tek
Bir kıvılcımla halkı gümüşleyecek
Yarınların olgun yıldızını karartır.

Kim arıyor, aşıp yaşam sınırını
Verlaine'i, serüvenci ozanımızı?
Gizlenmiş otların arasına Verlaine

İçkisiz; dudağı, soluğu kuruyor
Kargınmış da olsa bir ırmak arıyor
Eğilmiş, toprağın derinliklerinden.

Yanardöner kumaşın sessizliği
Tek kıvrım üstünde döşemelerin
Ağırlığı ile temel direğin
Anısızlık başımıza çökmeli.

Eski büyü kitabımız utkulu
Binlerin coştuğu hiyeroglifler
Çırpıyor kanadını ürpertiler
Karanlık bir odaya gömün onu.

Horlanmış ilk gürültü gülümseyerek
Fışkırdı egemen ışıklarıyla
Düşü için doğmuş kiliseye dek

Parşömenlerde altın trompetler
Bir ilahiye doğmuş tanrı Wagner
Hıçkıran büyücü mürekkebiyle.

Karanlık bir noktayı buruşturan
Her doğan gün bu sağırın çaldığı
Gök borazanına karşı bir çoban
Deyneğinin ucunda taşıdığı

Su kabı olan asmakabağıyla
Suyu bol kaynak fışkırıncaya dek
Yürüyor atacağı adım boyunca
Yürüyor ortalığı ışıtarak

Bunu önce yaşadın sen
Ey yalnız
PUVİS Chavannes

Ama bitti yalnızlığın

Zamanı çoban gibi sür
Senin utkun ile ortaya çıkan
Kefensiz Nymphe'ten su içmeye götür

"Amacı..."

Amacı görkemli kara Hindistan'ın
Ötelerinde yolculuk etmek olan
–Bu selamım habercisidir zamanın
Pruva'nın aşıp geçtiği Burun'dan

Seren üstündeymiş gibi ufka yakın
Sendin karavelan'la sulara dalan
Coşup köpükleniyordu dalgaların
Üstünde bir kuş müjdeler taşıyan

Duyuluyordu tekdüze çığlıkları
Dümen yekesi henüz göstermese de
Pek nafile yararsız bir karayı
Ey umutsuzluk, değerli taşlar, Gece

Yansıyordu cıvıltıları kuşun
Gülücüğüne kadar solgun Vasco'nun.

"Tüm Gururuyla..."

Tüm görkemli Gururuyla akşamın
Bir elde tütüyor sönmüş meşale
İnsafına sonsuz bir soluk ile
Terk edilmeden sonraki bir anın!

Ki eski odası bir mirasçının
Gökten düşmüş zengin bir madalyayla
Isınmış olmaz mıydı tıpkı böyle
Gelseydi geçitinden dar boğazın.

Geçmişin zorunlu işkenceleri
Yapışıyor limonluklarda gibi
Pişmanlığın o derin mezarına,

Yalıtlanmış ağır mermer altında
Başka bir ışık yanmasın yalnızca
Konsolu aydınlatan ışık olsun.

"Çıkmış sağrısından..."

Çıkmış sağrısından, sıçrayışından
Bir camın kırılgan ve kısa günlü
Yeşertmeyen karanlığı, hüzünlü
Bir avize var boynu ışıtmayan.

Ben, Sylphe, size soğuk tavandan
Derim ki ne annem ne sevgilisi
Aynı Ejderha Kız'dan su içmedi
İki ağız beslenmedi hiç ondan.

Saf bir kupa içi bomboş, içki yok
Ki sonsuz ve de sınırsız bir dulluk
Can veriyor ama razı olmuyor,

–Ey kasvetlilerin saf öpücüğü!–
Bildirip karanlıklardaki bir gülü
Soluğuyla dışarı çıkarmıyor.

"Bir dantela..."

Kuşkusu içinde yüce Oyun'un
Bir dantela giderek yok oluyor
Sövgü gibi yarı aralanıyor
Eşliğinde bir yatak yokluğunun.

Bu kafadar beyaz kargaşa, solgun
Pencere camına doğru kaçıyor
Aynı an bir bezek taç yansılanıyor
Dalgalanırken kefensiz yeni gün.

Düşlerle yaldızlananın evinde
Bir lavta hüzünle uyuyor işte
Oyuğunda müzisyen bir hiçliğin

Öyle ki bir pencereye doğru biz
Karnından yalnız senin yalnız senin
Çoluk çocuk toplu doğabiliriz.

"Hangi saf ipek..."

Yorgun düştüğü Peri Güzeli'nin
Zaman reçineli hangi saf ipek
Katıksız buluta olabilir denk
Taşıp aynalardan sergilediğin!

Coşuyorlar içinde caddemizin
İşlemeli, oyuklu, bayrak bayrak:
Saçların var, saçların, çırılçıplak
Hoşnut gözlerimi daldırmak için.

Hayır! Elbet hiçbir şeyin tadına
Varamayacak ağız doyasıya
Ece sevgilin seni öpmedikçe,

Dalga dalga saçlarının tuttuğu
Elmaslar gibi parlak soluğunu
Utku çığlığına üflemedikçe.

"Girmem..."

Girmem senin varlığına öyküne
Yiğitlik ve yürek ister besbelli
Çıplak topuğundan vurulmuş ise
Buzullara bu toprağın çimeni

Zararlıdır Söyle masum suç var mı
Utkusunu yüksek sesle gülerek
Haykırmasın ki şen şakrak kıvançlı
Değil miyim –kızıl yakutlar şimşek–

Görmekten gökte ateş yumağının
Dağılmış serpilmiş krallıklarla
Oyuklar açtığını sağda solda

Yükseklerde erguvan rengindeki
Şafağı dualarımın betiğini
Tekerleğini arabalarımın.

"Kahredici bulutta..."

Kahrolmuş sesiyle av borusunun
Buluttaki bazalt lav kayası sen
Erdemsizce kölece hançerenden
Tutsak ve uysal yankılanıyorsun

Hangi gömütsel deniz kazasıdır
(Köpürürken, salyalar akıtırken)
Bu yelkenler içinde yükseklerden
Bir yelkenin ipleri kopmaktadır

Bir şey mi gizlendi bu nenin nesi
Hayli can aldı bu deniz kazası
Tüm bir uçurum beyhude açılmış

Sürüklenen o bembeyaz saçlarda
Pintice cimrice boğulayazmış
Denizkızının çocuk göğsü sularda.

"Kitaplarım..."

Eski kitaplarım Paphos'ta takıldı yine
Eğlendiriyor beni yalnız dehayla seçmek
Bir yıkımı, bir öreni, kutsanmış köpürerek
Yementaşı altında, uzakta, yengin günlerde.

Koşup duruyor soğuk tufan sessizlikleriyle,
Kimse ummasın benden ağıtlar, gözyaşı dökmek
Toprağın üstünde eğer bir kar şenliği apak
Kentte yoz bir görünüm onuruna sahip ise.

Bu açlığımı hiçbir yemiş doyuramıyor
Bilgiç eksikliklerinde eşit bir tat buluyor
Bir meyve de var kokulu, insanla dolup taşan

Aşkımızı ören yılan mazgalda ayaklarım
Belki de kendinden geçmiş yıllarca, uzun zaman
Eskil bir Amazon'un yanmış göğsünde aklım.

II

Diğer yayınevlerinin
Şiirler *kitabına ekledikleri.*

Şairin ölümünden sonra ilk kez
yayımlanan şiirler.

Menziliyle coşturuyor
Sonra ivedi iniyor
Doğaüstü harlı güneş
Fırına eş

Duyuyorum omurlarda
Karanlıklar açılmada
Her şey loş bir ürpertide
Uyum içinde

Birden beliriyor başım
Yalnızca şamandırayım
Kanat vuruşunda vın vın
Bu tırpanın

Daha çok özden bir kopma
Kesiyor yığıyor ya da
Uyumsuzlukları eski
Sofu gövdesi

Ki başı dönmüş oruçtan
Direnip duruyor her an
İzlemek için o arı
Bakışları

Doruğu ölümsüz kışın
Gidin diyor haydi koşun
Karlı dağı siz ey buzlar
Aşıncaya kadar

Beni seçen aynı ilke
Gibi bir vaftize göre
Eğiliyor apaydınlık
Esenlik.

(Ölen sevgili kadına erkek arkadaşından)
2 Kasım 1877

–"Ey eşiğin tutsak yalnızı yakınıyorsun,
Unutulmuş ağaçlarda kış geçtiği zaman
Bu iki kişilik yer ki onurumuz olan
Mezar çiçek ağırlığından yoksun diyorsun.

Akrebi boşa koşan Gece'yi dinlemiyorsun
Coşkun bir ses içinde; gözünü yumma aman
Yüce köseği güneş Gölgemi aydınlatmadan
Yıpranmış eski bir koltuğun kollarındasın.

Kim ki sık sık ziyaret ederse ölüsünü
Çiçekle doldurmasın o mezarın üstünü
Kaldırır yoksa taşı sıkıntıyla parmağım.

Yanan ocak önünde ey sen aşkımın ruhu,
Can bulmak için yeter dudağından alayım
Bütün gece söylenmiş ismimin soluğunu."

Ey uzaktan çok tatlı ve yakın ve de beyaz
Tadına doyum olmaz ey Méry, ey güzelim
Yalanlardan yayılan hoş kokunu düşlerim
Esmer billur vazolar o kokuyu yayamaz,

Tanığımsın ki benim için yıllar boş, ayaz
Işık saçan gülüşün uzatıyor bilirim
Aynı gülü, bu sıcak mevsim ile sevgilim,
Daldırıyor geçmişe geleceğe bütün yaz.

Yüreğim kimi gece senle anlaşmak ister
Ya da hoş bir söz ile sana ulaşmak ister
Coşar kızkardeş diyen özden tek bir sözcükle,

Değil o büyük servet ve de küçücük bir baş
Öğretiyorsun başka bir tadı yavaş yavaş
Söylenmiş, saçlarına konan bir öpücükle.

III

(Yol bakıcısı)

Kırıp duruyorsun çakılları sen
Ve bir âşık, bir halk ozanı gibi
Her gün hiç bıkmadan hiç üşenmeden
Açmalıyım bu beyin küplerini.

IV

(Soğan, sarımsak satıcısı)

Sarımsak yeyip de yanına varsam
Adam hemen kirişi kırar, durmaz
Ama soğanı kırıp yumruklasam
Ağıtın gözleri fazla sulanmaz.

V

(İşçinin karısı)

Kadın, çocuk... azıklarında çorba
Taşocağı ustasına gidiyor
Övgüler, sevgiler... susturuyor adam
"Evlilik töresine uymaz" diyor.

VI

(Camcı)

Işığı çok diye –ölçüm yüzünden–,
Saydam saf güneş kamaşmış gözleri
Çıkarıyor camcının üzerinden
Sırtına giydirdiği gömleğini.

VII

(Gazete satıcısı)

Şu gazte bu gazte hiç önemi yok
Nezle olmadan buz gibi havada
Yarım litrelik okkalı bir sesle
İlk çıkan haberleri duyurmada.

VIII

(Eskici kadın)

Bakışlarındaki cin gibi gözler
Göz akına, göz bebeklerine dek
Ayırıyor beni çaputlarımdan
Tanrı gibi yoldayım çırılçıplak.

I

Hiçbir şey... uyandığınız zaman
Yok yanınızda somurtan bile
Beter bir gülücük sarstığı an
Kanadınızı yastık üstünde

Gamsız uyuklayınız durmadan
Korku salmasın soluk size
Hiçbir şey... uyandığınız zaman
Yok yanınızda somurtan bile

Bu güzellik oyun bozduğu an
Bütün düşler tapılmış delice
Yanakta çiçek büyütmez hiç de
Gözde taksitli elmas parlayan
Hiçbir şey... uyandığınız zaman.

II

Sevişeceğiz iste yeter ki
Hiç söylemeden dudaklarınla
Boşaltmak içindir sessizliği
Bu gül ara verdi ise aşka

Gülücüğün pır pır alevini
Yansıtamaz şarkılar asla
Sevişeceğiz iste yeter ki
Hiç söylemeden dudaklarınla

Kral kırmızıda Su Perisi
Dilsiz bir oyunun arasında
Alev bir öpücük yırtılmada
Kanatların ucuna dek şimdi
Sevişeceğiz iste yeter ki.

(SAVAŞÇI)

Üstüme tam geldi uygunca ama
Ocağın erincini engelliyor
Bu askeri pantolon bacağımda
Kan kırmızısı renklere giriyor

Kızoğlankız erden bir gazap ile
Pusudayım denetimimde her yer
Erlerin beyaz eldivenlerinde
Namluları temizleyen harbiler

Çıplak ya da pek yapışkan bu kabuk
Teuton'u yenmek altetmek için mi
Benden istenen ivedi, pek çabuk
Söküp atmam başka bir tehdit gibi

Sonunda bu sevimli can yakanı
Bu aşk ile çıldırmış ısırganı.

"Bütün ruh..."

Bütün ruh tümüyle özetlenir
Ve de o usul soluduğumuzda
Başka halkalar haline gelir
Hayli çok duman halkalarında

Yaprak sigarasını onaylar
Tutuşturulmuş bilgece yanan
Parlak ateş öpüşünden küller
Uzaklaşsın diye en azından

Romanslar korosu böyle yer yer
Dudaklarda uçup kanatlanır
Ordan kovala başlarsan eğer
İçlerinde gerçek iğrenç kalır

Çok açık anlamı bozar karalar
Kapalı edebiyatı yaralar.

YELPAZE

Buz gibi güller –yaşam sorunu–
Son verip durduracak birlikte
İvedi beyaz bir kadeh ile
Kırağı olmuş soluğunuzu

Kanat vuruşum kurtarırsa bu
Öbeği derin bir çarpma ile
Soğukluk çökelir birden bire
Çiçek gülüşünde delidolu

Atıp fırlatmalı göğe hemen
Hoş bir yelpaze gibi buna sen
Küçük şişeden uygunsun inan

Kimse edinemez zımparayla
Bozulmadıkça kaybolmadıkça
O kokuyu Mery'den yayılan.

Bir hanım
pek ateşli değilse bile yakan
Bir gül yırtıcı ya da yırtılmış yorgun bağını
Beyaz entarisi çözüp ayırmış kırmızıdan
Duymak için teninde elmasın ağladığını

Evet kibarca ve bu çiy krizleri olmadan
Meltem yelleri olmadan dinse de tufanları
Kıskanç alıp getirmekten şu ya da bu uzayı
Duygunun sade gerçek günlerine uzaktan

Her yıl kendiliğinden alnının üzerinde
Doğan bu incelik yeterli değil mi sence
Şu ya da bu görünüş için ve benim için

Odada serin ve şaşkın bir yelpaze gibi
Canlandırmak isteyen az da olsa bütün gün
Tekdüze doğa dostluğumuzu sevgimizi.

MALLARMÉ'NİN TEMALARI

Işık

Geleneksel resimde çizgi ve şekil egemendi. İzlenimci ressamlar bu geleneğe şiddetle karşı çıkıp ışığa önem verdiler, ayrıcalık tanıdılar. Işığı yansıtan nesnenin değil, ışığın üstünde durdular. Manet, Whistler ve Berthe, Morisot gibi izlenimci ressamlar Mallarmé'nin dostuydu. Şair Mallarmé de bu ressam dostları gibi ışığın büyüsü peşinde koştu.

Şiirlerinde çoklukla (Gök, mavi) egemendir. Kimi zaman ve önceleri gök'ü ve gökyüzünün mavi ışığını temsil eder: *Pencereler* ve *Yeniden Doğuş* şiirlerinde olduğu üzre. Ve kısa bir süre sonra "azür"ün anlamı geleneksel bir genişlemeyle *Görüntü* şiirinde olduğu üzre *Mavi*'ye dönüşür. Derken birden sözcük simgesel, sembolik bir anlam kazanır. Bu durum *Sızı* şiirinden sonra hemen görülür:

Beyaz bir fıskiye iç çekiyor Azur'e doğru

Fıskiyenin yöneldiği ve havuzda yansıyan mavi gök, sözcüğün büyük harfle başlamasının da işaret ettiği üzre ülküsel'le özdeşleşir. *Şanssızlık* (Guignon) şiirinde olduğu üzre şairler de "mavilik dilencileri" değiller midir? Bu düşlenmiş Ülküsel, Ülkü değişmez gibidir, sürüp giden gibidir. Ve taşın duyarsızlığına sahiptir. *Yaz Hüznü*'nde olduğu üzre. Devinimsiz, dingin, şairi egemenliği altına alır, ancak bu kolay utkunun zayıf ve güçsüz ruhlara zararı da dokunur:

Duru alay, kayıtsızca güzel çiçekler gibi
Çorak, kısır bir Hüzünler çölü arasında
Dehasına kargışlar yağdıran güçsüz şairi
Eziyor ölümsüz maviliğin ağır sisinde

Bu tema iki kez şairin kazdığı çukura karşıttır. Nasıl ülkü kabul edilemezse şairin de yardım dilemekten başka çaresi yoktur: artık o

düşünü toprağın en derin yerine gömmelidir. *Yeniden Doğuş* şiirinde olduğu üzre Mavilik karşısında duyumsanan doyumsuzluğu Hérodiade "gökten nefret ediyorum" sözleriyle dile getirir. Çünkü gökyüzünün uçsuz bucaksızlığı kişiyi çökertir, güçsüz kılar, cesaretsiz kılar.

Lamba'nın da Mallarmé'de çifte anlamı vardır: Özden bir evreni, şairin kendi evrenini aydınlattığı için şiirsel yaratının bir parçasıdır. İkinci olarak da, şairin bitmez tükenmez çabasının bir tanığı olarak en çetin, en yorucu anlarında şaire yardım eder:

Veda etmek geçmişe, veda etmek dehaya
Can verişime tanık solgun lambama

Güneş

Işık'la aynı tema ve Mallarmé'nin bireysel mitolojisinde önemli bir yer tutar. Mallarmé'nin şiir yazmaya başladığı dönemlerde din tarihçileri ve folklor yazarları bu temayı sık sık işliyorlardı. Mallarmé 1880 yılında *Eskil Tanrılar* adlı bir kitap yayımladı. Bu kitabında İngiliz yazar Cox'un denemelerini aktarır. Bu çalışmadan da anlaşıldığı üzre Güneş aynı zamanda Phoebüs'ü, Ixion'u ve Endymion'u temsil eder. Tantale'ın sarayı Güneş'in altın evinden başka şey değildir. Bellerophon'un tahttan düşüşü güneşin ufka doğru inişini simgeler. Büyük destanlar ve peri masalları, her gün ve her yıl gördüğümüz, gözlerimizin altında olan güneşin çeşitli tanımlarından, anlatımlarından başka şey değildir. Güneşin ışığı, parıltısı dünyanın görünümünü görkemli, saltanatlı kılar. Hastanenin bitmek tükenmek bilmeyen ağır kasvetinden kurtulmak isteyen hasta batan güneşin yaktığı kızıl ufka bakarak inatçı hüznünden kurtulmaya çalışır. Ve altın kadırgalar görür:

Kuğular gibi güzel altın kadırgalarda
Sularda uyuyorlar... burcu burcu bir ırmak

(Pencereler şiirinden)

Bir bataklığın kıyısında, öğlen güneşi altında baygın uyuklayan Kır Tanrısı "eskil bir ışık dalgası altında" uyanacak. Acıklı bir olay olarak düşünülmüş güneşin batışı şaire birçok şiir esinliyor: "Utkuyla Firar

Etmiş", "Saf tırnakları", "Tüm gururuyla" Güneş temasını Mallarmé *altın* ve *saç*'la birlikte işler. *Yüz Hüznü* şiirinde bu çok güzel görülür:

Ey uykulu savaşçı güzel kumsalında güneş
Saçının altınında baygın suyu kaynatıyor

Anlam genişlemesiyle altın güneşi anımsatıyor ve şiire zengin, lüks yananlamlar yüklüyor: "Kıvanç ya da zil sesi" (Cezalı Soytarı) Yaz Trompeti'nin Altını (Düzyazı). Kadın saçına bağlı olarak güneş "*Bir Alevin Uçuşu Saç*" şiirinde olduğu üzre duygusallık yükleniyor. Sarı saçlar, kumral saçlar güneş ateşleriyle ısıtır kadını ve güneş düzyazınızı da dağınık saçla aydınlatır gibi aydınlatır. Ama, Mallarmé'nin şiirlerinde güneş daha çok arınmışlığı, saflığı ve soğuk kısırlığı simgeler. Hérodiade saçlarının altının vahşi ve buzlu görkemine sahip olmasını ister. Toprağın derinliklerine gömülmüş ilk haliyle metal ilk saf parıltısının erdemlerini taşır.

Güneş temasına alev motifinin işlenmesinde de rastlanır. Sıkıntı ve kaynayan kazan, fokurdayan su çokluk sevdalı arzuyu da beraberinde getirir: "Her şey tutuşuyor vahşi ateşte" der *Bir Kır Tanrısının Şölen Sonrası* şiirinde. Venüs ormanları batan güneşin altını yaprakları boyarken ziyaret eder.

Düş

Düş çoğu zaman, Gök'le (Mavilik'le Ülküsel'le) özdeşleşir. Düş ve Gök sık sık birbirlerine komşudur; giderek *ülkü*sel'in eşanlamlısı haline gelirler. Rüya ancak bir kez karşımıza hayal olarak çıkar ve bu durumda da şair ivedi hayali kendinden uzaklaştırmak gereksinimi duyar, *Cenaze Şöleni* şiirinde olduğu gibi. İki kır tanrıçasının kendi düş evreninden mi doğduklarını, yoksa daha önceden mi var olduklarını bilmeyen kır tanrısı "bir düşü mü sevdim ben" diye söylenir. Kabul edilemez ve dokunulamaz bir ülkü arzusu ya da hayal. Yapıtlarının hemen her yerinde zaten *düş* ile *arzu*'nun kolayca birbirlerinin yerini tuttuğunu görürüz. *Görüntü* şiirinde düş şairin uzun zamandan beri düşleyip durduğu bir öpüş arzusudur. *Pencérler*'de düş bu dünyadaki yaşamdan kaçıp ülküsel'in gücüne ulaşma isteği. *Şanssızlık* (Le Guignon) şiirindeki "gök dilencileri" rüyayı emiyor

ve ülküseli arıyorlardı. Şair bir yükün altında ezilmiş, yılgın, 'bu ülküsel'i aramayı terk edince düşüne bir çukur kazarak düşer:

Ağaç kokularına kızgın, yorgun düşüyorum
Ve rüyamda yüzüm ile bir çukur kazarak
Ve leylaklar biten sıcak toprağı ısırarak
Yıkılmış, sıkıntımın kalkmasını bekliyorum.

"Acı Dinlenişten Yorgun" şiirinde ülkü bir dinginlik rüyası ve halktan, kalabalıktan uzaklaşma hayali oluyor. Hérodiade'ın düşü onun için bir kızkardeş, başı olan soğuk ve yırtıcı geceye doğru yükselir.

Hiçlik

Mallarmé yapıtının temel ögesi, şiirlerde kimi açık, kimi zaman örtülü imgelerle sık sık karşımıza çıkar. Üç temel benzetmede görürüz onu: *deniz*, *gece*, *kış*. Deniz gerçekten de uzaklıktır, yeryüzünün kara parçaları arasına girer, onları birbirlerinden ayırır. *İmbat* şiirinde şair deniz uğruna her şeyi terk etmek, yaşamın tatlılığını, hazlarını bile terk etmek ister. "Amacı" şiirinde Vasco de Gama yeni bir dünyaya, yeni bir toprak parçasına doğru hareket eder ama karşısında yalnızca yararsız ve *umut kırıcı* "gece'yi, umutsuzluğu ve değerli taşları" bulur. Gece dünyayla yaşamın ayrılışını simgeler. "Saf Tırnakları" şiirindeki salon duyarlıdan kopmuş, metamorfoza, değişime hazırlanan bir ruhtur. *Gölgesi Düştüğünde* şiirinde güneş kaybolur ve dünya yeniden zifiri karanlıklara gömülür. Ayartıcı gece şairi yeni inancından düşüncenin gücüne yöneltmeye çalışır. Hiçlik'in ayartıcısıdır bu:

"Ey lüks, kralı ayartmak için defne taşların
Ölümle yok edildiği ey salon, abonozdan"

Cenaze Şöleni şiirindeki "yoğun gece insan varlığına zararlı bir ilke olarak karşımıza çıkar. Kış, soğuk, buz beyazlığında giderek doğan bir dünyanın yitişini, kayboluşunu simgeler. Kuğu kalın bir buzun içinde tutsaktır ve kanatlanamaz. Zaman zaman bu *hiçlik* temasına *ayna* ve *mezar* da eşlik eder. Ayna kaçak bir parıltıda kişinin, ben'in kendisini bulmasına ve böylece kendini güvende duyumsamasına yarar. Mallarmé

bir mektubunda şunları yazar: "Bunu ilk kez sana söylüyorum, düşünmek için hâlâ bu aynada kendime bakmaya gereksinimim var. Sana mektup yazdığım bu masada eğer ayna bulunmasaydı ben yeniden Hiçlik olur giderdim." Hérodiade aynasına şunları söyler:

Ey ayna!
Donmuş çerçevendeki sıkıntıyla soğuksu.

Hérodiade derin bir üzüntü duyduğunda çoğu zaman aynada kendine bakmak ister ama hemen derin bir tiksinti duyar. Çünkü ayna yalnızca çıplaklığını gösterir ona. Çevresindeki her şey onu yansıtan bu aynanın putperestliğinde yaşar ve yalnızlığı daha bir belirginleşir. Varlık'ın yansıdığı ayna Hiçlik'in imgesini de ortaya koyar. *Düzyazı*, *Cenaze Şöleni*, *Cezalı Soytarı* şiirlerinde mezar hiçliğin seçim yeri haline gelir. Edgar Poe, Baudelaire, Verlaine ve Wagner'i onurlandırmak için mezarları yüceltir, ölüleri över, kutsar ve böylece hiçliğe tapınılan bir din yaratır.

Özenticilik-Kibarlık

Uyduruk Dilekçe sonesi bir tür XVIII. yüzyıl sanatını moda kılan bir akıma bağlanır. Goncourt Kardeşler'in yazdığı kitaptan sonra Matteau ve Fragonard yeniden değerlendiler; Verlaine *Çapkın Törenler*'i kaleme aldı. Duygu özenticiliği, duygulardaki incelik, kibarlık aşağıdaki sone dizesinde ne kadar belirgindir:

Bizi gülücüklerinize çoban atayınız ece

Madame de Rambouillet salonunun alışkanlıkları, incelik ve nezaket çabası Mallarmé'nin şiirlerinde yeniden ortaya çıkar. Bu incelik ve zarafete Mallarmé'nin yazılarını tek başına yazdığı ve Eylül'den 1875 Ocağına kadar çıkarttığı *Son Moda* adlı organda da rastlarız. Bu yayın organında Mallarmé evlerin dayanıp döşenmesi, süslenme, takılar ve biblolar hakkında bilgiler, nadide ve ince öğütler verir. Bu incelik şairin *"Utkuyla Firar Etmiş"*, *"Hangi Saf İpek"*, *"Girmem"* şiirlerinde de vardır. Anlatım inceliği duygu inceliğine eşlik eder. Dil özenle işlenir ve alışılmış sıradanlıktan, bayağılıktan kaçınır. Böylece kahve *"kimi siyah karışımın onursuz dalgası"* halini alır (Edgar Poe'nun Mezarı).Yelpaze bir "toplu

kıvrım"dır (*Diğer Yelpaze*). Koku "gül eskiliklerinin bayıltıcı esansı"dır (*Hérodiade*). Dolaylı anlatım da böylece yazında hak ettiği yeri ve ayrıcalığı bulur. Ender sözcük özenle işlenmiştir: kalıtçı (*Tüm gururuyla*), nixe, Alman efsanelerindeki su perisi[1], (*Saf Tırnakları*), gevşeklik, uyuşukluk (*Pencereler, Utkuyla Firar Etmiş*), açık kiraz pembesi, bayılma, kendinden geçme (*Bir Kır Tanrısının Öğlen Sonrası*). Şair söz dizimi üstünde de sabırla çalışır ve yer yer şaşırtıcı, yer yer kopuk bir bağlantı kurar sözcükler arasında. Harfitarifle[2] isim arasında ya da sıfatla isim arasındaki ayrımlar, özneyle yüklem arasında sözcükler birikimi, ana tümcenin çeşitli elemanlarını birbirlerinden ayıran birçok ara tümcenin eklenmesi. Tümce pek çok yönlere atılır ve dengesini büyük güçlükle korur. Bu inceliği Gabriel Bounoure çok güzel açıklar: "Mallarmé'de bir Çin efendiliği, çelebiliği vardır; sözcüklerin o enfes kullanılışı, o ölçülülük, o eksilti[3], sözcüklerin kılı kırk yararak seçilmesi, anıştırmalı ve dolaylı anlatım, o bilgece ifade biçimleri. Nesneyi bıraktıkları yoklukla simgeleyen sayfa boşlukları, sessizlikler, kayboluşlar." (*Kahire* dergisi, Haziran 1942).

Biblo Teması

Mallarmé 1871'den önce tuzu kuru bir apartman dairesinin salonunu, çalışma odasını, yemek odasını donatan eşyaları ve bibloları, Sèvres fincanlarını, Çin fincanlarını, yelpazeleri, sofra takımı dolabını, yalnızlığını içinde sürdürdüğü şiirsel araştırmalarının tanığı lambasını sever. Anlamsız ve nafile biblo bile tek başına artık ayrıcalıklı bir nesne bulunmadığını göstermeye yeter. Her şey aynı değer yokluğunda birbiriyle eşitlenir, bir başka anlamda da her şeyin büyük bir değeri vardır. 1871'den sonra ise nesneler çoğu zaman boş bir odada tektirler ya da sayıca fazlaymış gibi çağrıştırılsalar da varlıkları ya belli belirsiz ya da yok edilmiş gibidir: "bir altın can çekişiyor", "düşmüş madalyon", "gelip

1) Ben su perisi olarak çevirdim (çn.).

2) Fransızcadaki le, la gibi article'e verilen eski ad (çn.).

3) Bir sözün anlaşılması için bulunması zorunlu olmayan bir ya da birkaç sözün eksik söylenmesi (çn.).

geçici cam eşya". Böylece boş bir mekân yaratılır; anılarla dolup taşan evin içinin yerini tek bir nesnenin simgesel, sembolik güçlü bir değere sahip bir oda alır. Sonuç olarak biblo korumaya yarar; bize güven verir ve bizi salt'ın araştırılmasından caydırır. Kişi temel hiçlikle kendisi arasına onu yitmişlikten, hiçlikte kaybolmuşluktan koruyan ufak tefek eşyalar koyar. Mallarmé için yelpaze uçma arzusuyla kendi kabuğuna çekilme arzusunu bir arada taşıma özelliğine sahip. Yelpaze açılır ve açılırken de fışkırır, ne var ki elde tutsaktır ve açılımı buyruk altındadır:

Kanadımı yüce bir yalan ile
Ellerinde korumasını bil sen
(Diğer Yelpaze)

Havayı usulca döven, açık ve çiçek gibi renkli kuş kanadına benzese de yelpaze cansız bir nesnedir, kurgusal ve yapaydır. *Olayların Dizeleri*'nde (Vers de circonstance) Mallarmé yelpaze için on sekiz şiir yazar; bu şiirlerin kiminde yelpaze "sisler içindeki ufuk"tur ve mekânı düş dünyasına, hayal alemine açar, kiminde "ebedi ve gülünç soluk" saçar. "O zaman da özdenliğe doğru bir dönüşü elverişli kılar," dudaklara karşı dokunulmamış bir sözcük gibi boyanmış sessiz bir çiçeği taşımak için görünümü saklar. Yelpazenin devinimi çoğu zaman şiirsel yaratış olgusunu simgeler. Teker teker açılan dizeler yelpazenin kanat vuruşlarına benzer:

Dersen konuştuğu dil nenin nesi
Bir kanat vuruşu yeter göklerden
Yayılıyor geleceğin dizesi
Çok değerli eşsiz kanattan evden

Düzgün ve Yapaylık

Mallarmé'nin bütün şiirsel sanatını iki nokta üstünde toplayabiliriz; boşluğu maskelemek, temel hiçliği görkemli bir dekor ile kaplamak. Dolayısıyla şiir de bir düzgün gibidir, daha güzel bir görünümle bürüyerek düş kırıcı gerçeği saklar. *Cezalı Soytarı*'da buzların soğuk sularındaki "boğulmuş düzgün görülüyor ki yalnızca soytarıyı şiirsel olarak besleyen bir süs değil, onun kendisini Tanrıya verişi ve varolma nedenidir. Sevilen

kadının gözkapaklarındaki ağlanmış düzgün, "yaslı" düzgün "gökyüzünün ve taşların duygusuzluğu"nu, bir diğer deyişle, kişinin bir devinimsizlik içinde kendini unutuşunu ruha kazandırmaya elverişlidir. Özetle, hıçkıran "gözü yaşlı" fikri süsleyip püslemeye artık yanaşmayan şairin düşüncesi boş ve çöplüğe atılmış bir düzgün çanağına benzer!

SELAM

Şiir 1893'te yazıldı ve 15 Şubat 1893'te Kalem'de yayımlandı.

Bu köpük: Şair hem şampanyanın hem de denizin köpüğünden söz ediyor.

ŞANSSIZLIK

Şairin ilk şiirlerinin çoğunluğu ve *Parnasse satirik* (Yergili Parnasse) ve *Çağdaş Parnasse* (Parnasse contemporain) başlıkları altında bir araya getirilen şiirleri gençlik yıllarının ürünüdür. *Şanssızlık* da bunlardan. Biçimi terza rima Gautier'nin, içeriği Baudelaire ve Nerval'in etkisini taşıyor. Léon Cellier *Mallarmé ve Konuşan Ölü Kadın* adlı çalışmasında şairde çocukluğundan beri ikili bir temanın, Ölüm ve Belirme temalarının saplantı halini aldığını yazar. Annenin ölümü, kızkardeşinin ölümü, ona *Çukurun Kazıldı* ve *Çukurun Kapandı* şiirlerini esinleyen on yedi yaşındaki kız arkadaşının ölümü bu saplantı duygusunun yer almasında etkendir.

Mallarmé'yi kendinden önceki Romantizm akımından kopuk düşünemeyiz. Yazın'ın ona göre her şeyi anımsamalar'la yeniden yaratmak görevi olduğunu unutmayalım. Lamartine'in sevdiği göller romantizmine, Hugo'nun büyük temalarına, Gautier'deki anlatılamazı anlatma girişimlerine (ki Mallarmé için anlatılamayacak, anlatılamaz hiçbir şey yoktur), ölümsüz büyük efsanelere, romantiklerin yeniden ele aldığı anaörneklere (archétype) onun şiirlerinde de sık sık rastlarız.

Şiir 1862'de yazıldı, 15 Mart 1862'de *Sanatçı* dergisinde yayımlandı.

BELİRME

Başlık Victor Hugo'nun ve Lamartine'in şiirlerinden aktarma. Şiir biçimi ve içeriğiyle İngiltere'deki Rafael öncesi sanat adını taşıyan bir sanat görüşünün izlerini taşıyor. İlk dizelerde görüntüsel, görsel imgeyle işitsel imgenin iç içe geçtiğini görüyoruz. Şiiri okuduğumuzda Rossetti ve Burne Jones'un resimleri arasında bağlantı kurmadan edemiyoruz. Unutmayalım ki İngiltere ve İngiliz sanatı şairimize yabancı değil, 1862 yılında İngiltere'deydi.

Claude Debussy, genç müzisyen bu şiiri sevdi ve onu besteledi. Belirme (Apparition) resim, müzik ve şiirden oluşan bir üçlü birliği temsil eder.

Hüznü şiirleştirme sanatının ustasıdır Mallarmé. Rimbaud'nun dediği gibi "*şaire şiir üstüne söylenenleri*" bilir.

UYDURUK DİLEKÇE

Şubat 1862'de yazıldı ve aynı yıl yayımlandı. Değiştirilmiş yeni şekli 1887 tarihli.

Hébé: Ölümsüzlük içkisi dolduran gençlik tanrıçası.

"*Çoban yapın bizi ecem gülücüklerinize*" dizesiyle bitiyor şiir. Ve Baudelaire'den esintiler taşıyor. Aynı şekilde Rönesans duygularını yansıtıyor. Bu şiirde ayrıca kendimizi Gautier'nin, Banville'in ve Verlaine'in sevdiği evren içinde duyumsarız.

CEZALI SOYTARI

Şiir 1864 Mart tarihli. 1887'de yayımlandı.

Hamlet: Shakespare'in tiyatro kahramanı. Çok karmaşık bir karakteri olduğu için oynanması güç bir kişilik.

Dikkatli bir okur *Kötülük Çiçekleri*'nin büyük tutkunu Mallarmé'nin Baudelaire'den koptuğunun ayrımına varacaktır. Artık Mallarmé şiirinin akışı başlar.

PENCERELER

1863'te yazıldı, 1866'da *Çağdaş Parnasse*'da yayımlandı.

Kutsal yağlar: Ölüm tehlikesiyle karşı karşıya olan hastalara sürülen sıvı yağ.

Baudelaire'den ya da W. Bowles'ı öykünen Sainte-Beuve'den izler taşısa da Mallarmé ürünü bir şiir.

ÇİÇEKLER

Şiir 1864'te yazıldı, 1866'da *Çağdaş Parnasse*'da yayımlandı.

Hérodiade (7-39): Yahudi prensesi. Filip de denilen Yahudi prensi Hérode'la evli. Öte yandan, dayısı ve kaynı, Galile valisi Hérode Antipas ile cinsel ilişki halinde. Bu yüzden Aziz Yahya (Jean-Baptiste) vaızlarında Hérodiade'ın bedeni ortadan kaldırılması gereken bir fahişe olduğunu söyler. Yahya'ya diş bileyen, sevgilisi Hérode Antipas'tan sürekli, Yahya'nın boynunun vurulmasını ister ancak bir sonuç elde edemez. Kızı Salomé'nin dans, Hérode'un çok hoşuna gider ve ona "Dile benden ne dilersen, yerine getireceğim" der. Salomé annesinin etkisiyle Yahya'nın başını ister. Kesik baş bir tepside Salomé'ye sunulur.

Mallarmé bu şiirde bilerek bir yanlışlık yapıyor ve Salomé'nin yerine annesi Hérodiade'ı koyuyor.

Hosannah: "Kurtar bizi!" anlamına gelen, İbranice bir sözcük. Yahudi ayinlerinde, bazı Yahudi dualarındaki dinsel haykırış Katoliklerin Dallar Günü kutlamasında söyledikleri ilahi. Şiir dilinde şarkı, zafer ve sevinç çığlığı.

Araf: Şiirde geçen sözcük *limbes:* Vaftiz edilmemiş çocukların ölünce ruhlarının gittiği ve kaldığı yer.

André Fontainas'ya göre *"Som altın çığlarından ufkun eski göklerin"* dizesinde Victor Hugo var. Hugo, *Kadının Kutsal Töreni* şiirinde *"Altın çığlarla dolup taşıyordu gökyüzü"* der.

YENİDEN DOĞUŞ

Şiir 1862 Haziran tarihli. 1862 yılında *Çağdaş Parnasse*'da yayımlandı.

Yıkılmış: Unutuşun uçurumunda çökmüş.

Baudelaire esininde bir sone. Başlık gülünç sayılır. İlk yazı gençliğe, güzelliğe, doğurganlığa uyarlayan bir lirizmin yavanlıklarını da taşıdığı için. Şair Rönesans dönemi şairlerinin şiir biçimlerini de araştırır.

Bu şiirin ilk adı *Vere Novo* idi.

SIKINTI

Şiir ilk kez *Çağdaş Parnasse*'da *Sakin Kadın* adıyla yayımlandı.

Acı Dinlenişten Yorgun

1864 Şubat tarihli. 1866'da *Çağdaş Parnasse*'da yayımlandı. Şair bu şiirine başlık koymadı.

İlk adı *Bir Orospu'ya* idi. O tarihlerde Mallarmé henüz şiirlerini Baudelaire etkisinden ayıklamayı düşünmüyordu.

Gautier esinini taşıyor: bir nesnenin, bir fincanın sevgisiyle doğa sevgisinin birlikteliği şairin şiirlerindeki su ve göl temaları evdeki nesnelerle birliktelik içindedir. Buğu taşır, sis taşır, nem taşır.

ZANGOÇ

1862'de yazıldı, 1862 Martı'nda *Sanatçı*'da yayımlandı.

Duasını: Söz konusu dua, günde üç kez, gün doğduğunda, öğlen ve akşam edilen dua.

YAZ HÜZNÜ

Şiir 1864 tarihli. 1864'te *Çağdaş Parnasse*'da yayımlandı.

MAVİLİK

1864 Ocak'ında yazıldı, 1866'da *Çağdaş Parnasse*'da yayımlandı.

Lethée: Unutuşu gerçekleştiren Cehennem ırmağı.

"Azur" sözcüğü şairin şiirlerinde sık sık geçer. Kimi zaman ufuk, kimi zaman gök, kimi zaman mavilik ya da lacivert olarak. Eleştirmenlere göre Mallarmé de Baudelaire gibi Güzel'in ve Düş'ün peşinden koştu. İnanma olasızlığından, ölümden, hiçlikten kaçma girişiminde bulunmak için Güzel'i ve Düş'ü aradı hep.

İMBAT

Şiirle ilgili, Olivier Walzer şu açıklamaları yapıyor:

"Bazı şiirlerinde, Banville gibi kendiliğindeliğe (spontanéité) sığınsa da, 1864-1865'lerde yazdığı şiirler hâlâ tereddütlerin ve geriye dönüşlerin izlerini taşır. "Lirizm çabası" öyle hemen yok olmaz. Ne var ki, kuğu sonesi bir yana, sonraki şiirlerin merkezinde böyle bir çaba bulunmaz. Saplantı olarak varlığını sürdürür, ancak, doğrudan değil, dolaylıdır. Bu arada, 1865 Mayıs'ında şair, kaçış, yolculuk, deniz, egzotizm ve sıkıntı gibi temalarıyla, çokluk Baudelaire madenini işleyen, öte yandan da özgün bir şiirle karşımıza çıkar. Mallarmé'nin en ünlü, en çok sözü edilen, en çok çevrilen (Stefan George, Fr. Von Oppeln-Bronikowski, Arthur Symons), F. T. Marinetti, Alfonse Reyes vb.) yapıt, tapılası Brise Marine'dir bu şiir.

Bayan Noulet'nin gözlemiyle, çok az Mallarmé kökenli iki unutulmaz dizenin çerçevelediği, ilk bakışta anlamı açık bir şiir. Bütün olarak, Mallarmé'ye özgü bir ruh halinin, olumsuz imgelemin esini. Şair kaçmak istediği yerlerin çekici güzelliklerine değinmez de, kaçış özleminin gücünü vurgulamak için, yaşlı bahçeler, lambanın altında şiir yazışı, altı ay önce doğan çocuğunun verdiği ailesel kıvançlar gibi, onu bulunduğu yere artık bağlayamayacak olan şeyleri tek tek sayar.

Bazıları, "şu iki dizeyi anlamak mümkün değil," dediler:

Un Ennui, désole par les cruels espoirs,
Croit encore à l'adieu suprême des mouchoirs

Örneğin Lefébure bunlardan biri. Robert Kemp ise Croit yüklemi croît haline getirilirse her şeyin düzeleceğini söyler. Bu takdirde dizelerin anlamı şöyle bir hal alır: veda ettiğimizde hüzün yine çoğalır! Hayır, biz Mallarmé'nin yazdığını okuyalım. Kişi bütün umutların düş kırıklığına uğradığı bir acıyla yaralandığında bile mendillerin yüce vedasında, yani, ona yeni şanslar getirebilecek gücünü ve imgelemini yenileştirecek, bir yolculukta çözüm olabileceğini sanır. Aslında, anlamı gerçekten çetin olan 13-15. dizelerdir. Birbirleriyle aşırı derecede itişip kakışan bu dizeler (örneğin sözdizimi şöyle okumamızı zorunlu kılıyor: yelken direkleri direksiz batan gemilerin yelken direkleriyiz!..) düzensizlikleriyle bile bu düşünceyi çağrıştırıyor: okyanusların rüzgârları ya da fırtınaları bindiğin

geminyi belki batıracakmış, ve sen, tutunacak hiçbir şey bulamaksızın sular içinde çaresiz kalacakmışsın, ne gam! Yolculuğunda yine de bir hayır vardır. Şiirin bilinen en eski şeklinde bu anlam tamamıyla açıktı:

Et serais- tu de ceux, steamer, dans les orages,
Que le Destin charmant réserve à des naufrages,
Perdus, sans mâts, ni planche, à l'abri des ilots...

Sevimli yazgı (le Destin charmant) dediğine göre, şair bir tür gönül rahatlığıyla onu götüren geminin batacağını düşünüyor. Tehlikeyle karşı karşıya, cankurtaran simidi falan da yok. Ama yine de o, yüreğini "tayfaların şarkısı"yla avunmaya çağırıyor.

İşlenen tema aslında beylik. Vigny'den Banville'e, Keats'den Baudelaire'e, Rousseau'dan Victor Hugo'ya dek pek çok yazar işledi kaçış özlemini. Hatta Kurt Wais, Mallarmé'nin mendilini Pierre Lebrun'ün bir şiirinde de buldu. Brise marine'in kimi dizelerine, ayrıca, *Kötülük Çiçekleri*'ndeki "Yedi İhtiyar" şiirinde de rastlayabiliriz: "Canavar bir denizde yaşlı bir tekne gibi/ Yelkensiz, dans ediyor, dans ediyordu ruhum." Yine Baudelaire Parfum exotique şiirinde: "Bir koku süzülerek yemyeşil ağaçlardan/ Ruhumda tayfaların şarkısına karışır" diyor. Aynı temaya Baudelaire "Yolculuk" şiirinde de değiniyor. La Brise marine'in bazı imgeleri Contemplation'da da var. Örneğin, Gide orda şu dizeyi buldu: "Aklığının savunduğu zambağa benziyor." Kaçmak özlemi herkeste varolan, ortak bir özlem. Şair Brise Marine'i Cazalis'in kuzeni ve Baudelaire'in dostu Bayan Le Josne'a gönderdiğinde şiirin konusunu gayet sade bir şekilde açıklar; "bu on altı dize, kişinin zaman zaman başına vuran, o, sevdiklerimizi terk edip başka diyarlara gitmek arzusundan kaynaklanıyor. Bu platonik özlemin ötesinde şiir elbette simgesel bildiriler de taşıyor. Şair yapıt veremiyor, başarısız bir ortam içinde." Lambanın "sürgün ışık"ı, "boş kâğıt"ı ve "acımasız umutlarla aldatılmış acı" sözcükleriyle geniş bir biçimde dile getirilmiş bu başarısızlıktan kurtulmak için bilinmeyene doğru çekip gitmek ister. Bu gidiş belki yıkımla sonuçlanacak, belki de hayırlı olacak. Yeni bir yaşama, yeni bir şiire çağrı var. Ama, bu çağrının nafile olduğu yolunda bir inanış da var. Mallarmé'nin zaman zaman kendini kaptırdığı uğursuz yıkım ve yok olma arzusu üstünlüğü ele geçirir.

Ancak, son aşamada, bu başıboş arzular dışa vurulmaz, ve şair, çevresinde güçsüzlük hayaletlerinin dolaşmaya devam edeceği umut kırıcı lambanın altında salt çabasını sürdürür.

Bu şiir üstüne Ramis Dara'nın bir araştırması var. Çevirileri birbirleriyle karşılaştırmış. En çok da şiir çevirisine benim koyduğum *İmbat* başlığı üstünde duruyor. "Brise Marine Çevresinde" başlıklı yazıyı aktarıyorum:

"Mallarmé, 19. yüzyılın günümüz şiirine en yakın duran akımı simgeciliğin (symbolisme) –hazırlayıcısı Baudelaire'i dışta tutarsak– Verlaine ve Rimbaud'yla birlikte üç büyük adından biri. Giderek çoklarına göre bu akımın önderi de.

"Brise Marine"se Mallarmé'nin Türkçeye en çok çevrilen şiiri. Jean-Paul Weber'in Genèse de l'Oeuvre Poétique'nde[1] belirttiği gibi, onun gözde izlediği "uçmak isteyip başarısızlığa uğrayan kuş izleği" içinde yer alan bir şiir. "Ozan, enginin esrikliği içindeki kuşlarla özdeşleşmek, onlar gibi uzaklara gitmek istemektedir." Ne var ki, "düşüş"tür, başarılı olamayıştır onu bekleyen. Biz konunun bu yönü ya da özel olarak şiirin bütünü üzerinde değil, Türkçe çeviriler üzerinde –o da ancak dar bir alanda– düşünmek istiyoruz.

"Brise Marine"in "Deniz Meltemi" başlığıyla çevrilmiş üç ayrı çevirisini Kemalettin Kamu'dan, Orhan Veli'den, Can Yücel'den okumak olanaklı. Aransa belki başka çevirilere de rastlanacaktır. Erdoğan Alkan'ın hazırladığı son iki kitabında[2] yer alan "Brise Marine" çevirisiyle, "İmbat" başlığını taşıyor.

Fransızca başlığı göz önüne almayıp anadil beğenisinden yola çıkarsak, Türkçe başlıklardan ikincisini seçmemiz işten değil. Öyle ya, "deniz meltemi" de ne oluyor, "meltem" zaten "deniz"i usa getiren,

1) Jean-Paul Weber, Genèse de l'Oeuvre Poétique, Librairie Gallimard, Paris, 1960. Weber ve söz konusu kitapla ilgili geniş eleştirel bilgi için bkz. Ali Özçelebi, "Jean-Paul Weber'in Tekizlekçi Eleştirisi", Çağdaş Eleştiri, Temmuz 1984.

2) Erdoğan Alkan, Sembolizm, Deyiş Yayınları, İstanbul, Kasım 1985. Mallarmé, Zarla Şans Dönmeyecek, Türkçesi: Erdoğan Alkan, Deyiş Yayınları, İstanbul, Kasım 1985.

onunla ilişkisi olan bir rüzgâr türü değil mi? Açıp Türkçe Sözlük'ü[3]: "Yazın karadan denize doğru esen mevsim rüzgârı" tanımını okumak her zaman olanaklı!

Burada sanatlık bir anlatım, söze, söyleyişe katkıda bulunacak bir "artık-söz" (pléonasme) bulunduğu da ileri sürülemez. Oktay Rifat'ın, olumlu-işlevsel pléonasme'a örnek olarak Saint-John Perse'ten verdiği[4]: "Yağın yağışlar, esin esintiler" ya da "öyle bir ıslık ıslıkla ki" söyleyişlerindeki gibi bir durumu, "deniz meltemi" söyleyişi için düşünmemiz zor. Kaldı ki, "marine" ("denizle ilgili") sıfatı birlikte kullanıldığı sözcüğün yanında bir artık-söz oluşturmuyor. Öyleyse Stephane Mallarmé'nin şiirini Türkçe söyleyen ozanların, "Deniz Meltemi" söyleyişiyle bir ölçüde tökezledikleri ileri sürülebilir mi? Nasıl olur! Denilecek...

Evet, nasıl olur?.. Orhan Veli olsun, Can Yücel Olsun, şiir beğenisi yüksek ozanlardır. Kemalettin Kamu'nun "hece" ölçüsünde yazdığı şiirler de yine, belli bir yazınsallığı bugünde koruyorlar... o zaman, bu üç ozan-çevirmeni, "brise marine"i "deniz meltemi" olarak çevirmeye iten birtakım nedenler olmalı...

Burada ilk olarak, "brise marine"le "deniz meltemi"nin ses yakınlığı usa geliyor. Söyleyişlerin ikisi de ikişer sözcükten oluşuyor. "Brise" (okunuşu "briz"), ses olarak "deniz"le birbirine oldukça yakın. "Marine"de "meltem"le bunca olmasa da, yine bir benzerlik içinde sayılabilir[5].

Kurduğumuz bu ses yakınlığına "zorlama" ya da "rastlantı" diyebilir: "deniz meltemi" karşılığını bir çevirmenin bulduğunu, arkadan gelenlerin onu olduğu gibi aldığını düşünebilirsiniz. Gerçekten de, sonraki iki çevirmen, ilk çevirmenin bulduğu karşılığa katılmış ya da onu benimsemiş

3) Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu Yayınları, genişletilmiş 7. basım (2 cilt), Ankara, 1983, 5. basım, Ankara, 1969.

4) Oktay Rifat, "Düz Söz Biçimleri", Hürriyet Gösteri, Mayıs 1985.

5) Burada ses açısından benzeşen sözcükler anlamca birbirinin karşılığı değil. "Brise"in karşılığı "meltem", "marine"in karşılığı "deniz" ("denize ilişkin"). Ama Türkçe söyleyiş "Deniz..." diye başlarken, Fransızca da "Brise..." (Briz) diye başlıyor, dolayısıyla sözcükleri, ses açısından söyleniş sıralarına göre karşılaştırmakta sakınca olmasa gerek.

olabilir. Ama bu konuda hiç kafa yorulmadığını kabul etmek, kolay olmasa gerek.

Mallarmé'nin bu ünlü şiirini Türkçeye kazandıran ozanların, şiirin yalnızca ne söylediğine değil, nasıl söylediğine ve bu "nasıl"a katılan pek çok biçimsel özelliğe, ayrıntıya da özen gösterdiği, söz konusu çeviri-şiirler okununca rahatlıkla görülüyor. Çevirmenlerin tümü,şiirin Fransızcadaki akıcılığını Türkçede yaşatmak için çaba harcamışlar. Çeviriler birer çeviri-şiirden çok, Türkçe şiir olarak ortaya çıkmış.

Mallarmé, içinde devindiği simgeciliğin biçimsel özelliklerinden "tekli dize"ye[6] bağlılık gösterir bu şiirinde. Dizeler 9, 11, 13, 15 gibi tek heceli. Türkçedeki çevirilere gelince; ozanlarımız bu konuda özellikle "hece" ölçüsünden yardım almışlar.

Kemalettin Kamu 8+5 duraklı 13 heceli ilginç bir ölçü tutturmuş. Bu ölçünün Türk şiir geleneğinde fazla bir yeri yok. Böylece çeviri-şiir bütün bütün yerli sese oturmamış oluyor. Ayrıca 13'lü heceyle, şiirdeki tekli dize ("Impair") özelliği de yansıtılmış oluyor.

Orhan Veli 14'lü hece ölçüsüne eğilim duymuş. Türk şiir geleneğinde bolca kullanılan bir ölçü bu. Ünlü ozanımız, çevirisinin bütün bütün yerli havaya girmemesi için, 1 dizeyi bile isteye ("ne yelken,ne de ümit" söyleyişini "ne yelken, ne ümit" biçiminde de söyleyebilecek ve "ölçü"yü tutturabilecekken) 15 heceye çıkarmış. 14'lü dizelerin 10'u 7+7 durağına uygun düşerken kalan 5 dize bu durağa olanak tanımıyor.

Can Yücel de 14'lü hece ölçüsü içinde dönenmiş, "Tutamaz o çocuğunu emziren taze bile" dizesi dışında. Bu dizede, görüldüğü gibi hece sayısı 15'e çıkıyor. Okurken "çocuğunu" sözcüğünün "çocunu" biçimine dönüşebileceğini hesaba katarak, şiirin bütünüyle 14'lü hece ölçüsüne uyduğu da ileri sürülebilir. Çevirilerinde genel olarak Türkçe söyleyişe verdiği önemle bilinen Yücel, 14'lü dizelerin tümünün 7+7 durağına uygun düşmesine de özen göstermiş. Bu yolda, "inconnue" sıfatının "akl'almaz" gibi bir söyleyişle karşılanması ilgi çekici.

6) Simgeciliğin bir diğer önemli ozanı Paul Verlaine'in ünlü "Art Paetique"i: "De la musique avant toute chose,/ Et pour cela préfère l'Impaire" dizeleriyle başlar. "Her şeyden önce müzik!" denirken, bunu sağlamak için de "Teklidize" (büyük harf Verlaine'in) önerilir.

Erdoğan Alkan'ın çevirisiyse 15'li hece çevresinde dönüyor. 2 dizeyi 14 hecede bırakıyor. Bu da, sanılır ki, çevirinin özellikle hece ölçüsüyle oluşmasına çalışılmadığının göstergesi. Erdoğan Alkan, çıkışında, saz çalıp bunun eşliğinde oldukça düzgün hece şiirleri (koşmalar) yazabilen bir ozan[7]. Ayrıca, "Şimdi ne direklerin ne adaları kaldı"ya –ikinci "ne"den sonra– ekleyeceği bir "de"yle ölçüye uymayan dizelerden birisinin sorununu çözebilirdi –buna sorun olarak baksaydı doğal ki.

Bütün bunlar, 19. yüzyılın sonlarında yazılmış Fransızca bir şiiri Türkçeleştirme, ama bu arada bütün bütün de yerlileştirmeme düşüncesinin göstergeleri olarak değerlendirilebilir. Şiirlerin çevirisinde bu özenleri gösteren çevirmenlerin, başlıkta da benzer kaygılardan yola çıkmaları düşünülemez şey değil. Evet, ozan-çevirmenlerimizden üçünü "deniz meltemi" gibi bir söyleyişe götüren etmenlerden biri bu olabilir.

Başka ve önemli bir olgu da şu: "Deniz meltemi" sözü, Türkçe açısından gerçekten bir potluk oluşturuyor mu?.. Türkçe sözlüklere[8] ve onların kılavuzluğunda biçim kazanan "kulak"larımıza göre, evet. Ama ya konunun bilimi, coğrafyaya göre?..

Bu konudaki kitaplar[9], "meltem"in, çeşitli türlere ayrılabilen "hafif esişli" rüzgârların genel adı olduğunu ortaya koymakta. Fransızca "brise"in "meltem" olarak çevrilmesinden doğuyor bu durum da. Bu bağlam içersinde "deniz meltemi", "kara meltemi", "dağ meltemi", "koyak meltemi" gibi adlandırmalar da olanaklı. Yine –Türkçe!– coğrafya kitaplarına göre, dördüncü çevirmen Erdoğan Alkan'ın "Brise Marine"e karşılık olarak önerdiği "İmbat", İzmir kıyılarına özgü bir "deniz meltemi"nden başka bir şey değil.

---

7) Bkz. Erdoğan Alkan, Kerem Gibi, Vatan Matbaası, 1969. Ayrıca bkz. Erdoğan Alkan, Eylül Çalgıcısı, "Bütün Şiirleri". Deyiş Yayınları. İstanbul, Ekim 1985 (ve bu toplamın arka kapağında yer alan Mehmed Kemal'den yapılan alıntı).

8) "Türkçe Sözlükler" diyoruz, çünkü Türkçe Sözlük'ün yalnızca genişletilmiş son baskılarında değil, örneğin 1959 tarihli baskısında da, meltemle imbatın, birbirinin karşıtı yönde esen kıyı rüzgârı olduğu görülüyor.

9) Sami Öngör, Coğrafya Terimleri Sözlüğü. Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara, 1980.
Sırrı Erinç-Sami Öngör, Genel Coğrafya (Lise Ders Kitabı). 11. Baskı. Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul, 1983.

Evet, biraz coğrafya ders kitaplarımızdan, biraz da İzmir kıyılarında belirgin bir biçimde duyulup, ordan yazınsal yapıtlarımıza da yansımış olması yüzünden, "İmbat"ın, İzmir kıyılarına özgü bir rüzgâr olduğu söylenir ya da sanılır. Yeniden Türkçe Sözlük'e bakıyoruz: "Yazın, gündüz denizden karaya doğru esen mevsim rüzgârı, deniz yeli" yazılı. "İzmir" kısıtlaması yok. Bu açıdan Türkçe Sözlük'e göre, Alkan'ı, "İmbat" derken, Mallarmé'nin şiirini yerlileştirmekle suçlamamız yerinde olmaz.

Dikkat edildiyse, "sözlük" tanımına göre, meltemle imbat, birbirinin tam tersi –biri karadan denize, diğeri denizden karaya esen– ve böylece birbirini bütünleyen kıyı esintileri oluyor. İmbatta "gündüz" sınırlaması söz konusu, denecek. Türkçe Sözlük atlamış ama, meltemde de "gece" sınırlaması var[10]. Zaten "yaz, gündüz, gece" gibi zaman belirlemeleri, bu esintileri doğuran sıcaklık-soğukluk ayrılıklarını oluşturan etmenlerdir.

Bu bilgilerin ardından (Türkçe Sözlük'ün tanımlamalarına göre), şakayla karışık söylersek, Erdoğan Alkan, "Brise Marine" şiirinde şimdiye dek Türkçede yanlış estirilen bir rüzgâr bulguladı demektir.

İmbat, Fransızca "brise de mer" (deniz esintisi); meltemse, "brise de tere" (kara esintisi). Şiirimizin başlığı bunların hiçbiri değil. Ama "marine" sıfatı "mer"le (deniz) ilintili. Bu açıdan bakınca, ille de ikisinden birini seçmemiz gerekseydi, meltemdense imbatı seçmemiz daha yerinde olurdu, denebilir.

Ama "sözlük"lerimize göre yönleri belirli, kesin özellikleri olan bu iki rüzgâra zorunlu muyuz?.. Şiirin kendisine bakalım. Sondan dördüncü dizenin sonunda "fırtınalar" (les orages) ve sondan üçüncü dizenin ortalarında "rüzgâr" (un vent) sözcüklerini görüyoruz. Hiçbirinin yön belirten bir durumu olmadığı gibi, gerçeklikleri de kuşkulu. Geniş zaman içine, düşsele, düşünsele yayılmışlar. Denizin içinde olup bitmeleri ya da olup bitecek oluşları, onları, yönü, zamanı, dozajı ve öteki özellikleri belli esintiler olarak nitelememize yetmez. Kaldı ki, gerçeklik düzleminde ele alsak bile, denizde olup biten bu doğa olayları rüzgârdan çok, "fırtına,

10) Petit Larousse En Couleurs, Librairie Larousse, Paris, 1973, s. 123: "vent léger qui, la nuit, souffle de l tere vers la mer" (geceleyin karadan denize doğru esen hafif rüzgâr).

bora" gibi, sözcüklerle karşılanabilir. Öyleyse, "brise marine"i meltem ya da imbat gibi sözcüklerle karşılamaya çalışmakta üstelememizin bir anlamı olmasa gerek.

"İmbat" ya da "meltem" sözcüklerinin, şiirdeki "vent" ve "orages" sözcüklerinden kaynaklanmadığını, şiirin genel hava küresinin bunda rol oynadığını söyledik. Gerçekten de "Brise Marine"de anlatılan şey, [illegible] anlamıyla bir rüzgâr, doğa olayı değil.• Biraz tinsel bir şey. "Meltemciler" diyenler, şiir kişisinin içinde denize doğru duyduğu eğilimi, kaçıp gitme isteğini, bir tür rüzgâra, esintiye benzettiler belki de. "İmbat" derken de Erdoğan Alkan, denizin çağrısını, çağrışımı, şiir kişisini kendisine çekişini dile getirdi diyelim (Burada "meltemciler" ağır basıyor!). Ama her iki durum da, karşı durumu dışında bırakarak, bir eksiklik taşıyor. Şiirdeki esintinin, akımın, çekimin belli bir yönü olmadığına göre, bunun kesinyönlü meltem ya da imbat dışında genel bir sözcükle dile getirilmesi gerekir. "Deniz rüzgârı" gibi.

Sahi... "Brise Marine"e neden "Deniz Rüzgârı" denmedi dersiniz?.. Bir kez, rüzgârla esinti (meltem olsun, imbat olsun) arasında dozaj farkı söz konusu. Sonra "rüzgâr" karşılığı olarak ilk usa gelen başka bir sözcük var Fransızcada: "vent". Ve bu sözcük de, az önce de belki biraz fazlaca gerçeği karşılıyor, şiirin genel havasının yanında. Öyleyse?.. Öyleyse, ne diyelim?..

"Deniz Esintisi"!.. Meltem ve imbat sözcüklerinin Fransızca karşılıkları üzerinde dururken, dikkat edildiyse, "brise" için esinti demiştik. Rastgele, basit bir Fransızca sözlüğe baktığımızda, "brise"in karşılığı olarak, "petit vent frais et doux" yazılı[11], yani, "hafif, serin ve tatlı rüzgâr". Bu tanımın, Türkçemizdeki "esinti"yle örtüştüğünü söylemeye gerek var mı?..

Böylece, "deniz meltemi", "meltem", "imbat" derken, "Deniz Esintisi"ne geldik. Ama yazının amacını bununla sınırlı görmemek gerek; birlikte genel olarak şiir çevirisi ve şiir çevirisinde sözcük seçimi üzerinde düşünmek de önemli sayılmalı...

11) Larousse de Poche, Librairie Larousse, Paris, 1978, s. 47.

Brise Marine

La chair est triste, hélas, et j'ai lu tous les livres.
Fuir! Là-bas fuir! Je sens que des oiseaux sont ivres
D'être parmi l'écume inconnue et les cieux!
Rien, ni les vieux jardins reflétés par les yeux
Ne retiendra ce coeur qui dans la mer se trempe,
O nuits! ni la clarté déserte de ma lampe
Sur le vide papier que la blancheur défend
Et ni la jeune femme allaitant son enfant.
Je partirai! Steamer balançant ta mâture,
Lève l'ancre pour une exotique nature!
Un Ennui, désolé par les cruels espoirs,
Croit encore à l'adieu suprême des mouchoirs!
Et, peut-être, les mâts, invitant les orages,
Sont-ils de ceux qu'un vent penche sur les naufrages
Perdus, sans mâts, sans mâts, ni fertiles îlots.
Mais, ô mon coeur, entends le chant des matelots.

Ten bitirdi hazlarını, tükendi kitap;
Kaçsam, kaçsam uzaklara... Üstümde mehtap;
Sanıyorum en güzeli mestoluşların
Gökle engin arasında uçan kuşların.
Kim tutacak denizlere bağlı bu gönlü?
Ne gözlere gülümseyen bahçenin gülü,
Ne sütbeyaz kâğıtlara aksi lambanın
Ne dizinde yavrusunu emziren kadın.
Gideceğim, güzel gemi haydi demir al,
O ellere yelken aç ki sanılır masal...
Bir üzüntü, küskün ama umutlarına
İnanıyor mendillerin elvedasına.
Belki deli rüzgârlara uyan direkler
Karayelde bir kazaya baş eğecekler
Ve görünmez olacaklar... Denizler derin
Gönül, dinle türküsünü gemicilerin...

Türkçesi: Kemalettin Kamu

Bütün hazları tattım, kitapları okudum,
Ah, kandırmadı; kaçmak, kurtulmak istiyorum.
Bir başka köpükle gök arasında kuşlar
Orada şimdi kim bilir ne kadar sarhoşlar!
Deniz çekiyor, deniz, kim tutabilir beni;
Gözlerde aksi yanan o eski bahçeler mi?
Geceler! Mahzun ışığı mı yoksa lambanın
Beyaz kâğıda vurur, korkar dokunamazsın;
Ne o; ne de çocuğuna meme veren taze;
Gideceğim, ey gemi, bilinmedik ellere.
Demir al, sallayarak direklerini. Sızlar
Yürek ümitle, ama sonra her şeyi anlar.
Belki de fırtınaları çağıran direkler,
Şu anda, rüzgârla gelecek ölümü bekler,
O zaman ne yelken, ne de ümit... ama sen yine
Kalbim, gemicilerin şarkılarını dinle.

Türkçesi: Orhan Veli Kanık

Hayır yok tenden artık; hatmedildi kitaplar.
Ah! Bi kaçsam! Bilirim, o mest kuşlara diyar,
Bir akl'almaz köpükle göklerin arasında.
Bir şey tutamaz gayrı, gözlerin aynasında
Yanan bahçeler bile, bu deniz kokan gönlü;
Tutamaz ne geceler, ne duran o hüzünlü
Boş kâğıtlar üstüne eğilmiş kandil öyle;
Tutamaz o çocuğunu emziren taze bile,
Gidiyoruz! Kalk, gemi! Yalpanı vur şöyle bir,
Ve sonra al bir günâ âleme doğru demir!
Ümitten onca çekmiş sıkıntı şimdi, dersin,
Hayır duasına mı kanmakta mendillerin?
Belki de bu direkler, fırtınalara davet,
Nâçar bir gün yığılır güverteye... Ne imdat,
Ne görünürde ada ve ne kürek ne yelken;
Ama sen geçme gine gemici türküsünden!

Türkçesi: Can Yücel

Devirdim sayfaları! gönlümde yine hüzün var.
Kaçmak! oralara kaçmak! Nasıl da mutlu kuşlar
Göklerle köpükler arasında kanat çırpmaktan!
Denizde ıslanan yüreğimi bu yolculuktan
Hiçbir şey durduramaz, ne gözlerin yansıttığı
O yaşlı bahçeler, ne lambanın sürgün ışığı
Aklığın savunduğu boş kâğıda bakıp duran.
Ne de emzikli gelin bebeğini doyuran.
Gideceğim! Steamer doldurup yelkenlerini
Kalkıyor, götürmek için o ülkelere beni!
Hüzün bu, acımasız umutlarla aldanıyor,
Sallanan mendillere yine inanıp kanıyor!
Fırtınaları çağıran şu direkler, kim bilir
Rüzgârların gömdüğü o batık gemilerdendir,
Şimdi ne direkleri ne adaları kaldı...
Boş ver kalbim, dinle tayfaların şarkılarını!

Türkçesi: Erdoğan Alkan

Sızı

1864 tarihli. 1866'da *Çağdaş Parnasse*'da yayımlandı.

Sadaka

Şiir 1862'de yazıldı ve 1866'da *Çağdaş Parnasse*'da *Dilenci* adıyla yayımlandı.

Şiirin Armağanı

Şiir 1865 Ekim'inde yazıldı, 1883'te Lutèce'te yayımlandı.

İdumeya: Filistin'in güneyinde bir bölge. Mallarmé bu şiiri yazdığı sırada aynı bölgelerde geçen *Hérodiade* adlı uzun şiiri üstünde çalışıyordu.

Bir çocuk: Bu çocuk doğmak üzere olan Hérodiade şiiri midir?

Kızının: 10 Ağustos 1863'te evlenen Mallarmé'nin 19 Kasım 1864'te kızı Geneviève doğdu.

Sibel'ler (Sibylla'lar, Sibylles): Apollon kültünde, geleceği bilen, öngören, açıklayan kâhin kadınlar; rahibeler.

Bir Kır Tanrısı'nın Öğlen Sonrası

Şiiri ölçüsüz, uyaksız ve özetleyerek çevirdim. Mallarmé'yi ünlendiren şiirlerden.

Ermiş Kadın

Şiir 1865 Aralık'ında yazıldı, 1883 Kasım'ında *Lutèce* dergisinde yayımlandı.

İkindi İlahisi: Magnifica. Akşam dualarından sonra okunan ilahi.

Şiirde geçen flüt, lavta ve harpe çalgı adları.

Rimbaud "sessizliğin ustasıyım" diyordu. Mallarmé aynı imgeyi kullanıyor (E.A.).

CENAZE ALAYI

Şiir 1873'te yazıldı, aynı yıl "*Th. Gautier'nin Mezarı*"nda yayımlandı.

Koridorun umudu: Öte dünyaya açılan dar bir geçitin umudu (Yves-Alain Faure).

Anıt: Mezar anlamında. XVII. yüzyıl Fransa'sında mezar'dan anıt diye söz edilirdi (Y-A. F.)

Mallarmé ölümden sonra dirilişe inanıyor. Buğulu biçimler öteki dünyadaki şekillerimiz. Mallarmé, görülüyor ki, Nerval'in *Rüya ve Yaşam*'ını okumuş ve ondan etkilenmiş (E. A.).

Ustam: Şiir Gautier için yazılmış. Mallarmé'nin ustam dediği de Fransız şairi Théophile Gautier.

Eden: Din kitaplarında geçen Dünya cenneti.

Gelecek bekleyişin erden bir yiğidine: Ölümsüzlük umuduyla doğan kişiye (Y-A. F.)

DÜZYAZI

Şair şiiri yazmaya 1875'lere doğru başladı. Ancak şiir 1885 Ocak'ında *Bağımsız Dergi*'de yayımlandı.

Hyperbole: Söz sanatında ve edebiyatta abartma.

Yetke çağı: Şairin ve şiirin deneyiminden geçmemiş bütün çağlar.

YELPAZE

Karımın Yelpazesi

1891'de yazıldı ve 15 Mart 1891'de *Mühreboncuğu*'nda (La Conque) yayımlandı.

Görünmez bir küldür ancak: Geçmişin külü.

DİĞER YELPAZE

Kızımın Yelpazesi

1884'te yazıldı, aynı yıl *Eleştiri Dergisi*'nde yayımlandı.

Ey hülyalım: Yelpaze genç kızla konuşuyor. Mallarmé'nin o tarihlerde 20 yaşında olan kızı Geneviève'le.

Altın akşamlarındaki hayalet: Mallarmé'ye göre kapanmış yelpaze bir hayaleti andırıyor.

ALBÜM YAPRAĞI

Şiir 1890'larda yazılmış olmalı. 1892'nin Eylül-Ekim'inde *La Wallonie*'de yayımlandı.

Flütlerimden çıkan sesleri: Benim çeşitli üsluplarım'dan anlamında.

BELÇİKALI DOSTLARI ANIMSAMA

Şiir Kasım 1893'te *Yazın Sanatı*'nda (L'Art littéraire) yayımlandı.

Brüj: Uyak oluşturduğu için okunuş şekliyle yazdım. Aslı: Bruges. Kanallarıyla ünlü Belçika kenti. Georges Rodenbach 1892'de *Bruges, ölü* adlı bir roman yazdı. Mallarmé de bu yüzden *ölü kanal* sözcüklerini kullanıyor.

KALIN SESLİ ŞARKILAR
I
AYAKKABICI

Şiir 1889'da yazıldı ve aynı yıl *Paris Tipleri*'nde yayımlandı.

Zift: Zift belki de o yıllarda ayakkabı yapımında çiriş yerine kullanılıyordu.

WHISTLER'A YAZILMIŞ PUSULA

Whistler (1834-1903): Londra'da yaşamış olan bir Amerikan ressamı.

Bu şiir 1890 Kasımı'nda Whistler'in çalıştığı *The Whirlwind* (Bora, kasırga) da yayımlandı. Ressam Whistler, Mallarmé'nin dostuydu. Sürekli yazışıyorlardı. Mallarmé'ye "bu Whirlwind (Bora, kasırga) dergisi nenin nesidir?" diye sorulur. Şiir soruya verilen yanıttır. Mallarmé görüldüğü gibi Kasırga dergisini afet bir çengiye benzetir.

KÜÇÜK EZGİ
I

Şiir Kasım 1894'te *Epreuve* (Prova) dergisinde yayımlandı.

Şiirin öyküsü: Mallarmé güneşin battığı sıralarda bir nehrin kıyısında. O sırada nehirde bir kadın yüzüyor. Şair bu şiirinde o anı anlatıyor.

Sanki bir kuş: Yüzen kadını sulara konmuş ya da yanındaki bir su kuşuna benzetiyor Mallarmé.

KÜÇÜK EZGİ
II

Yayın tarihi belli değil. Şair şiirinde gövdesi yırtılmış bir kuşun ötüşünü ve acısını anlatıyor.

"Mallarmé bu şiirinde Nerval'in yazdığı *Ormanda* (Bakın: Küçük Aylaklık Şatoları, Gérard de Nerval, Varlık Yayınları, s. 35) şiirinden etkileniyor.

Ahmet Hamdi Tanpınar da okumuş Mallarmé'in bu şiirini. Kutsi Tecer'e yazdığı mektupta üstünde çalıştığı bir şiirden söz ederken şunları söyler: "Üçüncü kıta biraz daha iyice oldu: Bir akşamın beyaz fecre/ Yolladığı kanlı haber/ Herkes ömründe bir kere/ Olsun bu davette titrer..." Halbuki ben aynen Mallarmé'den tercüme ettiğim şu beyti koymak isterdim: "Bütün bir ömürde yalnız/ Bir kere duyulan sesi." (E. A.)

"Gölgesi düştüğünde..."

Şiir 24 Kasım 1883'te *Lutèce*'de yayımlandı.
Yaşlı bir Düş: Batan güneşi ve arzuyu simgeliyor.
Hazin tavanları altında: Gece,gökyüzü altında.
Kral: İnsan, yaratışın kralı.
Defne taçlar: Takımyıldız'ın simgesi.
Alçak ateşler'de: Yıldızlarda.

"Kızoğlankız, diri..."

Şiir 1985 Martı'nda *Revue indépendante*'da yayımlandı.

Umutsuzcasına kurtulan: Umutsuzca kurtuluyor, zira yitik cennet tümüyle geçmişte kalmış.

Hayalet: Artık yalnızca kendi yansımasını görüyor.

"Utkuyla firar etmiş..."

Şiir 1885'te yazıldı, 1886'da *Günümüz İnsanları*'nda yayımlandı.

Güzel intihar: Yves Alain Favre'ın yorumuna göre güneşin batışı.

Görkemli hazine: Kumral saçların batan güneşle ortak rengi (Yves Alain Favre'ın yorumu).

"Saf tırnakları..."

Şair bu şiiri yazmaya 1868'de başladı, ancak şiir 1887'de şairin *Şiirler* kitabında yayımlandı.

Oniks: Somaki adı da verilen değerli bir taş.

Sıkıntı bu gece buyruğunda meşalenin: Şairin sözünü ettiği şey elinde gaz lambası olan bir heykel.

Feniks (Phénix): Habeşistan'daki bir masal kuşu.

Ölü külü çömleğinin: Yakılan ölünün küllerinin içine konduğu çömlek.

Stiks (Styx): Cehennemdeki ırmak.

Likorn (Licorne): Efsanelerde geçen, at şeklindeki yaratıklar.

Saç

1) Bu şiir 1885-1887 yılları arasında yazıldı ve 1887 Ağustos'unda *Sanat ve Moda* dergisinde yayımlandı. Mallarmé bu şiirine başlık koymadı.

Edgar Poe'nun Mezarı

1) Şiir 1876'da yazıldı ve ilk kez 1877'de, Baltimore'da çıkan *Poe'nun Anısına*'da yayımlandı.

Kılıç: Mallarmé şiirlerinde çoğu zaman kılıç'ı şiir'in simgesi olarak kullanır. Bu şiirini İngilizceye çevirirken de kendisi kılıç yerine hymn (coşku ve sevgiyi dile getiren şiir, ezgi) sözcüğünü kullanır.

Melek: Şair Poe'nun simgesi.

Onlar: Yurttaşları.

Siyah karışım: İçki, belki punç, belki de başka bir kokteyl.

Küfür: Dinsel anlamdaki sövgü.

BAUDELAIRE'İN MEZARI

Mallarmé bu şiiri 1893'te yazdı ve 1 Ocak 1895'te *Plume* (Kalem) dergisinde yayımladı. Şiirin daha geniş ve daha özgür yorumlanmasına olanak sağlamak için son dizedeki noktanın dışında noktalama işareti kullanmaz.

Anubis: Mısır'ın köpek başlı ölüm tanrısı.

Ölümsüz bir kalçayı: Şair fuhuştan, dünya kadar yaşlı bir uğraştan söz ediyor.

Uçuşu: Devinimi.

Akşamsız kentler: Yapay olarak aydınlatılan çağdaş kentler.

MEZAR

Şiir 1896'da yazıldı, Ocak 1897'de *Beyaz Dergi*'de yayımlandı. İçeriğinden de anlaşıldığı üzre Verlaine'in mezarı için yazılmış bir şiir.

ÖVGÜ

Şiir 1885'te yazıldı, 8 Ocak 1886'da *Wagner Dergisi*'nde yayımlandı.

Horlanmış ilk gürültü: Kimi yorumculara göre Wagner'in defterindeki ilk notalar.

Kiliseye dek veya kilise avlusuna dek: Kimi yorumculara göre Wagner'in yapıtlarının dinletisi için kurduğu Beyrut Tiyatrosu'nu simgeliyor.

Parşömenlerde: Wagner'in notaları yazdığı kâğıtlarda.

Büyücü: Şiirde Sibylle'ci. Geleceği söyleyen bilici.

ÖVGÜ

Şiir 1894'te yazıldı, 15 Ocak 1895'te *La Plume* (Kalem) dergisinde yayımlandı.

Pavis de Chavannes: 1824-1894 yıllarında yaşayan ressam.

Nymphe: Mitolojideki su perisi, Nemfa.

Kefensiz: tülsüz, örtüsüz.

"Amacı..."

Şairin isim koymadığı şiirlerinden.

Vasco de Gama'nın yolculuğunun dördüncü yüzyılı nedeniyle 1898'de çıkarılan bir albümde yayımlandı.

Pruva: Geminin arka yanı, kıç yanı.

Şairin anlatmak istediği: Vasco de Gama nasıl bir zamanlar umut Burnunu geçtiyse şimdi de zamanın burnu'nu geçiyor.

Karavela: O tarihlerde kullanılan yelkenli savaş gemisi.

Dümen Yekesi: Dümen kolu, dümen.

I
"Tüm Gururuyla..."

Şiir 1866 yılında yazılmış. Ocak 1887'de *Revue İndépendante*'da yayımlandı.

Tüm görkemli gururuyla akşamın: Şair batan güneşi anlatıyor.

Zengin bir madalyayla: Batan güneşle.

II
"Çıkmış sağrısından..."

Sylphe: Hava Perisi. Baudelaire'in *Kötülük Çiçekleri*'ndeki *Çalar Saat* şiirinde ve *Paris Sıkıntısı*'ndaki aynı ismi taşıyan düzyazılmış şiirinde de geçer. (E. A.)

Ejderha Kız: Chimère, Typhon ve Echidna'nın kızı. Biri aslan, biri keçi, biri ejderha üç başı var.

Dulluk: Rimbaud'nun çok kullandığı bir sözcük. (E. A.)

Şiirin üçüncü dizesindeki "karanlık gece"nin Fransızcası "Veillée"de Rimbaud'nun sevdiği bir sözcük. (E. A.)

III

"Bir dantela..."

Yüce Oyun: Şiir yorumcularına göre günün düzenli dönüşü. Şair tan vaktinin karanlık ve kuşkulu ışığından söz ediyor.

Kafadar beyaz kargaşa: Kimi yorumculara göre şair o andaki pencere dantelalarının çokluğu ve dağınıklığından söz ediyor.

Düşlerle yıldızlananın evinde: Şairin evinde.

Dizenin Fransızcası: "Tristement dort une mandore". Dize Fransız şiir yazınındaki "dişi uyak, erkek uyak" tartışması yönünden ünlüdür. (E. A.)

"Hangi saf ipek..."

Şiirin ilk şekli 1868 Temmuz tarihli. 1885 Martı'nda *Bağımsız Dergi*'de (Revue indépentante) yayımlandı.

Zaman reçineli: Zamanın tatlılığıyla okşanmış.

Yorgun düştüğü Peri Güzeli'nin: Mallarmé peri desenli antik bir Çin ipeklisinden söz ediyor.

Elmaslar gibi parlak soluğunu: Şair sevdiği kadının saçlarına kondurduğu öpücüğü elmasa benzetiyor.

"Girmem..."

1886 yılının Haziran'ında *Vogue*'da yayımlandı.

Girmem senin varlığına öyküne

Yiğitlik ve yürek ister besbelli: Yaşamında yer almak, varoluşuna katılmak anlamında.

"Kahredici bulutta..."

Pan dergisinin 1895 Nisan-Mayıs sayısında yayımlandı.

"Kitaplarım..."

Şiir 1886'da yazıldı, Ocak 1887'de *Bağımsız Dergi*'de yayımlandı.

Paphos: Kıbrıs adasındaki antik bir kent. Efsaneye göre Amazon adı verilen savaşçı kadınlarca kurulmuş.

Yementaşı: Şair gökyüzünü mavi renkteki yementaşına benzetiyor.

Eskil bir Amazon'un yanmış göğsünde aklım: Savaşçı Amazon kadınları oku daha iyi çekebilmek için sağ memelerini yakıyorlardı.

RONDEL
II

Su Perisi: Şiirde Sylphe olarak geçiyor. Akarsuların ve ormanların perisi.

KÜÇÜK HAVA
(SAVAŞÇI)

Teuton: Galya'yı zaptetmek için Cimbres bölgesinde toplanan Cermen ya da kelt halkı. Marius bugünkü adı Aix-en-Provence olan yerde, Aquae Sextiae'de teutonları yenilgiye uğrattı.

"Bütün ruh..."

Halka: Fransızcada rond hem çember, halka, hem de halka halinde oynanan oyun, dans anlamına gelir. Şair şiirini rond sözcüğünün bu çifte anlamı üstünde kuruyor: sigara dumanının halkası ve rond dansı.

Romans: Halk türküleri.

Mallarmé son iki dizede şiir ve yazı görüşünü açıklıyor: Şair, yazar yapıtını çok açık değil, biraz da kapalı yazmalı, okura da pay bırakmalı. Aksi takdirde, çok açık anlam yazılanı bozar, karalar, kapalı yazını (littérature) yaralar.

Gençlik Şiirlerinden Bazı Örnekler

I
ESKİL DÜŞ

Havuzlu iç avluda kumral Lycoris
Kokulu bir dalganın altına gevşekçe devrilmiş.
Sararan bir söğüt gibi dökülmüş, çiyin altında,
Uzun, çiçekli saçları göğüslerine yağıyor.

Kamışlarda, mavi bir ırmağın üstünde, akşam,
Solgun Phoebé'nin alnının kaydığını görüyor musun?
–Uyuyor banyoda Lycoris, kaymaktaşı göğüsleri
Ay gibi, gökten düşmüş bir dalgayı gümüşlüyor.

Dingin suyun üstünde, bir gülün yapraklarını
koparan parmağı, kokulu bir çömlek sunar
Gibi, yeşil bir kadeh sunuyor; İn, ey kumral
Hébé! gül elinle koy yüreğin yaktığı şarabı.

Havuzlu iç avluda kumral Lycoris
kokulu bir dalganın altına gevşekçe devrilmiş;
Diane, gümüş yayı gibi ormanlara atılmış,
Seçkin âşıklarının altına yayıyor güzel bedenini.

2
GÜLÜCÜK

Oh! ilkyaz beni çağırıyorsun
İşte geliyorum altın hâle'ne
Kanat takıyorsun yüreğime!
Uçuyorum sevdayla dolu!

Ak ipliği üstünde Meryem'in
Gökten gülerek iniyor nisan,
Bayram geliyor, mumlar şimdiden
Parlıyor kilise sunağında.

Rosette ipek müslinin altında
Akşam, erguvan göğsünü saklıyor,
Ve lâl rengi güzelim dudağında
Güneş ışınları uyukluyor.

Gülümsüyor Cezayir menekşesi,
Kış yasını bir yana bırakarak
Beyaz, çiçek bir taçla kendini
Süslüyor dere içinde akdiken.

Sığınmış gölgesine bir yaprağın
Uyuyor solgun menekşe,
Yanında uçarı meltem rüzgârı
Secde ettiriyor altın yıldızları.

Orağın unuttuğu otlar
Ürperiyor çayırlarda
Ardıçkuşu oynayıp cıvıldıyor
Demeden kendi kendine: "–Ya sonra?"

Kar yok artık! devşiriyor karağaç
Yosun yuvalarını, şen odalar!
Akşamın soluğu altında, şarkılarıyla
Dans ediyor genç yapraklar!

Mavilik gülümsüyor dallar içinde
Çobanpüskülünü şenlendirerek
Yeşil mantosu altında mırıldanıp su
Konuşuyor çakıl taşları ile!

İnce mintanlı erden kız
Salınıyor bir kamışın ucunda
Ve yüzen otun üstünde, narin
Yansıyor suyun serin billurunda.

Kelebek, küçük çılgın, uçup duruyor
Mavi kadife kanadıyla,
Aşklarının yuvaları güllerin tacına
Öpücükler konduruyor.

Yaprakların gölgesinde bülbül
Şakıyor sabahın ilahisini
Arkadaşı içip çiy damlalarını
Gülüyor ve sallıyor isyancı yuvasını.

Ve sen, sevgili cırcırböceği, kışın ,
Şarkınla beni uyuttuğun ocaktan
Kaçıyorsun. Şen şakrak, yüksek otlarda,
Mavi göğün altında duru şarkını söyle!

Ilık yosunun üzerinde, oy! eğer
Uyuduğunu görseydim bir kızkardeşin!
Oy! tatlı soluğunun hoş kokusu
Yüreğimi kendinden geçirseydi eğer!

Oy! dalgaların kıyılarında, eğer
Yalnız unutmabenileri devşirseydim
Kumral saçlarını yıldızlarla donatmak için
Buğdaylardaki mavi kantaranlar gibi

Eğer...
"–Büyük Racine'i okuyun o halde
"Ama Karabinalı adamı değil...*
"Yine bir yanlış yorum, bayım!"–
Sınıftayım! Elveda, ilkyaz.

Nisan 1859 (akşam dersinde)

(*) V. Hugo. *Castibelza Şarkısı*'na gönderim.

Ağlamak isterdim oy yaprakların altında
Gülüşlerden, kuşların şarkılarından uzak!
Kime? yapraklı yaşamları rüzgârda çiçek gibi
Mezarlara uçanlara mı ağlamak?

Hayır; kendime ağlamak –ölü ben'im, meleğim
Ben'im, soğuk yüreği kefene bürünen!
Ayakları çirkefte, maviliği düşleyen
Her şeyimi yitirdim, garibim... ağlamak isterdim!

Ölülerin dinsel ayini, 1859

I
Aşkın, erguvan rengindeki nektarsız eski
Bir güzel kokuyu saklayan kuru bir portakal
Olduğu kadınlarda insana günah
İşleten Sonsuzu aradım, ama, yalnızca, uykuya
Düşman bir Uçurum buldum.

– Sonsuz, çalkantısında ağaçları ve yürekleri
İnce bir kum gibi sallayan gururlu düş!
– Şarapla karışık iğrenç bir düzgün selinin
Yuvarlandığı buruk böğürtlenlerle dolu
Bir Uçurum!

II
Sen ey gizemli kadın, ey kanayan kadın,
Ey sevdalı kadın, mum ve günnük kokularıyla
Çılgın, İsa'nın kutsal yüreği tablosunu acıyla
Yolladığın akşam, seni hangi İblisin burduğunu bilmiyordun.

Hülyalı duaların sertleştirdiği dizlerini ve
Denizi dinginleştiren ayaklarını öpüyorum;
Sinirli kalçalarına başımı daldırmak ve
At kılından acı çile gömleğinin altındaki
Yanılgıma ağlamak istiyorum;

Orda, kutsal kadınım, esrik kokularla kendimden
Geçmiş, siyah Uçurumun ve sevgili Sonsuzluğun
Unutuşunda, usul usul uzun ilahiler
Söyleyip, körpe teninin üstünde uyutacağım
Yürek sızımı.

Deliklerinden teninin çilleri ve kızıl kılların
Görünen paçavra giysini seviyorum yaşlı
Hortlak, ve bu yüzden yirmi kuruş atıyorum önüne.

Köle ve basık alnında solgun gururdan eser
Yok. Köpeğin kardeşidir yoksul ve sen
Biliyorsun bunu, şiirleştirmiyorsun pırtılarını.

Taş ininden çıkan bir çakal gibi, ey dindar,
Seni hiçe sayan adamın ardından gidiyorsun,
Kahrını sürüyerek. Kırışıklarının, ey yaşlı,
Kaçı acıyla yüzünü buruşturmandan? kaçı
Gözyaşlarından?

Soyun çırılçıplak, oyna, yala, yalan ve
Yirmi kuruşlarımla erdemi gıdıkla. Kahrol!
–Diz çök!.. çamura batır sakalını!

Bu aptal yirmi kuruş da ne? deyip gülüyor
Musun? gümüş parlar, bakırsa
Yeşile çalar bir gün. Sofu olmaktan
Çok dikbaşlıyım ben.

Karar ver. –Ya at, ya al. İşte aldın. İyi
Sık avucunda, düşün ki artık o senin,
Düşün ki bende ondan daha çok var,
Düşün ve hor gör beni.

–Eğer yeteriyle cesursan dilenci, bir
Bıçak alabilirsin bununla.

İpeği güneşle kumrallaşan
Beyaz bir bayrağın gülüp oynayışı gibi,
Teninin hoş kokuları arasından
Dalgalanıyor solgun saçların şimdi.

Suyun soluklaştırdığı bir tambur havasını
Hıçkırıklar içinde çalmaktan yorgun
Vaz geçiyor geçmişinden yüreğim
Çözüp beliğini dalgalı saçlarının

Bu ince altından bayrağı
Kasvetli bakır şatoya çekmek için
Yürüyor, çıkıyor, –ya da, esrik, yuvalanıyor
Kan bataklarının içinde

–Ya da Umut, uyuşukluktan yakınarak,
Solgun bir yıldız fışkırmadan,
Kabartıp kayganlaştırıyor
Kara bir kedi gibi kara Geceyi.

Bahçede

Elmalar ve albenilerle süslü yazın önünde,
Çimenlerin üstünde yürüyen genç hanım,
Saat Öğlen on ikiyi çaldığı zaman, durdurup
Güzel adımlarını, şairini kandıran Ölüme,

Acı dolu, terk edilmiş, dedi ki bir gün:
"Yalan söylüyorsun Ölüm! Ey nafile
İklim! kıskandığım yalancı Eden'de
Kocam da, başkası da asla oturamayacak."

İşte bunun için dünyanın derin çiçekleri
Yüreklerinde, düşlere dalarken saf çiçek tozu,
Sessizlikle, bilgiyle ve gizemle severler onu;

Tüm bu tatlılıklarla kendinden geçmiş meltem
Çiçekleri hayran kılan bir ismi ertelerken
Zayıf bir ses duyulur doğadan: Ellen!

2 Kasım 1877

–"Ürperten kış unutulmuş ağaçlar üstünden
Geçtiği zaman, ey eşiğin yalnız tutsağı,
Gururumuzu oluşturacak bu iki kişilik mezarın,
Heyhat! ağır çiçek demetleriyle kendini
Sıkıntıya soktuğundan yakınıyorsun.

Nafile sayısını fırlatan Geceyarısını dinlemeden
Eski koltuğun kollarında yüce köseği
Gölgemi aydınlatmadan önce uyanıklık
Gözlerini kapamayasın diye coşturur seni.

Sık sık ziyaret etmek isteyen kimse, parmağımın
Ölmüş bir gücün iç sıkıntısıyla kaldırdığı
Taşı fazla çiçeklerle doldurmamalı.

Aydınlık ocağın titreyen ruhu, yeniden yaşamak
İçin, bütün bir akşam mırıldanmış olan adımın
Soluğunu senin dudaklarından almam yeter."

(Sevgili ölmüş kadınınız için, dostu.)

ANEKDOT'LAR YA DA ŞİİRLER

Düzyazı Şiirler

Bir solgun gök, yaşlılıktan çökmüş dünyada, gidecek bulutlarla belki: batan güneşlerin yıpranmış erguvan paçavraları soluyor ve sönüyor ışıklar ve sular altında kalmış ufukta uyuyan bir kıyıda. Canı sıkılıyor ağaçların ve, (yolların tozundan çok, zamanın tozuyla) ağarmış yaprakların altında yükseliyor çadırı Meddah'ın: nice sokak lambası bekliyor tan vaktini ve ölümsüz sayrılığa ve çağların günahına, dünyayı yok edecek, sefil meyvelere gebe, zavallı suçlarıyla baş başa insanların günahına yenilmiş mutsuz bir topluluğun ışıtıyor yüzlerini. Orda, bir çığlığın umutsuzluğuyla suyun altına dalmış güneşe yalvaran tüm gözlerin endişeli sessizliğinde, işte tekdüze bir ses: "Gelin görün, yalnız bizim çadırımızda, saçının tek telini bile çizemez hiçbir ressam. Getirdim diri diri. Bu kadın eski çağlardan kalma (nice yıllardan kalma, bilim yaşattı onu). Çılgınlık gibi bir şey, aynı eski haliyle, bozulmamış, saf, altın bir coşku! dökülüyor lüle lüle saçları yüzünün yöresine, kumaşların tatlı yumuşaklığıyla ve aydınlatıyor yüzünü kanlı çıplaklığı dudaklarının. Gözleri var değerli taşlar gibi, hele mutlu teninden fışkıran o bakışı! gözlerinden de güzel. Giysileri yok, çıplak, tatlı bir beden, memeleri var dimdik, ölümsüz bir sütle doluymuş gibi, uçları göğe doğru, yukarı kalkık, bacakları sütun gibi, ilk denizin tuzlarını taşıyor." Zavallı, kel, marazlı, ve ucube karılarını düşündükçe kocalar itişip kakışıyorlar: karıları da, meraklı, üzgün, görmek istiyor onu.

Çoktan kargınmış çağın birinden kalma soylu yaratığı gördükten sonra, herkes, kimileri anlayıştan yoksun oldukları için kayıtsız, kimileri üzgün ve gözkapakları yaşlarla nemli,

bakacak birbirine; ve çağımızın şairleri, sönmüş gözlerinin yeniden ışıklandığını sezip, yönelecekler onun lambasına, bir anlık utkuyla kendilerinden geçip, ritimle sarmaş dolaş ve unutup varolduklarını güzelliği aşan bir çağda.

Maria, bir başka yıldıza –hangi yıldıza, Orion'a, Altair'e, ya da sana, yeşil Venüs?– gitmek için beni terk edeli beri yalnızlığı hep sevdim. Nice uzun günleri kedimle yalnız geçirdim. Yalnız hani yanımda tek bir özdeksel varlık olmadan, kedim mi, gizemli bir yoldaş, bir soluk. Ve böyle, uzun günleri kedimle yalnız geçirdim ve yalnız, Latin dekadanslığının son yazarlarından biriyle yalnız; çünkü beyaz yaratıktan yoksun olalı beri, acayipçe ve özellikle sevdim düşüş sözcüğünde özetlenen her şeyi. Böylece, yıl içindeki gözde mevsimim, güzden hemen önce gelen yaz aylarının can çekişen son günleri ve gündüz gezdiğim saatler, güneşin, baygın düşmeden önce, gri duvarlarda sarı bakır ışıklarla, demir parmaklıklarda kızıl bakır ışıklarla dinlendiği saatlerdir. Bunun gibi, usumun tat aldığı yazın da, Roma'nın son zamanlarındaki can çekişen şiir olacak elbette ve bu şiir hiç mi hiç, barbarların gençleştirici yaklaşım biçimini esinlemese de, ve ilk Hıristiyan düzyazıların çocuksu Latincesini hiç mi hiç kekelemese de.

Okuyorum o sevgili şiirlerden birini (şiirler ki cicili bicili kapakları benim için gençliğin açık kiraz pembesinden daha da çekicidir) ve bir barbarlık orgu penceremin altında bitkin ve üzgün bir sesle şakırken, daldırıyordum elimi saf bir hayvanın kürküne. Maria ordan son bir kez, mumlarla geçeli beri, yaprakları ilk yaz aylarında bile bana solgun görünen söğütlü büyük yolda çalıyordu org. Üzgünlerin çalgısı, evet, gerçekten: piyano pırıldar, keman yaralı tellere ışık sunar, ama barbarlık orgu, anının şafağında umutsuzca düşler kurdurdu bana. Ve bu orgun bir halk havasını oynakça mırıldandığı ve çok eski bir ezginin kıvancını varoşlara yaydığı şu an;

bu şarkının içime işlemesi ve romantik bir türkü gibi beni ağlatması neden? Tattım usul usul onu ve kıpırdamadım yerimden, pencereden beş on kuruş atmak için de olsa, ben gibi yalnız ve tek olmadığını, org'un tek başına çalmadığını görürüm korkusuyla.

Tanrıları ve çiçekleri arasında on üç saat çalan ve hep geri kalan bu Saksonya duvar saati kimin? Düşün ki, bir zamanlar nice uzak yollardan, ta Saksonya'dan geldi.

(Acayip gölgeler sarkıyor aşınmış pervazlara.)

Ya şu Venedik aynan, donuk yılanların kıyısındaki soğuk bir kaynak gibi derin, kimler seyretti kendini orda? Kuşkusuz, oy, bir değil nice kadın yıkayıp akıttı bu suya günahını güzelliğinin; ki uzun zaman baksaydım çıplak bir hayalet görürdüm karşımda.

–Hınzır, aklın hep şeytanlıkta.

(Örümcek ağları görüyorum büyük pencerelerin pervazları üstünde.)

Dolabımız da çok yaşlı; bak nasıl yalıyor hazin yüzlü tahtalarını alev; ömrünü doldurdu perdeler, koltuklarda ne cila kaldı, ne yüz, ya duvarlardaki şu eski oymalar ve bütün bu kırık dökükler? Bir bak, yalan mıyım söyle, kafesteki şu Bengaldeş serçeleri, şu mavi kuş bile solmadı mı zamanla?

(Pencereler üstünde titreyen örümcek ağlarını düşünme.)

Seviyorsun bütün bunları, işte bu yüzden yanındayım. Eski zaman bakışlı güzelim, şiirlerimin birinde "soluk nesnelerin zerafeti var" demiştim ve sen değil miydin seven bu sözcükleri? Bilirim yeni eşyaları sevmezsin; o çığırtkan güvenleriyle bilirim korkuturlar seni ve onları eskitmek gereğini duyardın, bilirim çok zordur bunu yapmak, eylemin tadına varmayan için.

Gel yanıma, kapat artık yüz yıl öncesinden kalma, köhnemiş şu Almanca kitabın kapağını, ordaki kralların hepsi de ölü, oysa, ben, uzanmış eski halıda, başım solgun entarinin

sevecen kucağında, ey suskun çocuk, saatler ve saatlerce konuşacağım seninle; artık ne kırlar var benim için ne yollar, ve sokaklar boş, şimdi eşyalarımızdan söz edeceğim... Daldın mı?

(Titreyip ürperiyor bak örümcek ağları pencereler üstünde.)

BİLİNMEYEN sözcükler mi şakıdı saçma bir tümcenin kargınmış paçavraları dudaklarınızda?

Çıktım evden, bir çalgının tellerinde usulca gezinip sürüklenen bir kanadın duyarlığıyla ve bu duyarlığın yerini gittikçe alçalan bir tonla, şu sözcükleri söyleyen ses aldı: "Sondan bir önceki hece ölüdür" ve şöyle

Sondan bir önceki hece

ile son buldu dize ve

ölüdür hiç gerekmediği halde

ayrılıp, anlamsız, boşlukta kaldı. Biraz yürüdüm sokakta ve *bomboş* sesinden tanıdım gerilmiş telini çalgının, unutulmuş ve kuşkusuz şanlı Anı'nın, kanadıyla ya da bir palmiye dalıyla görmeye gittiği çalgının ve parmağım gizemin hilesinde, gülümsedim ve değişik bir kurgu diledim aydın dileklerden. Geri geldi tümce, yansımasıyla önceki bir tüy ya da dal düşüşünden kurtulmuş ve güç dolu ve bu kez, duyulan sesin arasından, kendi kişiliğini yaşayıp sonunda tek başına söylensin diye. Gidiyordum, (algıyla yetinmeyip) bir dizenin sonundaymış gibi okuyarak ve bir kez de sesli deneyerek tümceyi. Önce *Sondan bir önceki hece* diyor ve susuyordum ve bu sessizlikten korkunç bir kıvanç duyuyordum: sonra, *bomboş*, es'de unutulmuş alabildiğine gergin tel kırılıyordu kuşkusuz ve ben ardından, dua okur gibi söyleniyordum: "Ölüdür." Sakinleşmek için aslında şöyle düşünmeliydim: kuşkusuz; Sondan bir önceki bir sözlük terimidir ve bir sözcükte sondan bir önceki hece anlamına gelir, ne zaman onunla karşılaşsam soylu şiirsel yeteneğim duraksamanın acısını çeker, dil çabası beni yeyip tüketir. Oysa, bu tür düşüncelerden kalkıp girişimimi

aksatmadım: sesliliğin kendisi ve kolay bir uygulamanın ivediliğiyle özümlenmiş yalan tavır benim için bir işkence nedeniydi. Tedirgindim, varsın, içli sözcükler dudaklarımda gezinsin dedim, ve, ölmüş birine, başınız sağ olsun diyen bir ses tonuyla, mırıldanarak yürüdüm: "Sondan bir önceki hece öldü, öldü o, evet öldü, zavallı Hece," böylece, endişeden kurtulduğumu sanıyordum, gizli bir umudu da vardı, bir duayı genişleterek gömmek istiyordum tümceyi, korkunç! –kolayca tasımlanabilen ve gerilimli bir büyüyle– baktım ki elim bir dükkânın camekânında yansıyor, bir şeyi okşar gibi, iniyor esin üstüne (aynı sesin, ilk ve tartışmasız tek sesin üstüne).

Artık yalnız doğaüstünün saltanat sürdüğü bu yerde, bir zamanlar kendi başına buyruk zihnimin altında can çekiştiği bir sıkıntının başladığı bu yerde, ayrımında olmaksızın geldiğim antikacılar sokağında, başımı şöyle bir kaldırdığımda, duvarlara asılmış, yerlerde duran çalgılar, sararmış palmiyeler, kanatları karanlığa dalmış eski kuşlar satıcısı bir dükkânın önündeydim. Gizine eremediğim Sondan bir önceki hecenin belki de nice yıllar yasını tutmak zorunda kalacak olan ben, tuhaf duygular içinde, kaçıp uzaklaştım ordan.

Zavallı solgun çocuk, niçin böyle çığlık çığlığa söylüyorsun hırçın ve nobran şarkını, çatıların efendisi kediler arasında kaybolup giden şarkını? Pembe ipekten ağır perdelerini bilemediğin ilk katların pancurlarından sızamayacak ki şarkın.

Yine de söylüyorsun şarkılarını inatla, tek başına yürüyen, kimseye güvenmeyen, yaşamını kazanan bir küçük erkeğin dirençli güveniyle. Senin de bir baban oldu mu? Ya da bir yaşlı kadın oldu mu, akşam meteliksiz eve döndüğün zaman, döve döve, sana açlığını unutturan.

İşte çalışıyorsun kendi ekmeğin için: bütün gün sokaklarda ayakta, sırtında büyükler için yapılmış, üstünden dökülen soluk giysiler, boyundan büyük bir zayıflıkla, karnını doyurmak için, şarkı söylüyorsun canhıraş, kaldırımda oynayan öteki çocuklara çevirmeden o haylaz gözlerini.

Ve öyle yüksek, öyle yüksek ki şarkın, sesin yükseldikçe yükselen çıplak başın küçük omuzlarından uçmak [illegible] sanki.

Kimbilir küçük adam, kentlerde uzun süre çığlık çığlığa şarkılar söyledikten sonra, belki bir suç işleyeceksin ve böyle uçup gidecek başın? Suç denilen şey ne ki, biraz istek, biraz yürek, bir de bazıları var ki... Küçük yüzün yaşam dolu.

Pantolonunun üstüne umutsuzca sarkmış uzun elinin tuttuğu sorgun ağacından sepete tek bir metelik bile düşmüyor: seni de kötülüğe sürükleyecekler bir gün ve sen de suç işleyeceksin.

Başın yukarılarda hep ve bırakıp gitmek istiyor seni. olup bitecekleri bilir gibi önceden, hırçınlaşan bir sesle şarkını söylerken sen.

Ve elveda diyecek başın sana, benim günahım adına, benden daha değersizlerin günahları adına. Kuşkusuz bunun için dünyaya geldin ve açlık çekiyorsun hâlâ, okuyacağız adını gazetelerde bir gün.

Oy! zavallı küçüğüm!

DÜN, düşlerken uzun bir çalışma akşamını, güzel bir kış çalışma akşamını, pipom'u buldum. Mavi güneş yaprakları ve müslinlerin aydınlattığı geçmişteki tüm çocuksu kıvançlarla birlikte atıp sigaraları, almıştı ciddi piposunu eline ciddi adam, daha iyi çalışmak ve keyfi bozulmadan uzun süre dumanını tüttürmek için: bu terk edilmiş nesnenin bana düzenlediği oyunu doğrusu beklemiyordum, ilk nefesi çeker çekmez vereceğim büyük yapıtları unuttum, hülyalar içinde, uysal, yeniden dönüp gelen geçmiş kışı düşledim. Fransa'ya döndüğümden bu yana, bana öylesine bağlı bir sadık dosta elimi sürmemiştim ve bütün bir Londra karşıma çıkıverdi; önce sevgili sisler, beyinciklerimizi kürk gibi sarıp sarmalayan ve orda, pencerenin altına sızdığında, kendine özgü kokusu olan sisler. Üstünde arık kara kedinin yuvarlandığı mobilyaların, kömür tozuyla kaplı loş bir odanın kokusu sinmişti tütünüme; harlı korlar! ve kömür atan kırmızı kolluklu hizmetçi ve sabah –görkemle vururken kapı tokmağını postacı ve anımsatırken yaşamın sürdüğünü, sac kovadan demir mazgala dökülen kömürün gürültüsü. Yeniden gördüm pencerelerden ıssız alanın o marazlı açılarını –gördüm o kış aylarındaki, teknelerin sık sık gelip geçtiği denizde, sislerle ıslak ve dumanlarla kararmış gemiyi,– güvertesinde titreyen, başıboş zavallı sevgilimi; üstünde yolların tozu renginde uzun, donuk bir entari, soğuk omuzlarına dökülen nemli bir manto, başında tüysüz ve kordelasız, şeritleri rüzgârda hırpalandığı için, zengin hanımların yolculuk dönüşü attığı, oysa yoksul sevgililerin daha nice mevsimler kullandığı o hasır şapkalardan biri. Ve

boynunun yöresinde sallanıp duruyorken o korkunç mendili, biz, sanki sonsuza kadar veda ediyorduk birbirimize.

YETİM, geziniyordum karanlıkta, gözlerim kimsesiz, boş: panayır çadırları söküldü, hiç düşünmüş müydüm geleceği ve böyle mi olacaktım, kokusunu seviyordum serserilerin, unutacak kadar arkadaşlarımı. Ne canhıraş bir koro çığlığı, ne uzak bir tirad, sahne ışıklarının kutsal saatine seslenirken oyun, yanımda, konuşacak bir mumya olsaydı dedim, soyunu yansıtamayacak kadar zavallı, başında Dante'ninkine benzer takkesi! Nenin nesi olduğunu kavrayabilen, bir kalıp yumuşak peynir görünümünde, dorukların kar'ı, leylak ya da, içinde kanatları oluşturan başka beyazlıkta: sergilerken gücünü ya da güne uygun bayağılıklarını, fırlayıp en yakın çadıra çarpmış herhangi bir ünlü ağabey ile çarçabuk bölüşülmüş o yüce emeğine beni de kabul et diye yalvarsaydım. Belirip cambaz kıyafetinde ve yarı çıplak, umulmadık bir çeviklikle ayak parmakları üstünde fır dönüp, o, konuşmaya başladı bile: "Kimin kimsen? –Yok.– Hadi canım, dert etme, bilsen ne gülünç, baba... çorbayı beğenmediği için daha şu geçen hafta, patron ağzına geleni söyleyip tekme tokat giriştiğinde yüzünü ne tatlı buruşturuyordu. İşte böyle dost!" Ve görkemli bir rahatlıkla ayağını bana doğru kaldırıp öğündü, "top gibi oynuyor bizimle, babamız", ve dişledi iffetli yemeğini gencin: "Annen, o da yok belki, yalnızsın? Benimki kıtık yer ve herkes alkışlar onu. Bilmezsin, babalar ve anneler insanı güldüren garip yaratıklardır." Uzadıkça uzuyordu çadır tiyatrosunda oyun: ve ben bir anne ve babaya sahip olamamanın düş kırıklığı içinde yanıp yakınıyordum.

Gözlerim içte gidişin tüm unutuşu üstüne dikilmiş, uyuşuk, büyük ve açık devinimlerle, saatin kendi çevresinde akan gülücüğü gibi hayli kürek çekmiştim. Molay'lar tembelleşmiş, teknenin palamarını yarıya dek koyverip, eylemsiz bir hışırtıyı teğet geçerken duracağım yeri ancak çıplak kürekler üstünde kıvılcımlaşan iki baş harf ile saptayabildim ve böylece dünyasal kimliğime döndüm yeniden.

Ne oluyordum, neredeydim ben?

Serüvenimin açık seçik ayrımında olabilmem için, bu alev alev yanan temmuzda, her zaman dar ve dalgın bir ırmağın uykulu bitki örtüsü arasındaki kıpır kıpır sularda, yaprakların peşine takılıp, bir kadın arkadaşımın, kendisine doğaçtan bir merhaba borçlu olduğum kadın arkadaşının evini öğrenmek için erkenden buralara doğru hareket ettiğimi anımsamam gerekti. Hiçbir ot dantelasının büyüsüne kapılmadım, aynı yansız kürek darbeleri sonucu kendini dalgadaki yansımasıyla ele veren şu ya da bu doğa görünümünün önünde durmadım ama, gezimin gizemli sınırı kamış kümelerinde, ırmağın ortasında teslim oldum: ki orda ırmak hemen bir su korusu halinde genişleyerek aslında kaynak olan kıvrım kıvrım bir göl uyuşukluğu sergiliyordu.

Ayrıntılı bir denetim bana öğretti ki, uçta, akıntı üstünde bulunan bu yeşillik seti çimenlerin çevirdiği çitle toprağa uzanmış köprünün tek kemerini de maskeliyordu. Anladım, büyük bir koruydu burası, kendisine merhaba borçlu olduğum Bayan X'in, tanımadığım kadının korusu.

Mevsimde güzel bir komşuluk olurdu, yapısı yapıma uygun, nemli, ıssız bir yeri kendine barınak seçmiş bir kadın. Belli, burasını, bu kristali iç dünyasının öğlen sonrası şamatalarından korunan aynası yapmış; geliyordu buralara, söğütlerin buzlu gümüş buğusu her yaprağa alışkın bakışının saydamlığından öte bir şey değildi.

Tümden kutsal suyla yıkanmış anımsıyordu, onu.

Gücünü meraktan alan bir sporcu gibi eğilmiş, yabancı kadının kendini gösterdiği büyük bir sessizlik altındaymışçasına dişi bir olasılık tarafından kurtarılmış kölelik başlangıcına gülümsedim: kürekçinin ayakkabısını tekne tahtasına bağlayan kolanlar yeterince kanıtlamıyor muydu bu köleliği. Ki büyülü araçlarımızla bizler de onlardan biriyiz.

"Belki de herhangi biri..." diye sözümü tamamlamak üzreydim.

Bir gürültü işkillendirdi beni, yabancı kadın benim ayrımımda mıydı yoksa aniden evinden çıkıp küçük gölüyle mi ilgileniyordu.

Ayak sesi kesildi, neden?

Yüce giz; gidip gelen ayaklar topuktan baş parmağa dek, su kesiminde, aşağıda, kıvrımların katar katar birbirlerini izledikleri yüzeyde, kaçamak, bilge çifte okuyla açıldığı bu girişimi ayartmak istercesine, patiskaya ve jüpon'un

dantelalarına gömülmüş sevgili gölgenin dilediği yere taşır zihni.

Acaba biliyor mu bu gezgin kadın buraya niçin geldiğini: başı şu sazlıkları aşacak kadar yüksekte olmayan, uysal,bilinci perdeleyen bir zihinsel uyuşukluk içindeki ben ne söylesem ki.

"–Hangi tipe uyuyor çizgileriniz, yanıtını duyumsar gibiyim Bayan, kesintiye uğratarak yeni gelmiş bir kadının hışırtısıyla, usul gürültüsüyle yerleştirdiği şeyi! en doğru şekilde takılmış elmas kemer tokasının bile ben kaşife karşı savunamadığı aşağıdaki nesnenin içgüdüsel çekiciliğini. Bu kadar kavram kargaşası yeter: ki böylesi bir kargaşa bütün yüzleri dışlamaya elveren, dışlamayı büyüran bir genelleştirmenin izleriyle dolu hazzı ancak, açınlamanın (saltanat kurduğum kaçak eşiğin üstünde) ne halt edeceğimi bilmediğim sıkıntımın üstesinden geleceği noktada hiçe sayacak."

Su hırsızı konumundaki bu varlık, ben, bir rastlantı sonucu buradayım diye kandırabilirim de onu.

Hem ayrı hem birlikteyiz: tanımadığım bir kadının özel yaşamına burnumu sokmuş şaşkın haldeyim şu anda, hayal dünyam bu işi ertele, bu ziyaretten çok gelecekte yapacağın ziyaretler elverişli olacak diyor bana.

Kumsala doğru uzanan maun ağacı düzeydinde suskun, şu anki kadar sezgisel bir uyumu yeniden bulmadan önce, işitilmemek için verdiğim bu söyleve denk daha nice yararsız söylev gerekecek.

Mola benim saptadığım zamanla ölçülüyor.

Öğüt ver ey düşüm, ne yapmalıyım?

Bu yalnızlığa dağılmış kızoğlankız yokluğu bir bakışta özetlemek ve bir doğa görünümünün anısıyla, burada ansızın beliren oyulmuş beyazlıklarıyla hiçliği sarıp sarmalayan bu büyülü, bu açmamış nilüferlerden birini, erden düşlerden yapılmış birini devşirir gibi, gerçekleşmeyen mutlulukla çekip gitmek, bilmediğim kadınla karşılaşmak korkusuyla tuttuğum soluğumla çekip gitmek: sessizce, azar azar kürek çekerek, kaçışıma dolanmış bir köpük kabarcığı şıpırtısı ülküsel çiçeğimin saydam benzeyişini boyansın ayaklarına atmaksızın, hayali çarpıp kırmaksızın çekip gitmek.

Bu hiç bilmediğim yüz dalıp gitmiş Düşünceli, ya da başı yükseklerde Kibirli, ya da somurtkan Vahşi, ya da Kıvançlı görünseydi bana, ne gam! kurallarına göre oynadım oyunumu: ortaya çıktım, çark yapıp çevreyi döndüm, soylu bir kuğu yumurtasını taşır gibi kıvrım kıvrım suların yöresinde dolaştım, yazın aşılacak bir su kaynağının ya da bir su birikintisinin kıyısındaymışçasına durmuş her kadını izlemeyi seven birinin zarif dinlencesiyle dolu imgesel anıtım, uçuş fışkırmayacakmış gibi ondan.

İlkyazlar organizmayı bir başka mevsimde tanık olmadığı eylemlere iter ve nice doğa öyküleri hayvanlarda rastlanan bu olgunun anlatımlarıyla doludur. Hava durumu tinsel dünya için yaratılmış insanların davranışlarını da değiştiriyor; bunları tanıtmak, derlemek akıl alır bir şey mi, değil mi! Kış'ın acı alayından yakamı henüz kurtarmış olan bana gelince, birçok ot saplarının değişiminde kıvanç izleme yeteneğindeki salt ya da saf bir doğacılık onun yerini almadıkça benzer bir ruh halini sürdürüyorum. Boulogne ormanının ıssız bir yerinde, çalıların her şeyi açığa vurmakta usta binlerce aralığından, başında üç kenarı kalkık, kanatları titreşen bir şapka, ayaklarında gümüş tokalarla berkitilmiş ayakkabılar, bütün gözlerden uzak bir din adamının çayırın isteklerini yanıtladığını görünce şaşkınlığım büyük oldu. Hoşlanmadığım bir şey (zaten bu tür davranışların kutsal amaçlara hiçbir yararı olmaz); rezalet çıkarmış bir ikiyüzlü gibi suçlu, yoldan bir çakıl taşı alıp iki elimle gülümseyerek hatta keyifle zavallı adamın perdeli yüzüne, tek başına üstesinden geldiği deneydeki kırmızılıktan (utançtan) daha değişik bir kırmızılık gönderdim ve arkaya taşınmış bir bakışın günah eğilimine karşı çok güçlü, ilk yazın yeniden doğuşunu, sofu bir kendinden geçişle, sağdan sola doğru kıyılarından ve de karnından yaralayıp duran yarı iblis bir görüntü biçimlendi zihnimde. Her şey, oğunmak ya da kollarını ve bacaklarını atmak, yuvarlanmak, kaymak, her şey bir doyumla sonuçlanıyordu; ve durmak kimi uzun saplı çiçeklerin siyah baldırlara gıdıklama utancıyla, kendisi için her şey, hatta karısı olan bir görünümle taşınmış bu özel giysi arasında. Yalnızlık, yeşillikte sağa sola dağılmış

soğuk sessizlik, yüce olmaktan çok endişeli, bir kumaşın öfkeli kanat çırpışlarına tanık oldunuz; kıvrımlarındaki gizemli gece sonunda sarsılarak fırlayıp çıkıyormuş gibi! Ve gençleşmiş iskeletin toprağına sağır vuruşlar; ama ecinni hiç de seyretmedi sizi. Bir kilise adamının çayır çimen önündeki şaklabanlıklarını izlemek dönmen için yeter mi, neşelendin, bir zevkin ya da bir görevin nedenini kendinde aramana bir son ver artık... Bedenine yazılmış devinimsiz metinleri usulca genleştiren hafif ilkyaz esintisinin etkisiyle kısır düşüncesinin hoşlandığı bu karmaşayla yüreklenip Doğa'yla ani, açık, güçlü, olumlu, her tür bilgiç meraktan yoksun bir ilişki kurarak genel gönenci, genel gönül rahatlığını yakından tanımaya gelmişti: ve saf bir yürekle, buyruklardan ve uğraşının baskılarından, dinsel kurallardan, yasaklardan, sansürlerden uzak, doğal sadeliğinin büyük mutluluğunda, bir eşekten daha mutlu yuvarlanıyordu. Vahiy dünyamın kahramanı, gezintisi amacına ulaşmış, halkın arasına ve görevinin alışkanlıklarına kimse ayrımında olmadan dönmek için, üstüne bulaşan çiçek tozlarını ve yapraklarını silip, özsuları temizleyerek, doğrulup kalkmış olsun, hiçbir şeyi yadsımayı düşlemem; ama bunu düşünmemek de hakkım. Önceden görünmüş çılgın eğlencelere karşı ağzı sıkılığım, geçen bir kimsenin hayal dünyasında gördüklerini tamamlamaktan hoşlanması gibi, bu düşleri sonsuza dek saptamamı ödüllendirmek için, gizemli bir çağdaşlık mührünün damgaladığı tuhaf ve de güzel bir imgeleme sahip değil mi?

Utku! onu ancak dün tanıdım, kesin ve kaçınılmaz ve başkalarının utku dediği başka şey artık ilgilendirmez beni.

Günlerin anlaşılmaz altını, harflerin ihanetini tüketen yüz kadar afiş, kentin sınırlarıyla birlikte, kaçtı dümdüz raylarda sürüklenen gözlerimden ve yaklaşan bir ormanın o en kutsal çağında verdiği karmaşık bir gururda düşler başladı sonra.

Giderek gözden yiten tepelerin sürekliliğini vurgulamak için olacak, coşkuyu alt üst eden, öylesine uyumsuz, cırtlak bir ses, o ünlü ismi, Fontainebleau'yu çarpıttı birdenbire, pencerenin camlarını dağıtmak, düşlerimi bozan adamın gırtlağına yumruğumu sokmak geldi içimden: Sus be adam! Gereksiz yere havlayıp, gözüme ve gönlüme dolmuş, esinleyici, eşitlikçi bir rüzgârın altında tıkırdayan vagon kapılarına sokulmuş gölgenin, her yerde hazır nazır şu kusmuk turistlerin keyfini bozma.Bir yalancı orman cennetinin sessizliğidir çevreye şu bulunmaz düş güzelliğini sunan, iyi mi? Bu yolcular, bugün zaten, senin istasyonuna gelmek için ayrıldılar Paris'ten, işgüzar memur, doğa'nın ve Devletin herkese verdiği cömertliklerin ürünü bir hazzı sahiplenmek değil muradım, tek istediğim senden şu sessizliğin sürmesi, biraz zaman, beni kentten kurtarıp, ordaki yaprakların, bir buhranın saçıp savuramayacağı kadar devinimsiz yaprakların esrik uyuşukluğuna götürecek kadar zaman; para mı, işte para, namusuna gölge düşürmez, korkma.

Dikkatsiz bir üniformalı yapacağıma engel oluyor ve tek sözcük etmeden, biletimi veriyorum para yerine.

Çaresiz, evet, kısmetim adımsız bir asfaltın uzanışını görmekmiş sadece, ve, saplantısının burada, bir tren düdüğüyle silineceği koskoca bir başkent tekdüzenliğinde, boşluklarını üst üste yığan milyonluk varlığın bu olağanüstü güzel, görkemli ekiminde, bu yıl, buruk ve ışıklı hıçkırıkların, dallar gibi rastlantıları terk eden nice kararsız düşün çizgilerinin, nice titreyişlerin ve gökyüzü altında güzü düşündüren nice şeylerin bulunduğunu, benden başka hiçbir kaçak duymadı.

ZARLA ŞANS DÖNMEYECEK

KEŞKE bu Not hiç okunmasaydı, ya da okur, şöyle bir göz gezdirip unutabilseydi yazdıklarımı; pek bir şey vermiyor iyi bir okura, o zaten bulur bulacağını; üstelik, şiirde aralıklı dizme denen yeniliğe yabancı, sözcükleri ardı ardına dizip bütüne varmaya alışmış sade bir okurun kafasını da karıştırabilir. Sayfalarda "boş yerler" var, bu boş yerler aslında büyük önem taşıyor, ilk bakışta dikkati çekiyorlar, şiirin yapısı bunu gerektirdi, çünkü onlar, sayfanın ortasında toplanan ve sayfanın üçte birini oluşturan sözcüklerin yöresinde bir sessizliği gerçekleştiriyorlar, çünkü dize lirik ve çok az uyaklı. Ölçüyü kaldırıp atmıyorum, serpiştiriyorum yalnızca. İmge sayfayla bitiyor, ya da sayfayla başlıyor, öteki imgeleri de hazırlıyor. Her zaman olduğu gibi, bu kez de, tumturaklı, kurallara uygun anlatımlar ya da dizeler –hele de, düşünün prizmatik bölünümleri, kesin bir ruhsal düzenlemedeki ortaya çıkış ve devam süreci değil söz konusu olan. Gizli bir iletken telin yakınında ya da uzağındaki değişken yerleri zorunlu buluyor metin. Ruhsal bir biçimde, sözcük gruplarını ya da sözcükleri kendi aralarında birbirlerinden ayıran bu yinelenmiş uzaklığın, izninizle üstünlüğü, devinimi, vurgulayıp belirterek, bazen hızlandırması, bazen yavaşlatmasıdır. Aynı anda, sayfanın görünümü, devinimin hızlanmasına ya da yavaşlamasına yardımcı oluyor: Dizeyle ya da yetkin satırla birlikte sayfa birliği kuran öge oluyor. Yazının devingenliğine göre, başlıklarla başlayan ve süren ana cümlenin parçalar halindeki durakları çevresinde kurgu, ya bir düzlemde toplanacak ya da dağılacaktır artık. Her şey, kısaltılmış olarak, varsayımda geçer; öykü anlatılmaktan kaçınılır. Ayrıca, düşüncenin bir geri bir ileri, çekilimler ya da uzantılarından, kaçışlardan, hatta kendi biçimiyle bu yalın kullanımından, onu yüksek sesle okuyacaklar için, bir müzik notası doğar. Hurufat değişikliğinin de büyük payı var, ikinci derecede, ek ve yan bir güç kazandırır, sözlü, sesli yayına ağırlığını koyar. Sayfa üstü sayfa altındaki ortalama uzaklık ses tonunun yükseliş ya da alçalışını belirler. Bu ezgili deyişin uyumunu oluşturacak olan bazı inceliklere derinlemesine girmedim. Sivrilikten korktuğum, ılımlı deneyimleri uygun bulduğum için mi, değil. Gözüpek, yazara karşı saygılı, yeniliklere açık bir Dergi bana özel bir sayfa düzeni yapıp özel bir yer verse de, alışılmışı zorlamak benim işim değil. Bir denemeyi aşan bu şiirim de geleneksel şiirle her noktada bağlarını koparmış, bir şiir değil

"bir hal"dir, bir "durum"dur. Çok yönlü, amacı kimseyi perdelemek değil, gözleri açmak. Günümüz bir yana, yarın da bir yana, hiçbir şeydir ya da bir sanat gibidir, ama şu gerçeği yadsımayalım: bu girişim, çağımıza özgü ve çağımızın şiir çalışmalarını andırıyor. Biliyorum, özgür dize ile düzyazılmış şiirin birliği, konserlerde dinlediğimiz müziğin etkisine yabancı bir etkiyle gerçekleşir; ama ben, müzikle edebiyat arasında hayli ortak yöntemler bulunduğuna inanıyor, onları bir arada ele alıyorum. Böylece, bireysel şarkının yanı sıra, yavaş yavaş, senfoni gibi bir tür oluşuyor. Ama bu alışılmış dizeyi yok etmek amacını taşımıyor elbette. O alışılmış dize ki ömür boyu ona taptım, tutkularımın ve düşlerimin krallığıydı; şimdi de, öncelikle (bu şiirimdeki gibi) saf ve karmaşık bir imgelemin ya da algılanmışın alanlarına girmek gerekti: Şiirden –tek kaynaktan dışlayamazdık onları.

Stéphane Mallarmé

Çevirenin Notu

Şiiri karşılıklı sayfalar halinde okuyun. Bazen, aynı dize sol sayfada başlayıp sağ sayfada devam edebilir. Bazen, bir bölümün bir dizesi sağdadır, daha sonraki dize solda yer alabilir. Karşılıklı sayfalar bir bütün oluşturuyor. Çeviride metnin asıl biçimine bağlı kaldım, değişiklik yapmadım.

Zarla Şans Dönmeyecek

ASLA

ATILIP ÖLÜMSÜZ KOŞULLARDA BİR BATIK GEMİNİN DİBİNDEN

İSTERSE CUK OTURSUN

İSTER
se
Uçurum
beyaz
dingin
öfkeli

bir inişin altında
umutsuzca kanat vursun
kendi
kanadı
çok

önceden sarkmış uçmak çabasıyla
ve kaplayıp fışkıran suları
kesip kökünden sıçrayışları

içerlerde diplerde özetler

o sallanan yelkeniyle batmış gölgeyi

koca ağızlı
derinliğini

yana yatmış geminin teknesine

göre

ayarlayıncaya dek

KAPTAN

belirdi
kanıtlayıp

ayakları dibindeki

hazırlayıp

bir yazgıya ve

eşdeğer olamayan

mağrur kararsız
kopan kolla taşıdığı
dalgaların adına
saçları ağarmış
bunak gibi
oyun
oynamaktansa

biri

düpedüz deniz

ustalığın yaşla
unutulduğu hesaplar dışından
birzamanlar dümenini tuttuğunu

şu yangının
şu ufkun
kendini
çalkalanıyor kavrıyor
pençesiyle sımsıkı
rüzgârlara gözdağı verircesine

tek Sayı

Zihin
atmak için
onu fırtınaya
katlamak ve ölmek için
gizden de kopmuş ceset

saldırıyor başa

akıyor çaresiz sakala
kazasıdır bu insanın
gemisiz
nereye gitseler
boş

neye yarar açılsa işe yaramaz
bir başın
üstündeki yumuk eller
bağışlar kaybolunca
ne idüğü belirsiz
birine
en son ve en eski iblis
sahibi
değerini yitirmiş ülkelerin
sürüklüyor
yaşlıyı olasılıkla o yüce rastlantıya
o
çocuksu gölgesi
okşanmış kaygan kendini vermiş yunmuş
yumuşamış sonsuz boşlukla
sıyrılmış kalaslarda yitik kemiklerinden
ve doğmuş
bir törenden
iştahlı deniz yaşlı adamla denize karşı adam
kör talih
Fiançailles
düş perdesi
saplantısından aşkın
elyordamı bir elin hayaleti gibi
sallanacak
gömülecek
çılgınlık

DÖNMEYECEK

Sade bir
alaylarla

yakın bir kahkaha
anaforun

uyarı
çevrilmiş sessizlikte
ya da
uluyan
ivedi

gizem
ve korku kasırgasında
yöresinde uçuşuyorsa
doldurmadan çukuru
kaçmadan
sallıyorsa kızoğlankız eksenini

NASIL

Usulca dokunup geçen

ve

minnacık birini göstermeyecek kadar
gökyüzüyle uyumsuz
o katı gülünç aklığı karanlık bir kahkahayla

buruşmuş kadifede
kımıldatmadan
tutan gece takkesiyle

baş başa
yalnız ve şaşkın tüyü

kayalıkların buruk prensi

takıyorsa başına yiğit alımlı
aklı küçük ama erkek
şimşeklerle yıldırımlarla
çevrilmiş

kaygılı
pişman ve erin

dilsiz

aydınlık ve görkemli bir
parlıyorsa görünmez
bir alında
gölgeliyorsa sonra
deniz kızı kıvrımında
karanlık minik biçimi

ayrılmış sabırsız son pullarla

bir gülüş

gibi

VE EĞER

baş dönmesi sorgucu

ayağa kalmış

ve iki kola

şamatasını suların

bir kayayı

sislerde buharlaşmış
aniden
sonsuza sınır koyan
uydurma şatoyu
gölgeliyorsa

SAYIYDI

yıldız çıkışlı

FECİ
olurdu

ne
çok ne az
ama o denli kayıtsız

BU

VAR MIYDI

düş müydü yoksa dağınık bir ölüm düşü

BAŞLADI MI BİTTİ Mİ

fışkırıp yadsınmış kapalı sonunda
darlık günlerindeki şu ya da bu bolluk
gibi ortaya çıktığı zaman

SAYILDI MI

az da olsa toplamı

AYDINLATTI MI

ŞANS

Gömmeye başlıyor kendini
kazanın ritmik sarkacı

tüy
ilk köpüklere
ki bir zamanlar coşkusu irkilip sıçramıştı
ordan
girdap'ın aynı yansızlığıyla

HİÇBİR

insansal amacı
bulunmayan
olayın

geçtiği ünlü buhrandan

hiçbir şey
KALMAYACAK
sıradan bir yükseliş hazırlıyor hiçliği
ki BU YERDEN
içinde her gerçeğin eridiği dalganın yöresinde
yalanıyla yokluğa karışabilen
boş eylemi aniden
püskürtüp
dağıtmak
istercesine suların
uğuldadığı

bu yerden başka

VE
bir bölenin
BELKİ DE
sonsuzla kaynaşması kadar

uzak bir yükseklikte
dışında
genellikle
şu ya da bu yıldız eğilimine göre
saptanmış
hesapların
Küçük Ayı
yani Kuzey yönlerindeki

TAKIMYILDIZI'ndan

unutulmuş yıpranıp eskimiş ve bu yüzden
soğumuş ama yine de
uzaklarda boş bir yerde oluşmuş
toplam bir hesaba değgin yıldız çarpışmasının
dökümünü yapabilen
ve onu kutsallaştıran son noktada durmadan önce
geceyi gözetleyen

kuşkulanan
fır fır dönen

parıldayan ve düşünen
bir takımyıldızından başka

Her düşünce atılan bir El Zardır

İGİTUR'DEN BİR BÖLÜM

I

GECEYARISI

Geceyarısı var elbette. Bir aynayla yitmedi saat, duvar kâğıtlarının içine dalmadı, sahipsiz tınısıyla bir döşemeyi anımsatıp. Anımsıyorum, yokluğunda altını, düşlerden yoksun, zengin ve yararsız bir kalıt olan mücevher gibi gösteriyordu kendini, ne var ki bir gümüşten yapıtın denizlere ve yıldızlara değgin karmaşıklığı üstünde birbirleriyle kavuşup aynı konuma gelmiş gök varlıklarının, yıldızların, uyduların sonsuz rastlantısı okunuyordu.

Gecenin kâhini asla böyle bir rastlantıyı önceden bildirmedi. Yarattığı saat işte ortada. Ve işte Sonsuzluktan ayrılıyor takımyıldızlar ve deniz, dışta kalmış, dışlanmış, karşılıklı hiçlikler, birleşmiş bir saatte, özünü bırakmak için, nesnelerin salt varlığını gerçekleştirmek için.

(Gizemli kitabın kişiliklerinin belki de sayesinde var olduğu) mumu ataları söndürmek istediğinde – "Bekleyin!" dedi.

Gürültüler kaybolduğu zaman mumların söndürülmesiyle ortalığın kararmasına neden olan bu basit olaydan belki önemli, büyük bir şey, bir sonuç çıkarabilecek sonunda (yıldız olmaz mı? iptal edilmiş bir şans,bir oyun?)–

Ve sonra, ölümsüzlüğü yadsıyan –salta göre konuşacağı salt sürdürecek varlığını, var olmaya devam edecek dışarıda– zamanın üstünde ay: ve kaldıracak karşıdaki perdeleri.

İgitur, henüz küçük bir çocuk okuyor ödevini atalarına.

4 PARÇA

1. Geceyarısı
2. Merdiven
3. Atılan Zar
4. Mum söndürüldükten sonra küller üzerinde uyku.

Aşağı yukarı, olup biten:

Geceyarısını çalıyor saat –Zarların atılması gereken Geceyarısını. Merdivenlerden iniyor İgitur, insan zihninden eşyanın dibine, derinliğine iniyor: "salt"a. Mezarlar –küller (duygu yok, zihin yok, tin yok), yansızlık, yalıtılmışlık. Kehanet'te bulunuyor, el kol devinimleri yapıyor, başını sallıyor. Kayıtsızlık. Merdivende bir vınlama, ıslık sesi. "Haksızsınız", hiçbir duygusal devinim yok. Sonsuzluk sizin yadsıdığınız talihten, şans oyunundan çıkar. Siz soluk verici,

üfleyici matematikçiler– ve ben salt tasarlanmış. Sonsuzlukta bitirmem gerekirdi. Yalnızca söz, yalnızca el kol devinimi. Yaşamımı anlatmak için size söylediklerime gelince. Hiçbir şey kalmayacak sizden –Sonsuzluk işte nice acılar çektiği aileden kurtuluyor– eski mekân– raslantı sonucu değil Sonsuzluğu yadsımakta haklıydı aile – yaşamı'nı. Sonsuzluk salt gerçek olsun diye. Sonsuzluk ki Salt'ın birleşimlerinde var olmalıydı, gerçekleşmeliydi bu. Düşün zorunludan çıkıp yaşam bulur. Yararlı Çılgınlık. Evren'in eylemlerinden biri yapılmıştı orda. Başka hiçbir şey değil, geriye soluk kalıyordu, birleşmiş devinimin ve sözcüğün sonu –soluk, her şeyin onunla var olduğu varlığın mumu. Kanıt.

(Bütün bunları eşelemeli.)

AÇIKLAMALAR

ZARLA ŞANS DÖNMEYECEK

Daha gençlik yıllarında şunları yazmıştı Mallarmé: "*Müzik önümüzde güzel bir örnek. Mozart'ı, Beethoven'i, ya da Wagner'i usulca açalım, yapıtlarının ilk sayfalarına şöyle gelişigüzel bakalım. O ciddi, göksel, bilmediğimiz işaretlerle dolu ve tıpkı bir cenaze alayı gibi kara şeyleri gördüğümüzde kutsal bir şaşkınlık duyarız...*" Yazıya şöyle devam ediyordu: "*Sorup durmuşumdur kendime, bu nitelik tek ve en büyük bir sanattan niçin esirgendi...*" Görüldüğü gibi ozan, müzikle şiirin bileşiminden, tek, güzel ve büyük bir sanat doğacağına daha gençlik yıllarında inanmıştı. Şiirin arayıcı, biçimci ustası, büyük dize kurucusu, tasarımını yıllarca sonra, sanatının en yetkin döneminde, ölümünden bir yıl önce gerçekleştirdi. İşe, Wagner'in notalarını, partisyonlarını ödünç almakla başladı. Sayfayı ve şiiri seslendirdi. İlk kez, *Zarla Şans Dönmeyecek*'te, "*sessizliği oluşturan*" boşluklarla, "*ses tonunun iniş ve çıkışlarını yansıtan*", alt ve üst arasındaki ortalama uzaklıkla, sözcüklerin ortada toplanmasıyla, değişik puntoların kullanımıyla sayfa başlı başına bir anlam ve önem kazandı. Sayfa düzeni, hurufat ve sözcüklerin uyumuyla şiiri bir *senfoni* haline getirmeye çalıştı. Bütün şiirsel deneyimini, ustalığını ve bilgilerini *Zarla Şans Dönmeyecek*'e koydu. Ozan'ın, hakkında en çok yazı yazılan yapıtıdır bu. Yorumcuların kimi şiirin bir bütün oluşturduğu, kimileri de birbirlerinden kopuk, ayrı parçalar olduğunu ileri sürdüler. Mallarmé ise "*her şey kısaltılmış olarak, varsayımda geçer, öykü anlatılmaktan kaçınılır*" diyor.

BİÇİM ÖZELLİĞİ

Şiirin biçimi üzerinde de duralım. Sayfalar sollu sağlı birbirini bütünler. Dizeler, soldaki sayfadan başlayıp sağda, sağdaki sayfadan başlayıp solda devam edebilir. Bazen, solda başlayan bir dize, sağ sayfada bitebilir. Mallarmé'nin de belirttiği gibi, okur, anlam çıkarırken sözcükleri art ardına dizme alışkanlığından kurtulmalıdır, çünkü "*her şey kısaltılmış olarak, varsayımda geçer, öykü anlatılmaktan kaçınılır.*"

Mallarmé, kitabın basımına da büyük özen gösterdi. Albert Thibaudet'nin tanıklığına göre, çeşitli basımevlerini dolaştı ve istediği hurufatı ancak Didot'nun basımevinde buldu.

Paul Valéry'ye göre Mallarmé, sayfa düzeniyle, gökteki yıldızların görünümünü de vermeye çalıştı: "*Sonunda sayfayı yıldızlı gökyüzünün yüce katına çıkardı.*" Jean Royère: "*Zarla Şans Dönmeyecek... Kibelenin kehaneti gibi bir gözlem. Dehasından emin şair hiçbir şeyi şansa bırakmadı.*" Camile Soula: "*Müzik estetiği yasalarına göre yapılmış resimli bir tümce kurgusu.*" Raymond Pouilliard: "*Çağdaş müziğin, K. H. Stockhausen'in ya da Pousseaur'ün yaratılarıyla karşılaştırıldığında bu şaşırtıcı sezgi ürünü daha bir aydınlanır, açıklığa kavuşur.*"

Yapıtı biçim yönünden değerlendiren eleştirmen ve araştırmacıların bazıları *Zarla Şans Dönmeyecek*'in en yetkin biçime ulaşmış şiir, bazıları düzyazının en olgun örneği, bazıları da düzyazılmış şiir olduğunu ileri sürüyor. Bize göre ise bu şiir serbest şiire atılmış en büyük adımdır.

E. A.

STÉPHANE MALLARMÉ (1842-1898)

Paris'te doğdu. Yedi yaşında annesini yitirdi. İlköğrenimini aşırı kentsoylu Auteuil'de, dine dayalı eğitim yapan bir okulda tamamladı. İçedönük, duygusal bir çocuktu. Dinsel bunalımlar geçiriyordu. Bu bunalımları sonradan şiir tutkusuna dönüştü.

Sanatçı bir aileden geliyordu. Dedelerinden, bir başka Mallarmé, XVI. Louis'nin saltanat döneminde Vathek'i yazmıştı. *Sanatçılar Sözlüğü*'nde (Almanach des Muses) bir diğer Mallarmé'nin daha adı geçer.

Bir komşulukta Béranger'yi gördü ve yeni bir Béranger olmak özlemini duydu içinde. On altı yaşındayken Victor Hugo, Sainte-Beuve ve özellikle, Théophile Gautier, Baudelaire, Leconte de Lisle ve Théodore de Banville'in şiirlerini okumaya başladı. Bu yaşlarda yazdığı şiirlerde Louis Racine, Lamartine, Hugo, Gautier, Banville ve Baudelaire'in etkileri görülür. Yazdığı ilk şiirleri sonradan unutacak ama, ülkünün buyruğundaki *Kötülük Çiçekleri* ozanını ve onun dizelerini ilerde de selamlayacak.

Koleji bitirdikten sonra, babası gibi o da Sicil Bürosunda çalışmaya başladı. İşini sevmiyordu, tek tutkusu şiirdi.

Marie Gerhard adlı bir dadıya âşık oldu. 1862 yılında, yirmi yaşındayken, şiirleri Papillon (Kelebek), *Journal des baigneurs* gibi dergilerde yayımlandı. *Artiste* (Sanatçı), önce şiirlerine ve daha sonra az çok saldırgan, günümüzde halka karşı diyebileceğimiz bir bildirisine sayfalarında yer verdi. *Hérésie artistique: l'Art pour tous* (Sanatsal günah: Herkes için sanat) başlığını taşıyan bu bildirisinde, şiirde gizemin gerekli olduğunu, Baudelaire'in bir kitabının kıyıda kalmış ozanlarla bir tutulamayacağını, yayımcıların değerli ozanların kitabını özel bir özenle ve özel bir biçimde basması gerektiğini, kalabalığın sanata hayranlığını anlayamadığını, zira her önüne gelenin güzelden nasibini alamayacağını söylüyor, şiir kitaplarının ucuz olmasına karşı çıkıyordu. Aktör halka indirilir ama sanat indirilemez diyor ve bildirisini şöyle bitiriyordu: "Ey ozanlar, siz hep gururluydunuz; daha da gururlu olunuz ve yukardan bakınız."

Poe'nun yapıtlarına ilgi duydu ve onları çevirmek istedi. Marie Gerhard ile Londra yolculuğuna çıktı ve böylece sevmediği işinden de kurtulmuş oldu. Londra'da İngilizce öğrendi ve bunu belgeleyen bir yazı da aldı.

Marie Gerhard ile evlendi. Tournon Koleji'nde yardımcı öğretmen oldu.

1864'te, daha sonra şiir şeklinde yeniden yazacağı *Hérodiade*'ı yayımladı. Banville, çok istemesine karşın, halka ilginç gelmeyen bu yapıtı tiyatroda oynatamadı.

Estetik çabası, bitmek tükenmek bilmeyen araştırmaları yüzünden yazmakta güçlük çekiyor, her şiir, kuşku içinde kıvrandığı nice acılı gecelerin ürünü olarak ortaya çıkıyordu. Eski dostlar, onu bağrına basan Banville, Coppée, Mendès gibi Parisli ozanların ilgisi ve *Parnasse contemporaine*'e (Çağdaş Parnasse) katılması tek avuntusuydu. Sezgileri onu, belki de tanıdığı Hegel felsefesine yaklaştırıyordu. Ona göre, hiçbir nesne, tüm'le ilişkilerinin bütünü içine yerleştirilmeksizin anlaşılamaz. Bilinen bir nesneden başlayarak, sonsuz bir imgeler ve değişimler oyunuyla, birleşime varacak; yapıtlar değil, bir "bütün yapıt" yaratacak.

Sanatın bir gizemcisidir. Yeni bir dil bulmak, yeni bir dine girer gibi şiire girmek, büyü, tanrısal güç, zihne öncelik; işte sanatsal çabası. Böyle bir çaba ezicidir ve zaman zaman susuşunun da nedenidir. İki yıl bedenini yiyip tüketti bu çaba. Kalem tutamayacak kadar halsizleşti. Yine de *Sonnet allégorique de lui-meme* (1868) ve *Igitur* (1869) gibi ender güzellikte iki yapıt verdi.

1871'de Paris'teki Fontanes Lisesine (Geleceğin Condorcet'si) atandı. *Second Parnasse contemporain, l'Art libre, la Renaissance artistique et littéraire*'de şiir, yazı ve çevirileri çıkmaya başladı. Poe'dan yaptığı *Kargalar* çevirisi hayli ilgi uyandırdı. Kabuğundan çıkmıştı. Şölenlere katılıyor, Parnassien'lerle ve Sembolistlerle buluşuyordu. Victor Hugo ona "sevgili izlenimci ozan" diyordu.

Bu ağırbaşlı, kendi halinde, silik, uysal ve tatlı adamın devrim yapacağını kim bilebilirdi?

1874'te *le Démon de l'analogie* yayımlandı. Yazar olarak da kendini kabul ettirdi. La Dernière mode, gazète du monde'da tiyatro, moda ve beslenme üstüne yazılar yazıyordu. Takma adla yazdığı güncenin yazı işlerinin de tek sorumlusuydu. Bu güncede dostlarının şiirlerini yayımlamayı da unutmuyordu.

Üç olay Mallarmé'yi halkoyuna tanıttı: 1883 yılında Verlaine *Kargınmış Ozanlar* yazı dizisinde Mallarmé'yi inceledi. Huysmans'ın *A rebours* romanının kahramanı Des Esseintes Hérodiade'dan etkileniyordu. Bir yıl sonra da ozanın büyük şiirlerinden biri olan *Prose pour Des Esseintes* yayımlandı. Böylece Mallarmé hakkı olan üne kavuştu ve bütün bir yazın gençliği onu selamladı. Bu sıralarda Sembolizmin borazancılığını Moréas yapıyordu. Mallarmé ise sessiz ve derinden yürüyor, ama akıma damgasını vuruyordu.

Her Salı, André Gide, Paul Valery, Paul Claudel gibi gençler, Jules Laforgue, Stuart Merrill, Gustave Kahn, Henri de Regnier ve Saint-Pol Roux gibi biraz daha eskiler, Oscar Wilde, Albert Verhaeren gibi yabancı sanatçılar Mallarmé'nin Roma Sokağı'ndaki evinin yolunu tutuyordu. Usta olmak istemediği halde Mallarmé ustasıdır onların. Devingen bir yaşamdır bu. Konferanslar, şölenler, sanat soruşturmalarına yanıtlar, yaş günleri, evlilik yıldönümleri... Ama bütün bunların ardında acı çeken, para sıkıntısı çeken, tekdüze öğretmenlikten bıkmış, sağlığı bozuk bir Mallarmé var. Uykusuz, sürekli yaratma çabası içinde, büyük tasarılar içinde yorgun. Bir kez daha kabuğuna çekildiğinde *Hérodiade*'ı yeniden ele almak ister ama ona ancak *Cantique de Saint Jean*'ı ekleyebilir.

1893'te dizelerini ve düzyazılarını bir araya getiren *Dizeler ve Düzyazı*'yı, 1897'de, şiirin yapısı üstüne çeşitli düşüncelerini içeren *Divagations*'u yayımladı. 1897'de en yeni uzun şiiri olan *Un Coup de dés jamais n'abolira le hasard* (Zarla Şans Dönmeyecek) çıktı.

1898 Eylül'ünde aniden öldü.

Genç sembolist okul onu usta kabul etti.

Zangoç şiirini intiharı düşünecek kadar karamsar olduğu günlerde yazdı. Şiirdeki kuş, kaçış ve kurtuluş özleminin, kuş tüyleri ise ozanın içinde bulunduğu çıkmazın sembolüdür. Kurtuluşu ölümde arar.

Sembolizmin kurucularından, kimi yazın tarihi araştırmacılarına göre ise Sembolizmin ustabaşı sayılan Mallarmé; kendinden önceki sanat akımı Romantizmden de etkilendi. Ölüm ve yeniden doğuş çocukluğundan beri onu etkileyen iki kavramdır. Şiirlerinin aynasında ölüm *hiçlik*, yeniden doğuş *ülkü* olarak yansıtılır. Romantiklerin çok sevdiği su, göl,

ırmak Mallarmé'nin şiirlerinde de yer alır. Örnekseme yoluyla, doğa ile birleşmek ister. *Yaz Hüznü* (Tristesse d'été) ozanın doğayla birleşme ve ölümde, *Hiçlik*'de yeniden doğuş özlemidir.

Mavilik (Azur) şiirinde gökyüzünün çifte doğası, çifte yapısı, *mavi gök* ile *Ülküsel* üstüne kurulmuş bir Sembolizm var. Gökyüzü ozanın, yaşamı boyunca özlemini duyduğu ve şiirlerinin de özünü oluşturan *sonsuzluk* ve *Ülküsel*'i birleştirir. Mallarmé, yeni ve zengin sembollerle, sonsuzluğa ve Ülküsel'e karışmak özlemini dile getirir.

İmbat (Brise Marine) ozanın dilimize en çok çevrilen şiirlerinden biri. Mallarmé'nin bu şiiri Baudelaire'in *Parfum exotique* şiiri ile kardeş bir zincir oluşturur. Ve şiir ozanın kaçış ve kurtuluş özlemini dile getirir. Baudelaire gibi o da ölümden, hiçlikten kaçar. Zaman ve uzay içinde yer almak ister hep, bilinmedik ülkelerde, düşlenmiş bir başka yaşamı gerçekleştirmek ister. Artık onu bu yolculuğa çıkmaktan, ne şiir yazma çabalarını sembolleştiren ak kâğıt, ne de *emzikli anne, bebeğini doyuran* genç karısı alıkoyamaz artık.

Baudelaire, Mallarmé'nin etkilendiği ozanların başında gelir. Mallarmé'nin *Sızı*'sı (Soupire), Baudelaire'in *Güz Şarkısı*'yla (Chant d'automme) kardeştir. Ezgili Sembolizmin örneklerinden olan bu şiiri Claude Debussy ve Maurice Ravel bestelediler.

Poe'nun, Baltimore'da anıt kabri yapıldığında, ozanın kabartma bir görüntüsü, çıkmasın diye, granit bir kayaya yaslatılır. Mallarmé, ozanı ve anıt kabrini anlattığı *Edgar Poe'nun Mezarı* (Le Tombeau d'Edgar Poe) şiirinde onun çağında anlaşılmamışlığını, yontulmamış kaya parçasının sembolik değerini dile getirir. Şiirdeki "kılıç" Poe'nun yapıtlarındaki "ilahi sesin", "melek" ise Poe'nun sembolüdür.

Şiirin sabırlı ustası Mallarmé dizeler üstünde günlerce çalışıyor ama ününü duyuramıyordu. Onu Fransız halkoyuna Verlaine, *Poetes Maudits* (Kargınmış Ozanlar) dizisinde yazdığı bir yazıyla tanıttı. Baudelaire ve Poe ile birlikte Verlaine de yüreğinde anıtlaşır. *Mezar* (Tombeau) adlı şiiri Verlaine'in ölüm yıldönümünde yazdı. Dizeler, Baudelaire gibi, Poe gibi, Verlaine'in de çağında anlaşılmadığını, kadrinin bilinmediğini vurguluyor. Şiirdeki "olgun yıldız" Verlaine'in sembolüdür.

Bütün büyük öncüler gibi, dizelerini sabırla işledi ve armağanını aldı. Korktuğu ölümden, *Hiçlik'ten* kurtuldu, sonsuzluk ve *Ülküsel*'e yerleşti.

Bu ön bilgiden sonra şimdi Mallarmé'nin şiir görüşüne değinelim. Bu konuda elimizdeki en iyi belge Jules Hubert'in şairle yaptığı söyleşi. Konu yazınsal evrim.

Jules Huret: Yazınımızdaki evrim üstüne düşünceleriniz?

Mallarmé: Şu an, şiirin tüm tarihinde görülmemiş, gerçekten olağanüstü bir olguya tanık oluyoruz: her şair kendi köşesinde ve kendine özgü bir flütle hoşuna giden havaları çalıyor; şiirin başlangıcından bu yana ilk kez, bir göksel koro içinde toplu şarkı söylemiyor şairler. Bu koroya şimdiye dek resmi dizenin büyük orgları eşlik ederdi. Bu orglar çalına çalına sonunda usandırdı herkesi. Eminim büyük Hugo ölürken kendisiyle birlikte şiiri de yüz yıl için gömdüğüne emindi. Buna rağmen Paul Verlaine *Sagesse*'i yazmıştı. Nice tansıklar yaratan Hugo gibi bir dahiye gönderim yaptığım için üzgünüm, ama o, ölümsüz sezgiye değil, kesin ve kaçınılmaz lirik etkene inanmış, özellikle şu yadsınmaz gerçeği gözden kaçırmıştı: bir toplum durmuş oturmamışsa, birlikten yoksunsa o toplumda durmuş oturmuş, kuralları kesin belirlenmiş bir sanat yaratılamaz. Bireylerin endişelerini dile getiren böyle tamamlanmamış bir toplumsal örgütten ancak bireycilik doğar. Günümüz edebiyat ürünleri ve hareketleri işte bu bireycilik gereksinimin doğrudan yansımalarıdır. (...)

Günümüzdeki yeniliklerin niçin doğduğunu araştırdığımızda karşımıza şu gerçekler çıkıyor. Dizenin eski biçimi, kesin, tek ve değişmez bir biçim değil, iyi dize üretme aracıydı. Temel ilkeler vardır, peki temel ilkelerin dışına çıkarak şiir yapılamaz mı? Yapılabileceğini düşündüler ve inanıyorum ki bunda da haklıydılar. Afişler ve gazetelerin dördüncü sayfaları hariç, dilin olduğu, ritmin olduğu her yerde dize vardır. Düzyazı dediğimiz türde, bazen hayran kalacağımız kadar, her tür ritimden dizeler buluruz. Aslında düzyazı yoktur, alfabe vardır, az çok birbirine geçmiş, ya da az çok sağa sola dağılmış dizeler vardır. Dize sanatı demek ki bir üslup çabasıdır. (...)

Günümüz dizesi resmi dizeye karşı bıkkınlıktan doğdu. Onu savunanlar bile bu gerçeği kabul ediyorlar. İnsan duygusu çok çeşitli olduğu halde

hangi şiir kitabını açsak baştan sona kadar hep tek biçimli ritimlerle karşılaşıyoruz. Çok anormal değil mi bu? Nerde kaldı esin, nerede kaldı umulmadıkla, beklenmedikle karşılaşma özlemi. Şair resmi dizeden, alışılmış dizeden ancak ruhun kriz anlarında yararlanmalı. Günümüz şairleri bunu çok iyi anladılar, resmi dizenin çevresinde ihtiyatla dolaştılar, resmi dizeye kendilerine özgü bir çekingenlikle, hatta endişeyle, ürkerek yaklaştılar. (...)

Aynı dönüşüm, aynı değişim müzikte de oldu. Bir zamanların çok belirgin ezgilerinin yerini dokuyu zenginleştiren sonsuz kırık ezgiler aldı.

Jules Huret: Bölünme böyle mi doğdu?

Mallarmé: Elbette. Parnasse'çılar titizlikle işlenmiş ve bu işlenmiş yapısıyla güzel olan dizeye aşırı tutkun olduklarından, yeni şairlerin çabasının aslında onların çabasından ayrı olmadığını göremediler. Büyük dize yorulmuştu, yakamı biraz bırakın, el aman diyordu. Yeni şairler büyük dizeye biraz soluk aldırmak istediler. Yaptıkları denemelerin amacı büyük dizeyi ortadan kaldırmak değil, şiir içinde ona soluk aldırmak, araya değişik ölçüde dizeler sokarak bir tür akıcılık, hareket sağlamaktı. Bu akıcılık ve hareket şiirimizde eksikti. Bir orkestrada aniden nefesli bakır çalgıların seslerini duyarsınız, ama hep o sesler sürüp gitse elbette ki kulağı çabucak yorarlar, bıktırırlardı. Gençler işte bu temel sesi sürekli yinelemeyip onu ancak tam etkinin doğması gereken anda duyuruyorlar. Alexandrin dediğimiz resmi ölçüyü de zaten kimse yaratmamıştı ki, dil dediğimiz aygıttan tek başına fışkırmıştı. Onu yineleyip durdular, sonunda bugünkü taşkınlık ve durağanlık hastalığına yakalandı. Ama bundan böyle daha özgür olacak, rahat bir soluk alacak, tekdüzenlilikten kurtulacak. Ancak ruhun ciddi devinimlerini dile getirirken kullanılıp gerçek değerine kavuşacak. Geleceğin şiirinde büyük dize bireysel işitimden alınmış bir motifler sonsuzluğuyla koşacak.

Evet bir bölünme var ve bu, eskilerle yenilerin bilinçsiz davranışlarından doğuyor. Çabalarını birleştirmeleri gerek. Eskiler kişiliklerinden bile özveride bulunacak kadar dizenin mutlak köleleri oldular, gençler ise, sanki geçmiş tümüyle yokmuş gibi doğrudan doğruya hep müzikten esinlendiler. Bence her iki tarafın çabaları birbirlerini tamamlayabilir.

Kişisel inancıma göre, Banville gibi ustaların sahip olduğu yüce dize bilimi ve soylu durak sanatıyla, alexandrin* sonsuz bir çeşniye kavuşup tüm tutkuları dile getirebilir. Örneğin Banville'in *Demirci* şiirinde bitmez tükenmez alexandrin'ler var, ama diğer şiirlerde, tersine, inanılmayacak kadar, anlatışta kısalık ve özlülüğe sahip dizeler görüyoruz.

Kısaca, aygıtımız çok güzel ama çok kullanılmaktan yorgun düşmüş, biraz dinlenmesi iyi olur.

Jules Huret: Biçimden söz ettiniz, öz hakkında ne diyorsunuz?

Mallarmé: Konuları doğrudan doğruya sunan gençler, onları eski filozoflar ve eski edebiyatçılar gibi işleyen Parnasse'çılardan daha yakın şiirsel ülküye. Bence iyi anlatım, doğrudan değil, dolaylı anlatımdır. Nesnelerin gözlemi ve onların uyardığı düşlerden havalanan imge şarkıdır. Parnasse'çılar nesneyi bütünüyle ele alır ve onu gösterirler. O zaman da gizemden yoksun kalırlar. Yaratmak ve yarattığına inanmak tatlı bir kıvançtır, Parnasse'çılar okuru bu kıvançtan yoksun bırakır. Okur, şiirden, anlamını yavaş yavaş, azar azar sezinlediği zaman haz duyar. Bir duygu uyandırmak; gerçek düş işte budur. Bir nesneyi nitelendirmek, açıkça belirlemek şiirden alınacak hazzın dörtte üçünü yok etmektir. Simgeyi oluşturan şey gizemin en yetkin bir biçimde kullanılmasıdır. Bir ruh halini göstermek için nesneyi azar azar, yavaş yavaş çağrıştırıp düşündürmek, ya da tersine, bir nesne seçmek ve bir dizi ipuçları vererek bu nesneden kalkıp ruh halini ortaya koymak.

Jules Huret: Beni de düşündüren hep buydu efendim, anlam karanlıkta kalmaz mı?

Mallarmé: İster okurun, ister şairin yetersizliğinden dolayı anlam karanlıkta kalmışsa işte bu tehlikelidir. Ancak biz iyi okurdan ve iyi şairden söz ediyoruz: Zaten orta zekâlı ve iyi bir edebiyat kültürüne sahip olmayan bir kimse, bir rastlantı sonucu, bizim sözünü ettiğimiz yetkinlikte bir kitabı açar ve beğendiğini ileri sürerse asıl yanlışlık burdadır. Her şey kendi koşullarında, kendi yerinde değerlendirilmeli. Şiirde her zaman bir

(*) Alexandrin: 12 hecelik Fransız ulusal şiir ölçüsü.

muamma bulunmalı, edebiyatın amacı nesneleri çağrıştırmaktır, bundan başka amacı yoktur.

Jules Huret: Yeni hareketi siz mi yarattınız efendim?

Mallarmé: Edebiyat okullarından ve bu okulları çağrıştıran her tür görüşten, edebiyata uygulanan bilginliklerden nefret ederim. Yazın tümüyle bireyseldir. Bana göre, şaire yaşam hakkı vermeyen bu toplumda şair kendi mezarını kazmak için yalnız bırakılmış bir insan gibidir. Eğer beni bir şiir okulunun önderi olarak görüyorlarsa bu durum iki nedenden kaynaklanıyor. Birinci neden: genç sanatçıların fikirlerine hep ilgi duydum. İkinci neden: gençlerle ilişkinin yazınımıza yeni şeyler getireceğine özden olarak inandım.Ben yalnız biriyim, inancım şu ki şiir sanatı görkemi dile getirmek için kuruldu, toplumun itici gücü, pompasıdır o, ve toplumdaki yeri insanların anlamını çoktan yitirdiği zaferdir. Çağımızda şair, topluma karşı grev yapıyor, ona sunulan tüm köhne, eskimiş araçları bir yana bırakıyor. Kendine özgü bir kavrama ve gizli bir çalışma biçimi var. Şaire sunulan hiçbir öneri onun kendine özgü bu kavrama ve gizli çalışma şeklinden üstün olamaz.

Jules Huret: Şiirsel hareketin tarihinde Verlaine'in yeri nedir?

Mallarmé: Parnasse'çıların duygudan, günah ve sevaptan uzak bir şiiri vardır. Bu tür şiire karşı ilk tepki Verlaine'den geldi. *Sagesse* adlı şiir kitabına, bile bile yapılmış uyumsuzluklarla, akıcı dizeyi koydu. Daha sonra, 1875'e doğru ben, *Après-Midi d'un Faune* (Kır Tanrısının öğlen sonrası) adlı şiirimi yayımladığımda, Menès, Dierx ve Claudel gibi bazı dostlarımın dışında, bütün Parnasse Okulu üzerime sıçradı ve şiirimi tümüyle yadsıdılar. Ben, gerçekte, alexandrin'in çevresinde bir tür küçük dalgalar yaratmaya çalışıyordum. Şair tarafından ortaya konmuş müzikal bir eşlik gibi. Böylece resmi dize, alexandrin de ancak büyük sözler söylenmesi gerektiği anda ortaya çıkıyordu. Bu yeniliği denedim, ancak, tüm gençlerin babası, gerçek babası Verlaine'dir, o olağanüstü Verlaine'dir. Davranışı, tutumu, hem insan, hem yazar olarak güzel. Şiirin toplumdan sürüldüğü bir dönemde o yiğit bir sesle korkmadan insanın tüm acılarını topluma kabul ettirdi.

Jules Huret: Doğacılığın (naturalisme) son bulması hakkında ne düşünüyorsunuz?

Mallarmé: Doğacılığa yazının çocukça düşünü diyebiliriz. Bir dizi değerli taş seçip bunların adlarını kâğıda yazacaksın. Çok iyi yazsan bile ortaya çıkan şey değerli taş değildir ki! Olmaz böyle şey! Şiir yaratma sanatı'dır. İnsan ruhuna katıksız, saydam ışıklar yansıtmak gerekir, kıvanç böyle sağlanır. Bu sanat simgelerle, yaratışla gerçekleşir, tek insansal yaratış olan şiir gerçek anlamını böyle kazanır. Değerli taşlar insan ruhunu sergilemezse onların süsü de bir işe yarmaz.

Ne diyor Mallarmé? Özetleyelim (E. A.):

1) Bir toplum durmuş oturmamışsa, birlikten yoksunsa o toplumda durmuş oturmuş, kuralları kesin belirlenmiş bir sanat yaratılamaz. Mallarmé niçin bunları söylüyor? Victor Hugo'nun *Cromwel* adlı oyununa yazdığı, romantik sanatın bildirisi sayılan önsözü anımsatalım. Hugo orada çağdaş şiirin artık insanlığın dramıyla ilgili şiir olduğunu, bunun da Hıristiyan toplumunun bir sonucu olduğunu söylüyordu.

2) Şiir bireyseldir, çünkü, bireylerin endişelerini dile getiren böyle tamamlanmamış bir toplumdan ancak bireycilik doğar.

3) Klasik dize ille de kesin ve tek bir biçim değildir. Bunun dışına çıkarak da şiir yazılabilir. Dilin olduğu, ritmin olduğu her yerde dize de var.

4) İnsan duygusu çok çeşitli olduğu halde klasik dizede hep belirli biçimde ritimlerle karşılaşıyoruz. Nerde kaldı esin, nerde kaldı umulmadık. Bir saptama yapıp dikkati "umulmadık" sözcüğüne çekelim. Baudelaire de *Füzeler*'de "umulmadık güzelliğin özlü bir bölümü ve niteliğidir" diyordu. İlerde başka şairlerin de "umulmadık", "şaşırtıcı" üstünde ısrarla durduğunu göreceğiz.

5) Şiirin içeriğinde iyi anlatım doğrudan değil, dolaylı anlatımdır. Nesneleri gözlemleyelim ve bu gözlemin uyardığı düşlerden havalanalım. İmge o zaman şarkı olur. Parnasse'çılar nesneyi bütünüyle ele alır ve onu gösterirler. O zaman da gizemden yoksun kalırlar. Okur şiirden anlamını yavaş yavaş sezinlediği zaman haz duyar. Bir duygu uyandırmak; gerçek düş işte budur. Bir nesneyi nitelendirmek, açıkça belirlemek şiirden

alınacak hazzın dörtte üçünü yok etmektedir. Simgeyi oluşturan şey gizemin en yetkin bir biçimde kullanılmasıdır; *bir ruh halini göstermek için nesneyi azar azar, yavaş yavaş çağrıştırıp okuru düşündürmek, ya da tersine, bir nesne seçmek ve bir dizi ipuçları vererek bu nesneden kalkıp ruh halini ortaya koymak gerekir.*

Demek ki, Mallarmé'ye göre şair, bireyin ruh halini nesne aracılığıyla verebilir. Bunun iki yolu var:

a.Nesnenin adı verilmez, nesne yavaş yavaş çağrıştırılır.

b.Nesnenin adı verilir, ruh hali ipuçlarıyla yavaş yavaş çağrıştırılır.

6) Edebiyatın amacı nesneleri *çağrıştırmak*'tır; bundan başka amacı yoktur. Gerçekçiler bu anlayışa şiddetle karşı çıkarlar. Örneğin, Paul Eluard, 1936'da, Londra'da verdiği bir konferansta, "şiirlerin temel niteliği, altını çizerek yineliyorum, çağrıştırmak değil, esinlemektir" diyecek.

7) Yazın tümüyle bireyseldir.

YENİLİKÇİ MALLARMÉ

Mallarmé'nin şiiri dört özellik taşır: a.Duygusal ve bireycidir. b. Aşırı bir plastik çabanın, bilim çalışmalarının, tekniğin ürünüdür. Şair tunç uyakları ve tam uyakları sever. c. Kendisine "Sessizliğin müzisyeni" adı takılan Mallarmé'nin dizeleri ezgilidir. d. Şair sürekli, yeniliğe özenir, yenilik çabası içindedir.

Bu özellikleri Mallarmé'nin şiire başladığı ve şiir yazdığı dönemdeki yazın'ın yapısından kaynaklanır. Şöyle ki: Mallarmé'nin şiire başladığı yıllar Fransız şiirinin ve yazınının en doğurgan, en verimli ve en yüksek dönemidir. Fransız Devrimi'yle birlikte soyluların ve Kilisenin yalnız egemenliği değil, sanatı ve yazını *Klasizm* de ortadan kalktı ve onun yerini *Romantizm* aldı. Şiir ve romanın konusunu artık, soyluların, kral ve derebeylerin, dinsel kişiliklerin yaşam öyküleri değil, sokaktaki adamın yaşamı, kıvancı ya da acıları oluşturuyordu. Dil soyluların tumturaklı dili değil, sokaktaki adamın sade diliydi. Şairler biçime değil öze ağırlık veriyorlardı. Doğa ve insan lirizmde kaynaşmıştı. Sanat özgürleşmiş, Romantizm tekdüze kuralcılığın yerine düzgün anlatımı koymuştu.

Romantizm sanata ve sosyal bilimlere kaynağını halktan alan yeni bir atılım getirdi. Şiir ve roman alanlarında Chateaubriand, Lamartine, Vigny, Hugo, Musset, Nerval, G. Sand, Balzac, Stendhal ve Mérimée'ler, tarih alanında Thierry, Tocqueville,Michelet ve Renan'lar, eleştiride Sainte-Beuve'ler, felsefede Taine'ler doğdu.

Napolyon'un yenilgisinden sonra Fransa'da siyasal erk yeniden soyluların eline geçti, Bourbon hanedanı tahta oturdu. Kaçan aristokratlar ülkeye döndüler, unvanları ve el konulan toprakları geri verildi.Böylece, kentsoylular (burjuvazi) ve soylular kaynaştı. Aynı şey yazın alanında da oldu, Romantizm'in yerini Klasik akımla Romantik akımın bileşkesi *Parnasse Okulu* aldı. Okulun kuramcıları "Sanat sanat içindir, sanatın güzellikten başka amacı yoktur. Ozan plastik sanatlarla bağlantısını güçlendirmelidir. Biçim ve teknik zorunludur. Bir yapıt ne kadar teknik bir çalışmanın ve yenilmiş güçlüklerin ürünü ise o kadar güzeldir. Sanatçı kolaylığı sürgün etmeli (Gautier)", "Kişisel lirizme ve kişiselliğe paydos. Nesneli aramalıyız. Bu duygusuzluk anlamına gelmez. Şiir bireysel bir destanda kanatlanamaz. Bilge bir kuşaktanız. Çağın aydınlık yoluna girmek için geçmişe yönelmeli, geçmişten günümüze gelmeliyiz. Bilim ve sanat birleşmek zorundadır (Leconte de Lisle)" diyorlar, dize üstünde önemle duruyor, tiz ve tam uyaklara, ritme öncelik tanıyorlardı. Banville "Uyak dizenin ta kendisidir" diyecek kadar ileri gidiyordu.

Bir de, bütün akım ve okulların dışında olanlar vardı. Romantizmden gelen, "Şairlerin Tanrısı" Baudelaire kabına sığmaz olmuş, bütün tabuları yıkarak göğün eterinde kanatlanıyor, İblislerle dostluk kuruyordu. "Ateş Hırsızı" Rimbaud, *Mayıs Sürgünü* şiirinde uyağı, *Devinim*'de hem ölçüyü, hem uyağı atmış, özgür dize'ye geçmişti. Kendini görünmezi gören bir bilici kılıyor, sesli harflerin rengini bulup sessiz harflerin biçimini ve devinimini yeni bir düzene koyuyordu. Arthur Rimbaud gibi, Charles Cros ve Tristan Corbière de değişik ve yeni bir şiir peşindeydi.

Ünü hayli yaygın Paul Verlaine şiire bir Parnasse'çı olarak başlamış, ama sonradan kendi özgün yolunu bulmuştu.

On sekiz yaşındaki lise öğrencisi Stephane Mallarmé, Baudelaire'in üç yıl önce yayımlanmış *Kötülük Çiçekleri*'nden yirmi dokuz şiiri kendi şiir defterine çekerken işte böyle zengin bir kültür mirasına sahipti. Ölen

romantiklerin yapıtlarının yanı sıra, yaşayan Victor Hugo ile Romantizm; Théophil Gautier, Théodore de Banville ve Leconte de Lisle ile Parnasse Okulu varlığını sürdürüyordu.

Demek ki, Mallarmé şiirinin duygusallığı ve bireyciliği Romantizm'den ve Baudelaire etkisinden, aşırı tekniği, biçimciliği ve plastik çabası Parnasse Okulu'ndan, ezgili olması "Müzik, her şeyden önce müzik" diyen Paul Verlaine'e hayranlığından kaynaklanıyor. Bir de bütün akım ve okulların dışında olan, Mallarmé'nin şiirlerini okuduğu Arthur Rimbaud, Charles Cros, Tristan Corbière ve Mallarmé'nin yapıtlarını okumadığını sandığımız, yirmi dört yaşında ölen Lautréamont (Isidore Ducasse) gibi yenilikçiler vardı. Mallarmé'nin de yeniliğe özendiğini görüyoruz. Hugo'dan alarak, önce Latince *Vere Novo* (Yeni Dize), daha sonra *Renouveau* (Yeni) adını verdiği soneyi adeti olduğu üzre, hemen dostu Henri Cazalis'e gönderirken şu notu ekler: "Kanın, sinirlerin maddi etkilerinin incelendiği ve maddi etkilerin zihnin ve ruhun manevi etkilerine karıştığı bu şiir yeni bir türdür." Jules Huret'nin yaptığı söyleşide de şunları söyler: "Dizenin eski biçimi kesin, tek ve değişmez bir biçim değildir (...) Dilin olduğu, ritmin olduğu her yerde dize vardır. Düzyazı dediğimiz türde, bazen hayran kalacağımız kadar, her tür ritimden dizeler buluruz. Aslında düzyazı yoktur, alfabe vardır, az çok birbirine geçmiş, ya da az çok, sağa sola dağılmış dizeler vardır." Bu satırlarla Mallarmé özgür dizenin yolunu açıyordu. Ama kendisi, *Zarla Şans Dönmeyecek* adlı poème'inin dışında, aşırı bir teknikle işlenmiş klasik dize'den, ölçü ve uyaktan vazgeçmedi. Daha çok şiirin sayfa düzeni alanındaki bir yenilik olan *Zarla Şans Dönmeyecek* adlı uzun şiirinin ve girişine "Bu öykü, olayları bizzat kendisi sahneye koyan okurun zekâsına hitap eder" notunu koyduğu *Igutur ya da Elbehnon'un Çılgınlığı* adlı öyküsünün anlamını ve getirdiği yeniliği henüz açıklayabilen yok.

YAZINIMIZDA MALLARMÉ

Bu kitabın birinci baskısını yayımladığım 1985 yılına kadar Mallarmé'den dilimize çevrilmiş şiirlerin sayısı bir elin beş parmağını biraz geçecek kadar azdı. En çok da, *La Brise Marine*, Deniz Meltemi

(İmbat) çevirilmişti. Öyle ki, Mallarmé deyince yazınımızda akla yalnızca *Deniz Meltemi* geliyordu. Hatta, büyük şairimiz Yahya Kemal *Sessiz Gemi* adlı şiirini bu şiirden esinlenerek yazmış, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Cahit Sıtkı Tarancı şiirlerine bu şiirden dizeler aktarmışlardı. Orhan Veli'nin, Attilâ İlhan ve İlhan Berk'in şiirlerinde gemi sözcüğünün ve deniz kavramlarının bol bol yer almasında da La Brise Marine'in bir ölçüde payı olabilir. Ancak, Nerval'den, Baudelaire'den, Verlaine'den, Rimbaud'dan, Apollinaire ve Aragon'dan bol bol dize aktaran bu şairlerimiz, nedense Mallarmé'ye pek rağbet etmemişler. Bu ara, bir noktaya da değinmeden geçmeyelim. Bir şairimiz *Zarla Şans Dönmeyecek* uzun şiirini gözden geçirirken söylendi: "Hayret, demek bu şekli Mayakovski'den önce Mallarmé denemiş! Ama hep atlanıyor..." Dizeyi kıran Nâzım Hikmet'in Mayakovski'den etkilendiğini biliyoruz. Rus şiirinin Fransız şiirinden önemli ölçüde etkilendiğini de biliyoruz. Acaba Mayakovski dizeyi kırarak uyguladığı şiir şeklinde esinini Mallarmé'den mi aldı? Ya da, Paul Eluard'dan etkilendiğini söyleyen Nâzım Hikmet, Mallarmé'nin bu poem'ini okumuş muydu? Bu sorulardan birine "evet" diyebildiğimiz takdirde Mallarmé dolaylı ya da dolaysız, biçim yönünden Nâzım Hikmet'i etkilemiş oluyor. Ancak bu yine de araştırma konusu..

Mallarmé'nin sağlığında şiirlerinin tam bir yayınını görme şansı olmadı. Şairin otuz beş şiiri 1887'de *Bağımsız Dergi*'de (Revue Indépendante) çıktı. 1893'te yayımlanan *Dizeler ve Düzyazı* adlı kitapçıkta ise yirmi beş şiir vardı. Şair şiirlerinin bütününü yayımlama girişimine ancak 1891'den itibaren başladı. Brüksel'deki yayıncı Deman'la anlaştı. Kırk dokuz şiirden oluşan ilk kitabın taslağını, şiirlerin seçimini, sayfa düzenini ve düzeltmeleri bizzat kendi yaptı, ancak yapıtın yayınını görmek nasip olmadı Mallarmé'ye. Kitap şairin ölümünden bir yıl sonra, *Şiirler* adıyla 1899'da çıktı. Daha sonraki yayıncılar eklemeler yaptılar. Gallimard Yayınevi'nin *Beyaz Koleksiyon* dizisinden 1913'te çıkardığı *Şiirler*'de 64, aynı yayınevinin 1945 tarihli Pléiade Kitaplığı dizisinden çıkardığı *Şiirler*'de ise 66 şiir vardı.

Deman Yayınları'ndan çıkan ve şairin bizzat seçtiği 49 parçadan oluşan *Şiirler* kitabının tamamını çevirdim. Ayrıca bunlara Gallimard Yayınevi'nin eklediği 15 şiiri ben de ekledim. Eliniz altında bulunan bu kitabın *Şiirler* bölümü 64 şiirden oluşuyor.

Mallarmé'nin 12 adet düzyazı şiiri'i (poème en prose) var. Bu düzyazı şiirler Mallarmé kitaplarında, diğer bazı düzyazılarla birlikte *Anekdotlar ya da Şiirler* başlığı altında okura sunulur. Şairin 12 adet düzyazı şiirinin 9'unu bu kitapta bulacaksınız.

Şairin 1897'de yayımlanan kitabı, *Zarla Şans Dönmeyecek* başlığıyla çevirdiğim (**Un coup de dés jamais n'abolira le hasard – Bir atımlık zarla şans asla dönmeyecek**) uzun şiir bir sayfa düzeni, bir görüntü, bir resim denemesidir. Ne dizelerin anlamı, ne de dizeler ve bölümler arasında bir anlam birliği vardır.

Elinizdeki yapıtta şiirin tamamı yer alıyor. Ayrıca bu kitaba şairin sekiz gençlik şiirini (ölçüsüz çevirerek) ve *Igitur* adlı düzyazı çalışmasının küçük bir bölümünü ekledim.

Özetle, *Şiirler* başlığı altında sunduğum çalışma ülkemizde Mallarmé üstüne şimdiye dek yapılan en geniş ve en ayrıntılı çalışmadır. *Bütün Şiirler* diyebileceğimiz bu yapıtı okuduğunuzda şair hakkında doyurucu bir fikre sahip olabilirsiniz.

Erdoğan Alkan

Zarla Şans Dönmeyecek, Mallarmé, Türkçesi: Erdoğan Alkan, Deyiş Yayınları, İstanbul, 1985.

Şairler Prensi, Stéphane Mallarmé, hazırlayan ve çeviren: Erdoğan Alkan, Broy Yayınları, 1998, İstanbul.

Şiir Sanatı, Erdoğan Alkan, Yön Yayınları, 1995, İstanbul. Eklemelerle İnkılâp Kitabevi, 2006.

Poésies. Stéphane Mallarmé, Les Trésors de la Littérature Française, Albert Skira Yayınları, Cenevre, 1943.

La Poésie Du Dix-Neuvième Siècle, Robert Sabatier, Albin Michel Yayınları, 1977, Paris.

Poésies, Stéphane Mallarmé, 1993, Paris, Bookking International.

Poésies, Mallarmé, Yves-Alain Faure, Paris.

Stéphane Mallarmé, Pierre Olivier Walzer, Seghers, Poètes d'Aujuourd'hui Yayınları, 1973, Paris.

Mallarmé, Charles Mauron, Ecrivain de Toujours Yayınları, Paris.

Poésies, Stephane Mallarmé, Gallimard Yayınları, 1992, Paris.

Igitur, Divagations, Un Coup de dés, Stéphane Mallarmé, Poésies/ Gallimard, 1991, Paris.

Collected Poems, Stéphane Mallarmé. Translated by Henry Weinfield, University of California Pres, London, 1996.

İÇİNDEKİLER

Şiirler

Selam 7
Şanssızlık 8
Belirme 11
Uyduruk Dilekçe 12
Cezalı Soytarı 13
Pencereler 14
Çiçekler 16
Yeniden Doğuş 17
Sıkıntı 18
"Acı Dinlenişten Yorgun..." 19
Zangoç 21
Yaz Hüznü 22
Mavilik 23
İmbat 26
Sızı 27
Sadaka 28
Şiirin Armağanı 30
Héroiade 31
Sahne II 33
Dadı-Hérodiade 33
Bir Kır Tanrısının Öğlen Sonrası 43
Bir Kır Tanrısının Öğlen Sonrası 45
Küçük Kır Şiiri 45
Ermiş Kadın 48
Cenaze Alayı 49
Düzyazı 52
Yelpaze 55
Diğer Yelpaze 56
Albüm Yaprağı 57
Belçikalı Dostları Anımsama 58
Kalın Sesli Şarkılar
I/ Ayakkabıcı 59
II/ Attar Kadın 60
Whistler'e Yazılmış Pusula 61
Küçük Ezgi/ I 62
Küçük Ezgi/ II 63
Sone'ler 65
"Gölgesi Düştüğünde..." 67
"Kızoğlankız, diri..." 68
"Utkuyla firar etmiş..." 69
"Saf tırnakları..." 70
"Saç..." 71
Edgar Poe'nun Mezarı 72
Baudelaire'in Mezarı 73
Mezat 74
Övgü 75
Övgü 76
"Amacı..." 77
I/ "Tüm Gururuyla..." 78
II/ "Çıkmış sağrısından..." 79
III/ "Bir dantela..." 80
"Hangi saf ipek..." 81
"Girmem..." 82
"Kahredici bulutta..." 83
"Kitaplarım..." 84

II/ Diğer yayınevlerinin Şiirler kitabına ekledikleri
Şairin ölümünden sonra ilk kez yayımlanan şiirler

Ermiş Yahya'nın İlahisi 87
Sone 89
Sone 90
Kalın Sesli Şarkılar 91
III/ Yol Bakıcısı 91
IV/ Soğan Sarımsak Satıcısı 92
V/ İşçi'nin Karısı 93
VI/ Camcı 94
VII/ Gazete Satıcısı 95
VIII/ Eskici Kadın 96
Rondel/ I 97
Rondel/ II 98
Küçük Hava
(Savaşçı) 99

"Bütün ruh..." 100
Yelpaze 101
Sone 102
Açıklamalar 103
Mallarmé'nin Temaları 103
Açıklamalar 111
Brise Marine 123
Deniz Meltemi 124
Deniz Meltemi 125
Deniz Meltemi 126
İmbat 127

Gençlik Şiirlerinden Bazı Örnekler
Fanteziler/ I 139
Eskil Düş 139
2/ Gülücük 140
Gözyaşı 143
Savurgan Çocuk/ I 144
II 145
Yoksulun Kini 146
Umut Şatosu 148
Bahçede 149
Sone 150

Anekdot'lar ya da Şiirler Düzyazı Şiirler
Gelecekteki Olay 153
Güz'den Yakınış 155
Kış Ürpertisi 157
Benzeşimin İblisi 159
Zavallı Solgun Çocuk 161
Pipo 163
Anımsama 165
Beyaz Nilüfer 166
Din Adamı 170
Utku 172

Zarla Şans Dönmeyecek
Şairin Önsözü 177
Zarla Şans Dönmeyecek 181

İgitur'den Bir Bölüm
I 207
Geceyarısı 207
Eski Ders 208
Açıklamalar 211
Stéphane Mallarmé 215
Bu Kitap Üstüne 228
Kaynakça 229

Sertifika No: 10644
Varlık Şiir Dizisi: 71
Varlık Yayınları: 1326
© Çeviri hakkı: Erdoğan Alkan / Varlık Yayınları A.Ş.
İstanbul, Mart 2015
ISBN 978-975-434-320-5

Dizi Editörü: Enver Ercan
Dizi Tasarımı: Nazlı Ongan
Ofset Hazırlık: Varlık Yayınları A.Ş.
Baskı: Özal Matbaası Cenk Özveren
Emintaş Kazım Dinçol San. Sit. No. 81/39, Topkapı, İstanbul
Tel: 212-565 25 99 – Matbaa Sertifika No: 26699

Varlık Yayınları A.Ş.
Perpa Ticaret Merkezi, B Blok, Kat 5, No. 484 Şişli 34384 İstanbul
Tel: (0212) 221 31 71 – Direkt Tel-Faks: (0212) 320 06 46
E-posta: varlik@isbank.net.tr – www.varlik.com.tr

STÉPHANE
MALLARMÉ

ŞİİRLER

THG
0900789
CYY

ISBN 978-975-434-320-5
9 789754 343205

VARLIK ŞİİR

STÉPHANE MALLARMÉ

ŞİİRLER

TÜRKÇESİ: ERDOĞAN ALKAN

VARLIK ŞİİR